

Historie Hlucka v 10. až 17. století

Od časů Velké Moravy po léta hrůz třicetileté války

Jiří Mitáček

Osudy Hlucka a souvislosti dalšího vývoje v 10. až 12. století

Území rozprostřené v nivě a nejbližším okolí řeky Moravy prošlo po rozpadu velkomoravských struktur, tedy někdy v průběhu 1. čtvrtiny 10. století, značnou proměnou. Velká Morava jako mocenský a do značné míry také správní a hospodářský činitel mizí z politické mapy střední Evropy. K jejímu zániku však zřejmě nedošlo nevyhnutelně výhradně pod kopyty maďarských nájezdníků. Archeolog Luděk Galuška již několikrát upozornil na skutečnost, že o opevnění staroměstsko-uherskohradištského velkomoravského areálu žádný boj mezi Moravany a Maďary po roce 900 sveden nebyl, přičemž k rozhodujícím bojům (v nichž byla částečně decimována velkomoravská bojovnická elita) patrně došlo u Nitry a poté na Valech u Mikulčic.¹ Říše zmítaná vnitřními problémy, ať již uvažujeme o dynastické krizi či ztrátě důvěry lokálních elit ve vládnoucí dynastii, se do značné míry sama pomalu rozpadá do menších celků. Vzniklá situace výrazně změnila rovněž sídelní poměry dnešního Uherskohradištska, této východní části původního starého moravského sídelního území, jádra velkomoravské říše. Tento prostor se náhle proměňuje v kontaktní území, jakési nárazníkové pásmo (především vůči blízkému Podunají, již jednoznačně ovládanému expandujícími maďarskými kmeny, respektive později konstituovaným uherským královstvím). Neklidnou zemskou hranicí se stává především řeka Morava, jejíž široký tok prořezával krajinu.² Vedle přírodních překážky tvořené široce meandrující vodní plochou řeky totiž její niva představovala rovněž přirozený komunikační kanál s okolními regiony, díky konfiguraci terénu otevřený jak do blízkého Podyjí, tak především dále do širšího Podunají.

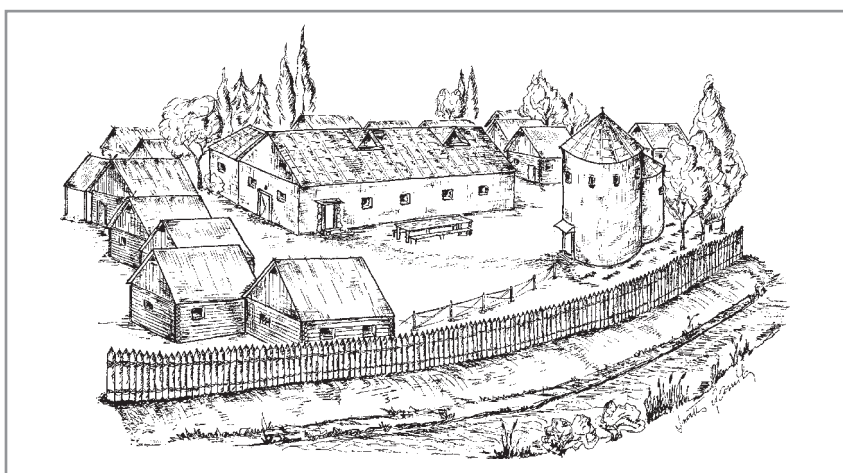
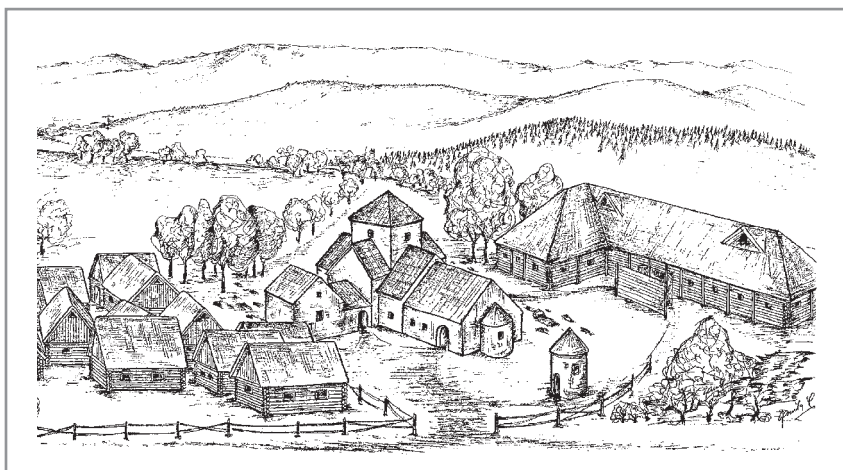
Lze se domnívat, že nejspíše právě pocit neustálého ohrožení postupně vedl k částečnému exodu zdejšího obyvatelstva více na sever.³ V případě bývalé význačné velkomoravské sídelní staroměstsko-sadské aglomerace a jejího zázemí (do nějž je možno počítat rovněž

1) GALUŠKA, Luděk: *Slované. Doteky předků. O životě na Moravě 6.–10. století*. Brno 2004, s. 134–135, 138–139; srov. TÝŽ: *Staroměstsko-uherskohradištská aglomerace – Veligrad v době zániku Velké Moravy*. In: *Bitka při Bratislavě v roce 907 a její význam pro vývoj středního Podunajska*. Eds. Tatiana Štefanovičová a Drahoslav Hulín. Bratislava 2008, s. 253–263 (zvláště s. 260–261).

2) K toku řeky Moravy srov. OPRAVIL, Emanuel: *Změny údolní nivy řeky Moravy ve středověku*. In: *Zaniklé středověké vesnice v ČSSR ve světle archeologických výzkumů*. Díl 2. Uherské Hradiště 1971, s. 89–92 či nověji POLÁČEK, Lumír – ŠKOTEC, Jaroslav – HAVLÍČEK, Pavel: *Archäologische und geologische Untersuchungen der Sanddünen am Zusammenfluß von March und Thaya, Mähren. Studien zum Burgwall von Mikulčice*. Bd. 6. Hrsg. von Lumír Poláček. Brno 2005, s. 109–175.

3) Zjižomoravských Mikulčic dochází nejspíše k odlivu obyvatelstva do prostoru Olomouce, MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk: *Morava v 10. století ve světle archeologických nálezů*. Památky archeologické 77, 1986, s. 18–80 (zvláště s. 21–22, 34–37 a 47–49); srov. POLÁČEK, Lumír: *Ranná grafitová keramika a otázka osídlení Mikulčic v 10. století*. Archeologické rozhledy 51, 1999, s. 740–759.

Obr. 1 a, b. Rekonstrukční pohled na křesťanský areál velkomoravského Uherského Hradiště – Sadů a velmožské sídlo s rotundou sv. Michala a okolní zástavbou ve Starém Městě „Na Dědině“ ve druhé polovině 9. století. Námět a kresba Luděk Galuška.



4) Více předchozí kapitola *Hluk v dobách starých Slovanů* z pera Luděka Galušky.

5) K osudům přemyslovské Spythněvi nejlépe MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk: *Hrad Spythněv v souvislostech moravského vývoje 11. až 12. století a otázka existence údělu Břetislavova syna Spythněva na Moravě*. Časopis Matice moravské (= ČMM) 116, 1997, s. 19–37. O translaci církevního střediska ze Sadů u Uherského Hradiště do Spythněvi (jako sídla přemyslovského arcijáhensví) například JAN, Libor: *Počátky moravského křesťanství a církevní správa do doby husitské*. In: Vývoj církevní správy na Moravě. XXVII. Mikulovské sympozium 2002. Brno 2003, s. 15, 19–20 (pozn. 68)

6) Ke změně situace v osídlení v povelkomoravském období MĚŘÍNSKÝ, Z.: *Morava v 10. století*, s. 18–80 (zvláště s. 67); srov. TÝŽ: *Morava v 10. a na počátku 11. století*. In: Bitka při Bratislavě v roku 907 a její význam pro vývoj středního Podunajska. Eds. Tatiana Štefanovičová a Drahoslav Hulínec. Bratislava 2008, s. 79–112 (zvláště s. 85–89).

velkomoravské osídlení dnešního katastru Hluku)⁴ pak můžeme předpokládat odchod části obyvatelstva (zvláště právě z oblasti za řekou) do prostoru pozdějšího význačného přemyslovského hradského centra 12. století ve Spythněvi.⁵ Každopádně v archeologickém materiálu lze sledovat zjevné doklady o stagnaci života původních velkomoravských center a celkovém slábnutí hustoty osídlení. Archeolog Zdeněk Měřinský v této souvislosti hovoří o nutnosti odlišného hodnocení vývoje na jižní Moravě (jako kontaktní zóně) a na střední a severní Moravě a ve Slezsku, zvláště právě s ohledem na zjevné ustrnutí života původních center (často přímo jejich zániku) a celkové slábnutí osídlení, byť obecně neodmítá možnou kontinuitu takto proměněného osídlení přes 10. do 11. století (výjimečně u některých lokalit i do 12. a 13. století).⁶ Archeolog Luděk Galuška opět dokládá ve významné

velkomoravské lokalitě Starém Městě – Veligradu v průběhu 10. století nemalý úbytek části obyvatelstva, jeho odchod z dříve osídlených míst (především právě z pravého moravního břehu) a pokles hustoty obyvatelstva ve srovnání s velkomoravským obdobím.⁷ Ani v okolí velkomoravské staroměstsko-sadské aglomerace ale nedochází k úplnému zániku sídelních struktur (tj. k vyhlazení celé oblasti). Osídlení se však zřejmě rozpadá do nepřilíhající sítě menších osad, jež vznikaly v regionu po rozptýlení obyvatelstva z původního centra, kdy se jeho obyvatelé stěhovali blíže ke své půdě a budovali v krajině menší sídliště.⁸ Při konstatování tohoto vývoje však hovoříme pouze o levém východním břehu řeky Moravy. Do osudů Hlucka naopak na téměř čtyři století vstoupily dopady geopolitického rozložení sil v regionu a jeho umístění na pravobřeží, tedy západním břehu hraniční řeky Moravy.

O podobě fungování správy celé oblasti jižní Moravy v velkomoravském období máme bohužel dosud jen velmi nejasné povědomí. V současnosti je nejvíce akceptován názor polského historika Gerarda Labudy, který charakterizoval Moravu v druhé polovině 10. století jako prostor určitého mocenského vakua, jak to ostatně známe i ze sousedního Slovenska, zvláště jeho severní poloviny, jež byla teprve postupně v průběhu 10. a 11. století začleňována do struktury uherského státu.⁹ Uvažujeme zde o samostatně existujícím území přežívajícím na rozhraní nově se formujících státních útvarů českých Přemyslovců, uherských Arpádovců a tzv. Východní bavorské marky (pozdějšího rakouského vévodství).¹⁰

Vymezení prostoru území Lucka a jeho charakteristika

Zatímco o vývoji na jižní Moravě v průběhu 10. století nejsme příliš informováni a předpokládáme zde přežívání části původních struktur a existence místní nobility spravující zemi v jakémsi mocenském vakuu, v průběhu 1. poloviny 11. století se již pohybujeme na jistější půdě. Nedaleké hraniční území mezi řekami Váhem a Moravou se nejspíše od roku 1007 dostává na téměř dvě století pod vliv uherské strany.¹¹ Přes zjevnou uherskou dominanci v této oblasti však nedošlo k jejímu přímému připojení k arpádovské říši. Historik Martin Wihoda nedávno vyslovil zajímavou myšlenku, že konečný vznik tohoto „území nikoho“ mezi řekami Moravou a Váhem bylo nechtěným důsledkem

7) GALUŠKA, Luděk: *Staré Město – Veligrad v období mezi zánikem Velké Moravy a založením Nového Velehradu – Uherského Hradiště (začátek 10. století – polovina 13. století)*. In: *Východní Morava v 10.–14. století*. Eds. Luděk Galuška, Pavel Kouřil a Jiří Mitáček. Brno 2008, s. 97–101. Z dalších lokalit BAXA, Peter – PRÁŠEK, Karol – GLASER-OPITZOVÁ, Renata: *K osídlení slovenskej časti dolnomoravského úvalu v 10.–14. storočí*. In: *Východní Morava v 10.–14. století*. Eds. Luděk Galuška, Pavel Kouřil a Jiří Mitáček. Brno 2008, s. 261–267 a HLADÍK, Marek – POLÁČEK, Lumír – ŠKOTEC, Jaroslav: *K problematice vývoja osídlenia údolnej nivy na strednom toku rieky Moravy v 9. až prvej polovici 13. storočia*. In: *Východní Morava v 10.–14. století*. Eds. Luděk Galuška, Pavel Kouřil a Jiří Mitáček. Brno 2008, s. 81–94.

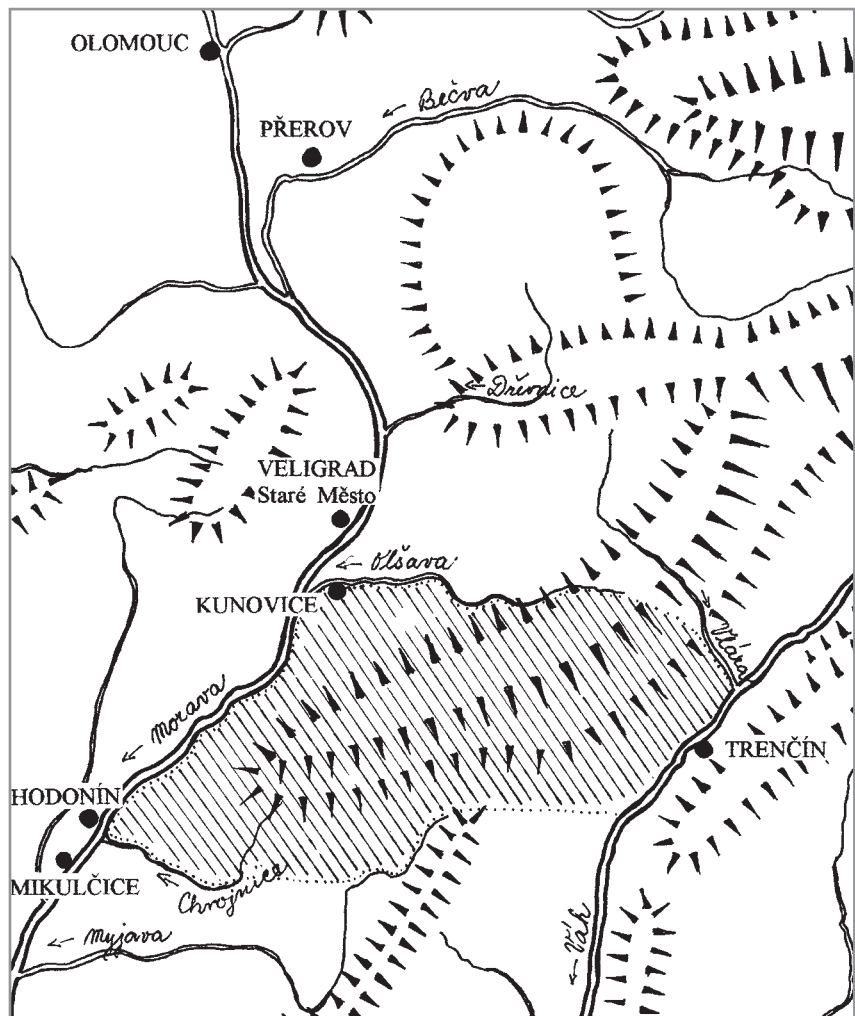
8) U zmiňované staroměstsko-hradištské aglomerace to předpokládá Luděk Galuška, viz ŠKRDLA, Petr – VAŠKOVÝCH, Miroslav – GALUŠKA, Luděk: *Na dávné jantarové stezce*. In: *Kolektiv autorů: Uherské Hradiště, královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště 2007*, s. 56 či TÝŽ: *Nejstarší dějiny Starého Města*. In: *Kolektiv autorů: Staré Město v proměnách staletí. Staré Město 2000*, s. 107.

9) Nejpodrobněji STEINHÜBEL, Jan: *Nitrianské kniežstvo. Počiatky stredovekého Slovenska*. Bratislava 2004, s. 159–164, 207–215, 227–249 a 301–328; srov. ŠTEFANOVIČOVÁ, Tatiana: *Slovensko v 10. storočí*. In: *Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska*. Eds. Tatiana Štefanovičová a Drahoslav Hulínek. Bratislava 2008, s. 137–148.

10) LABUDA, Gerard: *Utrata Moraw przez państwo polskie w XI wieku*. In: *Studia z dziejów polskich i czechosłowackich*. Tom I. Wrocław 1960, s. 93–96.

11) K dokladům uherské přítomnosti ve sledovaných dvou století souhrnně MITÁČEK, Jiří: „*Campanus Lucsko*“ – *proměny jedné otázky*. In: *Východní Morava v 10.–14. století*. Eds. Luděk Galuška, Pavel Kouřil a Jiří Mitáček. Brno 2008, s. 158–160 (zde i další literatura). K dataci počátku uherské převahy v pohraničním území k roku 1007 HAVLÍK, Lubomír: *Velká Morava a stře-doevropská Slované*. Praha 1964, s. 300–308, s. 313–327 či TÝŽ: *K otázce hranice jižní Moravy v době Boleslava Chrabrého (Příspěvek k česko-polským vztahům na počátku 11. století)*. In: *Studia z dziejów polskich i czechosłowackich*. Pod red. Ewy i Karola Maleczyńskich. Wrocław 1960, s. 76–77, 88.

Obr. 2. Předpokládaná rozloha prostoru Lucka v 11. až do poloviny 13. století (s pravděpodobným přesahem do slovenského Pováží).
Podle Jiřího Mitáčka.
Nakreslil Luděk Galuška.



12) WIHODA, Martin: *Morava v době knížecí 906–1197*. Praha 2010, s. 122. K politice Břetislava I. vůči hornouherským územím podrobně LYSÝ, Miroslav: *Politika českého knížete Břetislava I. (1035–1055) vůči Uhorsku*. Historický časopis (= HČ) 52, 2004, s. 451–468.

13) MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk: *Historický vývoj Východní Moravy v 10. až 14. století*. In: *Východní Morava v 10.–14. století*. Eds. Luděk Galuška, Pavel Kouřil a Jiří Mitáček. Brno 2008, s. 11.

14) Nejnověji MITÁČEK, J.: „*Campus Lucsko*“, s. 155–167 (zde i odkazy na starší literaturu). Vymezení hranice na obou stranách a charakteristiky pomezího pásma si povšiml již Metoděj Zemek, aniž by ovšem dospěl k poznání role a charakteristiky Lucka, ZEMEK, Metoděj: *Moravsko-uherská hranice v 10. až 13. století*. Brno 1972, s. 28.

15) *Cosmae Pragensis Chronica Bohemorum*. Ed. Bertold Bretholz. Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum. Nova Series (= *Cosmae Pragensis Chronica Bohemorum*, MGH SRG NS). Tomus II. Berlin 1923, s. 217.

pokusů českého knížete Břetislava I. o ovládnutí Nitranska ve čtyřicátých a padesátých letech 11. století (snad dokonce v reminiscenci na jeho dřívější příslušnost ke Staré Moravě), jenž přes svůj neúspěch vytvořilo křehkou rovnováhu v regionu.¹²

Na moravské straně se tedy zemská hranice nacházela nejpozději od padesátých let 11. století na řekách Moravě a Olšavě.¹³ Za nimi se nalézala pohraniční oblast – tzv. *confinium*, tedy sporné území Lucka, na slovenské straně vytyčené řekou Váhem.¹⁴ Umístění hranice na slovenské straně naznačují řádky *Kosmovy kroniky*, hovořící o bitvě mezi uherským králem a českým knížetem (o níž se ještě zmíním níže) roku 1116, kdy Uhři obrácení na útěk mnozí utonuli v řece Váhu (*multo plures submersi sunt in flumine Wag pre timore fugientes*).¹⁵ Umíst-

nění uherské hranice na řeku Váh naznačuje i skutečnost, že pro celou řeku Váh se v Trenčíně rovněž vybíralo clo, jehož $\frac{1}{3}$ v roce 1111 uherský král Koloman daroval klášteru v Zoboru.¹⁶ Uvedené řeky Morava, Olšava a Váh do jisté míry až do poloviny 13. století určovaly na obou stranách i hranice hustěji osídleného území.

S prostorem Lucka můžeme historicky ztotožnit již „provincii Váh“, která se objevuje v listině o potvrzení hranic pražského biskupství (tzv. zakládací listině) v listině Jindřicha IV. (1056–1105/1106) z roku 1086 (*provinciaque, qui Uuag nomen est, ..., addita regione Moravia usque ad flumen, cui nomen est Wag*).¹⁷ Odras pojmání tohoto území nám nastiňuje i uherská kronika *Gesta Hungarorum* ve svém popisu obsazování území Slovenska uherskými kmeny (ať již pro dobu jejich vzniku v závěru 12. století a počátku 13. století, nebo pokud přijmeme argumentaci slovenského historika Jána Steinhübela dokonce pro konec 10. a 11. století).¹⁸ Zde se dočítáme, že se Uhrům poddala celá země až po řeku Váh a po obsazení zdejších hradů tito šli až k řece Moravě, aby stanovili hranici uherského panství na Boronu a Sarvár (*terre se subiugaverunt sibi usque ad fluvium Wag. Et ... omnia castra ... ceperunt, quorum nomina hec sunt usque modo: Stumtey, Colgoucy, Trusun, Blundus et Bana et ordinatis custodibus castrorum iverunt usque ad fluvium Moroa, et firmatis obstaculis constituerunt terminos regni Hungarorum usque ad Boronam et usque ad Saruuar...*).¹⁹ Termíny Borona a Sarvár jsou posléze interpretovány v prvním případě jako horský průsmyk spojující Záhoří a Moravu, ve druhém případě jako Mikulčice.²⁰

Každopádně název Lucko pojmenovává pevně ohraničené území. Někdy zmatečné vymezování tohoto pásma má na svědomí skutečnost, že se jednalo o „území nikoho“, jenž si nárokovaly obě strany. Při kladení hranice na tu či onu řeku hrála roli momentální síla a sebevědomí autora daného sdělení či ambice sestavovaného dokumentu (a samozřejmě také jeho původ). Z moravské strany tak byla hranice často kladena na Váh, z uherské zase k Moravě a Olšavě. Od řeky Olšavy toto území sahalo na jih do bažinaté oblasti pokryté hustými lužními lesy, nedaleko Hodonína, jenž navázal na tradici blízkých Mikulčic, a představoval důležitý přemyslovský opěrný bod na hranici se Skalickem, jež inklinovalo spíše k Uhrám. V listině o daru země Skalice hrabatům Kosmovi a Achilleovi uherským králem Belou IV. (1235–1270) z 21. června 1256 se hovoří o tom, že Skalicko na západu a severu hraničí s Čechy (*cui terra Zokolcza a parte occidentali et septentrionali sunt conmetanei Boemi*).²¹ Nejjižnější hranicí Lucka byla říčka Chvojnice.

16) *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae* (= CDSI). Sv. I. Ed. Richard Marsina. Bratislava 1971, č. 68, s. 63.

17) *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (= CDB). Sv. I (805–1197). Ed. Gustav Friedrich. Praze 1904–1907, č. 371, s. 92–95. K interpretaci této listiny KALHOUS, David: *Kristiánova legenda v dějinách 10. a 11. věku*. Netištěná disertační práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Brno 2005, s. 55–69, který zde přináší i veškerou literaturu k tématu; k obecným souvislostem srov. WIHODA, M.: *Morava v době knížecí*, s. 97–102 či MĚŘÍNSKÝ, Z.: *Morava v 10. a na počátku 11. století*, s. 90–95. K provincii Váh a jejímu ztotožnění s Luckem viz MITÁČEK, J.: „*Campus Lucsko*“, s. 159–161.

18) Pro historickou nedůvěryhodnost údajů Anonyma pro starší dobu především 9. a 10. století se obsáhle vyslovil především RATKOŠ, Peter: *Anonymove Gesta Hungarorum a ich pramenná hodnota*. HČ 31, 1983, s. 825–866. Názory Jána Steinhübela jsou shrnuty v jeho poslední práci STEINHÜBEL, J.: *Nitranské kniežatstvo*, s. 187–199 a 213. Posun hranice uherského panství k řece Moravě pak klade již k roku 920, TAMTĚŽ, s. 415, pozn. 897.

19) *Kronika anonymného notára kráľa Bela. Gesta Hungarorum*. Ed. Vincenc Mücska. Budmerice 2000, s. 84.

20) Všechny vyslovené názory resumoval HOFERKA, Martin: *Slovensko-moravské pomezí*. In: *Cisterciáci na Moravě. Sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu*. Ed. Miroslav Pojsl. Olomouc 2006, s. 213–214.

21) CDB V/3 (1253–1278). Edd. Jindřich Šebánek et Šáša Dušková. Praha 1982, č. 1066, s. 82–86. Více JAN, Libor: *Počátky Strážnice a panství pánů z Kravař*. In: Jiří Pajer a kolektiv: *Strážnice. Kapitoly z dějin města*. Strážnice 2002, s. 45–46 a 49.

Zmiňovanou „provincii Váh“ z listiny z roku 1086, společně s dalšími popisy pohraničního území v *Kosmově kronice* a uherské kronice tzv. Anonyma *Gesta Hungarorum*, však můžeme bezpečně identifikovat s pozdějším prostorem Lucka (*campus Lucsko*), v uherských pramenech označovaným *confinium*. Všechny tyto názvy lze chápat jako pojmenování téhož geografického prostoru.²² Jednalo se o pohraniční oblast, ohraničenou na moravské straně řekami Moravou a Olšavou, území táhnoucí se k jihu někam do lužních lesů a bažin v okolí Mikulčic, respektive k řídce Chvojnici, na východní straně od Uher k řece Váh. Vývoj označení tohoto území lze chápat i jako odraz aktuálního mocenskopolitického rozložení sil v regionu, tj. posilování vlivu především z moravské strany, jež také nakonec vedlo k jeho daleko masivnější kolonizaci v dříve sporném území, než je možno doložit za stany uherské. Závěrečná fáze pak reflektuje nárůst vlivu přemyslovské dynastie ve středoevropském prostoru v závěru 12. a ve 13. století a navazující promýšlení hlubší institucionalizace správy tohoto území.²³

Tvrzení, že se za řekou Olšavou, která z moravské strany představovala počátek hraničního území (jak ji ostatně zná i kronikář Kosmas), nacházelo „území nikoho“ nasvědčuje i skutečnost, že až do konce 13. století nenalézáme v písemných pramenech žádnou stálou (a spolehlivě doložitelnou) osadu v hloubi území jižně za řekou Olšavou.²⁴ Rovněž všechny lokality uváděné v roce 1141 v listině olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka, jež představuje i nejstarší výčet sídel na Uherskohradištsku, nalézáme pouze severně na pravém břehu řeky.²⁵

Funkce *confinia* se stává přežitkem koncem 12. století, kdy dochází k postupnému narůstání zájmu kolonizující šlechty z obou stran o tuto oblast. Předtím zde však platila nařízení uherského krále Ladislava I. (1077–1095) omezující v tomto prostoru možnosti obchodování a budování sídel (*Nullus mercator in aliquo hijus terrae confinio, equum aut bovem vendere, vel emere praesumat, respektive Si equum ad vendendum, sine licentia Regis, in confinium duxerit, equus ab eiusdem confinii Comite auferatur, et equi dominus in carcerem mittatur ... Et, si reus extiterit, sicut fur poeniteat, sin autem liber hospes evadat, sed equum, quem adduxit, amittat*).²⁶ V případě hrozícího vpádu do země mělo být zničeno i to málo, co zde bylo vybudováno. Celé území bylo chápáno jako obranná, nárazníková oblast chránící před vpádem cizích vojsk, avšak s vlastní správou (ta byla na uherské straně na Stupave a v Šaštíně, později v Holíči).²⁷ Výše uvedená nařízení nám především pro 11. a 12. století naznačují nepochybnou dominanci Uhrů

22) Především v případě Lucka a *confinia* se zatím v literatuře objevovala interpretace vázaná spíše na jejich výklad jako části „území nikoho“ nahlížené z určité strany (tedy buď z moravské či z uherské). Pouze VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy*. Díl I. Středověká Morava. Brno 1991, s. 55 popisuje toto území zřetelně jako nedílný celek, když konstatuje, že „V 11. století vznikla mezi českým státem (Moravou) a uherským státem zcela zvláštní hranice (*confinium*), jakási „země nikoho“, tvořená oblastí mezi Váhem na uherské a mezi Moravou a Olšavou na Moravské straně“. Označení užívané ve starší literatuře resumuje práce MITÁČEK, J.: „*Campus Lucsko*“, s. 161–162, pozn. 57.

23) Srov. VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy I*. Brno 1991; NOVOTNÝ, Václav: *České dějiny I/3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* (1197–1253). Praha 1928; TÝŽ: *České dějiny I/4. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara*. Praha 1937; ŽEMLIČKA, Josef: *Počátky Čech královských 1198–1253. Proměna státu a společnosti*. Praha 2002; VANÍČEK, Vratislav: *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek II, 1197–1250. Praha–Litomyšl 2000; WIHODA, Martin: *Zlatá bula sicilská. Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*. Praha 2005; TÝŽ: Vladislav Jindřich. Brno 2007 či TÝŽ: *Morava v době knížecí 906–1197*. Praha 2010.

24) Po doložení stálého osídlení oblasti je nezbytné mít k dispozici více, nežli několik roztroušených nálezů keramiky či jiných dokladů lidské přítomnosti. Osamocený archeologický náález neindikuje trvalou přítomnost lidí v daném období v místě.

25) CDB I, č. 115, s. 116–123. Více HOSÁK, Ladislav: *Období raného a vrcholného středověku*. In: Vladimír Nekuda a kolektiv: Uherskohradištsko. Brno 1992, s. 197–198.

26) *Corpus Juris Hungarici, seu Decretum generale in clyti regni Hungariae, partiumque eidem annexarum in duos Tomos Distinctum* (= CJH II). T. II. Sancti Ladislai Regis, Decretorum Liber Secundus. Tyrnaviae 1751, s. 140, hlavy 15–18. Za poskytnutí těchto cenných podkladů děkuji kolegovi Mgr. Martinu Hoferkovy, Th.D. z Múzeá Záhori ve Skalici.

27) HOFERKA, M.: *Slovensko-moravské pomezí*, s. 215. TÝŽ: *Záhorie a Morava v 13. storočí*. In: *Východní Morava v 10.–14. století*. Eds. Luděk Galuška, Pavel Kouřil a Jiří Mitáček. Brno 2008, s. 283–286.

v celém prostoru, kterou nám potvrzuje i samotný Kosmův zápis z roku 1116. Z moravské strany podobná nařízení dochována nemáme, ale nelze vyloučit, že zde v pozdější době existovala. Dopady zákonů uherského krále Ladislava I. z konce 11. století nepochybně po jejich vyhlášení a uvedení do praxe výrazně ovlivňovaly další rozvoj sídelní situace i v nyní již definitivně příhraniční oblasti na levém, západním břehu řeky Moravy.

Právní poměry panující v „území nikoho“ (v zásadě vylučující či alespoň výrazně regulující osídlení tohoto pohraničního území) naznačil již historik Metoděj Zemek. Možnost, že se jednalo o neosídlené území (*terra nullius*), však odmítl. Na základě přehledu vsí doložených ve druhé polovině 13. století „dokazuje, že tento kraj nemohl být pustý, ale že nutně musel být osídlen“, přičemž konstatoval, že „je zajímavé, že do konce 12. století v tomto prostoru [tj. lucké provincii, poznámka autora] neznáme žádnou lokalitu“, avšak jako součást lucké provincie předpokládá „lucký hrad, který existoval poblíž dnešního Slavkova“.²⁸ Na stejných principech rozvíjel své hypotézy o husté sídelní síti v regionu v celém období 10. až 13. století (často s kontinuitou od velkomoravského období) rovněž archeolog Robert Snášil.²⁹ Konstruováním zcela hypotetické sítě opevnění a obranných bodů,³⁰ které považoval za zeměpanskou (vojensko-správní) kolonizaci, pak Robert Snášil uvažoval o posunu celého procesu intenzivní kolonizace regionu „nejméně již o sto až stopadesát roků dříve“.³¹ Při podrobnějším studiu publikovaného i nepublikovaného archeologického materiálu však tvrzení o husté sídelní síti na území dřívějšího Lucka nemůže obstát a podobné názory (byť pro úvahy o stáří stálého místního osídlení sebelákavější) musíme odmítnout.³²

Vnitřní prostor Lucka většinou pokrýval hustý lesní porost (případně na jihu bažiny), narušovaný jen zřídka lidskými sídly (řada v předchozích staletích doložených sídel zaniká nejpozději v průběhu 12. století), která můžeme hledat především v blízkosti pohraničních vodních toků a na trasách komunikací vedoucích regionem, jimž tyto poskytovaly zázemí.³³ Přes nebezpečí, jež zdejšímu obyvatelstvu hrozilo válečnými operacemi v regionu, na něž si činily nárok obě strany, však k občasným kolonizačním průnikům nepochybně opakovaně docházelo. Dělo se tak nejspíše z důvodů populačního tlaku a následného vyčerpání zemědělské půdy na sever od řeky Olšavy a na západ od řeky Moravy.³⁴ Tato pozvolná vnitřní kolonizace probíhající příležitostně již v 11. a především ve 12. století však povětšinou neměla trvalý ráz a nabyla na intenzitě teprve ve 13. století.

28) ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 37–43, 61, 76–77 a 105–107.

29) SNÁŠIL, R.: *Změny sídelní sítě*. In: Vladimír Nekuda a kolektiv: *Uherskohradištsko*. Brno 1992, s. 387–420.

30) Více PAVELČÍK, Jiří: In: Zemek, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 80–82.

31) SNÁŠIL, R.: *Změny sídelní sítě*, s. 412. Robert Snášil se rovněž zcela bez otazníků operuje s existencí zaniklé vsi a hradu Lucko (TAMTÉŽ, s. 388–389, 394 a 410–412).

32) Viz *Archiv Archeologického ústavu Akademie věd Brno*, složky 199 (Dolní Němčí), 263 (Hluk), 701 (Nivnice), 764 (Ostrožská Lhota), 966 (Slavkov) a 1225 (Vlčnov). Ani dosavadní literatura nepřináší přesvědčivý důkaz pro takové tvrzení, viz PAVELČÍK, Jan: *Prehistorický a historický archeologický průzkum ve Vlčnově*. In: Metoděj Zemek, František Zřídka Veselý, Josef Kukulka a Jan Pavelčík: *Vlčnov. Dějiny slovácké obce*. Brno 1966, s. 26–27; PAVELČÍK, Jiří: *Pravěk Nivnice*. In: Nivnice, rodiště Jana Amose Komenského. Praha 1992, s. 21; JANČÁŘ, Josef: *Hluk, nejmladší město Slovácka*. Hluk 1970, s. 14–15; Práche NĚMEC, Jaroslav: *Dolní Němčí. Od historie k současnosti*. Dolní Němčí 1994 a ŽAJDLÍK, Pavel a kolektiv: *Ostrožská Lhota 1371–2001*. Ostrožská Lhota 2001, neobsahují vůbec žádnou zprávu o archeologických nálezech v katastru obce. Z dalších studií bych uvedl pouze MENOŠKOVÁ, Dana – VAŠKOVÝCH, Miroslav, *Archeologické doklady osídlení katastru Ostrožské Lhoty*. Slovácko 45. 2003, s. 162–164 a 167. Výjimkou v kvalitě a hustotě osídlení je na východ od řeky Moravy pouze v nivě ležící osídlení v katastru Ostrožské Nové vsi, GALUŠKA, Luděk: *Pravěk a raně středověké osídlení katastru*. In: Blanka Rašticová a kolektiv: *Ostrožská Nová ves. Z dějin Nové vsi a Chylic. Ostrožská nová ves 2001*, s. 55–62.

33) SNÁŠIL, R.: *Změny sídelní sítě*, s. 392 a TÝŽ: *Ekologie a zdroje stravy v Žablacanech do poloviny 13. století*. Slovácko 20, 1978, s. 22. O toku řeky Moravy viz pozn. 2. O bažinatém charakteru řečiště řeky Olšavy se zmiňuje rovněž ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 57.

34) Naznačuje to SNÁŠIL, R.: *Změny sídelní sítě*, s. 391.

Obr. 3. Vyobrazení pečeněžského jezdce.



Strážní službu na uherské straně vykonávali tzv. *speculatores* – strážcové hranic, kteří byli většinou příslušníky kočovných kmenů Sikulů a Pečeněhů.³⁵ Ti drželi posádky v řadě míst slovenského Záhoří (například v Gajarech, Levároch, Sekulích, Kuklově či Stráží).³⁶ Ještě ve 2. polovině 11. a ve 12. století máme dokonce na pomezí katastrů Uherské Hradiště – Sady a Kunovice archeologicky doloženu osadu kočovných Pečeněhů (trať Běsčeně), jež nasvědčuje krátké uherské přítomnosti až za řekou Olšavou.³⁷ Stejně tak celé dnešní Strážnice mělo jako součást země Skalické ještě v polovině 13. století patřit k Uhrám, přičemž severní hranici tohoto území tvořila říčka Velička, na západě Morava a na jihu Chvojnice (*prima meta incipit ... fluvius Velika nomine, qui ... cadit in Morowa et per dictum fluvium vadit ad portum Thozoy ... et cadit ad caput ... fluvii Haynicza et per dictum fluvium descendit ad metam priorem, cui terre Zakolcza a parte occidentali et septemtrionali sunt cometanei Bohemi*) a *speculatores* zde měli mít opevněná stanoviště.³⁸ Na moravské straně víme o knížecí posádce u dvorce v Kunovicích (1196) a celnici v místech dnešního Uherského Brodu (především osada Na brodě), hluboko na jihu pak do obranné linie náležely také Hodonín a Břeclav.³⁹

Kořeny pomalého rozvíjení sídelní sítě v prostoru Lucka (tedy i na katastru dnešního Hluku) lze spatřovat především ve výše uvedených ustanoveních uherského krále. Tuto skutečnost je nutné brát na zřetel při zvažování možnosti staršího založení vsi Hluk. Tvzení, že se Hluk, respektive jeho obyvatelé, objevují i ve starších listinách,

35) O *speculatores* KUČERA, Matúš: *Speculatores (K otázke sociálnej i etnickej skupiny ranostredovekého obyvateľstva)*. Studia Historica Tyrnaviensia 6. Trnava 2006. s. 43–53. Zmiňují je především již citovaná nařízení uherského krále Ladislava I., jež hovoří o ochráncích (*custodes*) pohraničního *confinia*, nazývaných zde *Evrii*, viz CJH II, s. 140, hl. 17.

36) SEDLÁK, Vincent: *Začiatky nemeckého osídlenia bratislavského Záhoria*. HČ 41, 1993, s. 238–242; HOFERKA, M.: *Záhorie a Morava v 13. storočí*, s. 283–286 a TÝŽ: *Slovensko-moravské pomedzie*, s. 214–215.

37) SNÁŠIL, R.: *Změny sídelní sítě*, s. 394.

38) CDS I, č. 532, s. 367–368; RBM I, č. 584, s. 275. Srov. PAJER, Jiří: *Počátky města podle archeologických nálezů*. In: Jiří Pajer a kolektiv: *Strážnice. Kapitoly z dějin města*. Strážnice 2002, s. 40–41 a JAN, L.: *Počátky Strážnice*, s. 46–47 a 49.

39) O situaci v Uherském Brodě PROCHÁZKA, Rudolf: *Archeologie k počátkům jihomoravských měst*. *Archeologica historica (= AH)* 10, 1985, s. 139–140.

nežli je zmínka z roku 1294 (viz níže), tak lze odmítnout. Podobné úvahy se objevují především v souvislosti se dvěma listinami z let 1057 a 1145. První hovoří o založení a obdaření majetky litoměřické kapituly českým knížetem Spytihněvem okolo roku 1057,⁴⁰ v níž jsou zmiňována ves *Hvcsi*, jež sice může připomínat název Hluku, avšak v kontextu listiny a dalších uváděných lokalit byla jednoznačně ztotožněna se vsí Chouč (v blízkosti význačného hradiska středověkých Čech, tedy severočeské Bíliny, dnes na Teplicku). Druhá uvažovaná zmínka se týká listiny římského krále Konráda III. (1138–1152) z roku 1145, v níž (i za přítomnosti olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka) potvrzuje klášteru Corwey v severním Porýní Vestfálsku právo rybolovu „*apud Houcvvar*“, respektive „*apud Hugwer*“ (podle nejnovější edice listiny v *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*).⁴¹ Je zde sice jazyková spodoba, avšak obsahem listiny se nacházíme na říšském území, kde tehdy biskup Zdik pobýval.⁴² Jeho odchod ze země a pobyt v říši nebyl náhodný. V úvodu roku 1145 totiž vyvrcholilo napětí mezi ním a panovnickou dynastií, když se moravští Přemyslovci pokusili o Zdíkovu zabití.⁴³

Údaje zmíněné *Kosmovy kroniky* z let 1099 a především 1116 vnesly do historické literatury díky nejednoznačnosti kronikářových záznamů fenomén Lucka jako lokality,⁴⁴ jenž se stal zdrojem mnoha fabulací a historických mýtů, z nichž mnohé přežívají v literatuře dodnes (uveďme především úvahy o existenci zaniklé vsi či hradu Lucko, snahy o přesnou lokaci bitvy či samotné uchopení a vymezení tohoto pojmu a jeho vztah k pozdějšímu pojmenování lucká provincie).

Bitva na Luckém poli roku 1116

V souvislosti s existencí Lucka bych se rovněž krátce zmínil o bitvě, již zde v roce 1116 svedl nově zvolený uherský král Štěpán II. (1116–1131) a český kníže Vladislav I. (1109–1125) a jejíž konání bylo tradičně ve starší literatuře spojováno s Hlukem. Znamý český kronikář a děkan pražské kapituly Kosmas († 1125) popsal místo konání bitvy svedené moravskými, českými a uherskými oddíly dne 13. května 1116 následovně: „*Roku 1116 ... lid uherský ... přijel k říčce Olšavě, jež dělí panství panonské [uherské, poznámka autora] a moravské ... a pokryl na poli Lucku celý povrch zemský jako kobyly (Anno dominicae incarnationis MCXVI. ... Ungara gens innumerabilis ... Ven-*

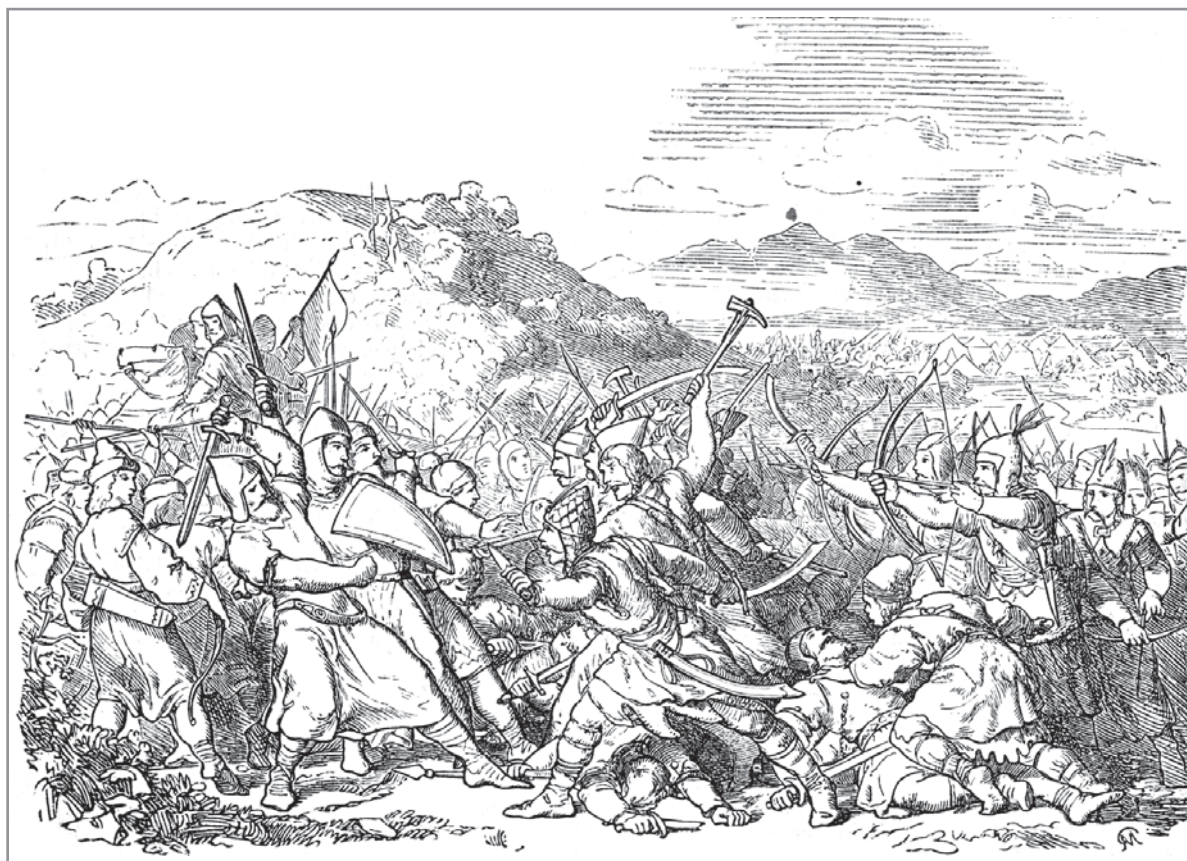
40) CDB I, č. 55, s. 53–60.

41) CDB I, č. 144, s. 147, *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (= RBM), Sv. I (600–1253), Pragae 1855, č. 256, s. 114; *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (= CDM), Sv. I (396–1199), Ed. Antonín Boček, Brunaie 1836, č. 260, s. 239–240.

42) Více NOVOTNÝ, Václav: *České dějiny I/2. Od Břetislava I. do Přemysla I.* Praha 1913, s. 799, kde zmiňuje právě účast olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka na dvorském sjezdu krále Konráda III. dne 24. srpna 1145 právě v Korwei.

43) Podrobně WIHODA, M.: *Morava v době knížecí*, s. 194–195.

44) K tématice bitvy na luckém poli a výkladu zápisu pražského kronikáře Kosmy nejpodrobněji MITÁČEK, J.: „*Campus Lucsko*“, s. 155–167.



Obr. 4. Kresba bitvy na Luckém poli roku 1116 v Česko-moravské kronice Karla Vladislava Zapa.

tum erat Olzawam ad rivulum, qui tam Pannoniae quam Moraviae dirimit regnum ... Et in campo Lucsko totam superficiem terrae cooperuerant sicut locustae).⁴⁵ Historická literatura tuto událost lokalizovanou na *campus Lucsko* (tedy pole Lucké, jak zní většinový překlad tohoto pojmu) komentuje vcelku jasně.⁴⁶ Ve stručnosti lze shrnout, že v roce 1116 zaměřily do moravsko-uherského pohraničí průvody nového uherského krále Štěpána II. a českého knížete Vladislava I. Cílem jejich setkání mělo být potvrzení míru uzavřeného po válečném střetnutí v roce 1109. Zvláště uherští panovníci, kteří se roku 1102 vypořádali s opozicí v Chorvatsku a vložili na svou hlavu i korunu krále Chorvatů, byli nuceni aktuálně hájit dalmatské pobřeží před útoky benátského loďstva (které navíc mělo počítat s tichými podpory císaře Jindřicha V.). Nestáli tak o opětovný nepokoj na severozápadní hranici. Vinou horkých hlav v obou táborech se však setkání ještě před vlastní schůzkou panovníků proměnilo v zuřivou bitvu, jež především pro Uhry měla skončit katastrofálně, ale ani na české straně se neobešla bez velkých ztrát.

45) *Cosmae Pragensis Chronica Bohemorum*. MGH SRG NS II, s. 215; *Kosmův letopis český s pokračovatelů*. Fontes rerum Bohemicarum. Sv. II. Ed. Josef Emler. Praha 1874, s. 178 a *Kosmova kronika česká*. Edd. Zdeněk Fiala a Marie Bláhová. Praha 1975, s. 188.

46) Dosud nejpodrobněji MITÁČEK, J.: „*Campus Lucsko*“, s. 155–158 (zde i starší literatura). V kontextu česko-uherské politiky stručně rovněž WIHODA, M.: *Morava v době knížecí*, s. 167.

V souvislosti s vypuknutím bitvy je zmiňován uherský šlechtic Žolt, jehož intriky měly stát v pozadí rozpoutání bitvy. Jeho osobu uvádí druhý pramen popisující bitvu, tedy *Obrázková kronika*, vytvořená v prostředí uherského královského dvora ve 14. století.⁴⁷ Avšak ani ona příliš nového světla do objasnění lokace bitvy nepřinesla, pouze díky českému obrozenci Karlu Vladislavu Zapovi obohatila hluckou slovesnost,⁴⁸ neboť tento se jejím textem inspiroval při sepisování své *Česko-moravské kroniky*, jejíž text následně zohlednil na stránkách nejstarších dějin Hluku František Hořínek.⁴⁹ Ve skutečnosti bohužel můžeme informaci Františka Hoříňka o příchodu uherského šlechtice Žolta do Hluku v roce 1108 a jeho usazení na hradě na Ostrožském kopci směle zařadit do kategorie novodobých pověstí. Pokud již pomineme neexistenci vsi samotné (o níž je ještě možné vést diskuse), tuto eventualitu vylučuje status oblasti (viz výše). Za zmínku rovněž stojí poznámka, že pokud by místní osídlení nějakým způsobem přežilo do inkriminovaného roku 1116, s ohledem na popisy divokosti bitvy a velikosti vojsk již daný rok přežít nemohlo. Rovněž letopočet možného příchodu Žolta do Hluku (tj. 1108) je zcela spekulativní a neobsahuje jej žádné dochované prameny. Stavba kamenných šlechtických sídel je pak záležitostí pokročilého 13. století. Uvedené informace koneckonců nepřinášejí ani citovaný Karel Vladislav Zap, jenž byl jinak pro Františka Hoříňka pro popis událostí roku 1116 stěžejním zdrojem, jako v případě nepřesné informace o popravě Žolta za vyprovokování této pro Uhry nešťastné bitvy. Vlastní kronika hovoří pouze o skutečnosti, že uherský král Štěpán byl nespokojen, že Žolt, který způsobil tolik zla, bitvu přežil (*quia Solt item ... mortuus non fuit, qui tanta mala mandatus simulabat*).⁵⁰ O negativní roli tohoto uherského šlechtice na průběh bitvy a jeho existenci však není pochyb, jeho přímé spojení s dějinami Hluku však můžeme považovat pouze za moderní pověst.

Obtížný výklad vlastního Kosmova zápisu a tím jeho nevelká reflexe v další soudobé i mladší historiografické produkci (a následně obtížné zařazení do dalších dobových souvislostí a širších konotací) stojí i v pozadí malé četnosti zpracování tohoto tématu.⁵¹ Hodnověrnost vlastní lokace události situované roku 1116 na *campus Lucsko* přitom můžeme považovat za nespornou. Pražský děkan Kosmas zdejší kraj v květnu a červnu 1099 nepochybně navštívil a krajinu, do níž zasazoval svůj příběh, znal. Pobýval zde nejdříve v průvodu českého knížete Břetislava II. (1092–1100) během uzavření míru s uherským králem Kolomanem I. (1095–1116) a posléze v doprovodu nově

47) Kronika byla editována pouze ve slovenském překladu, *Kroniky stredovekého Slovenska. Stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov*. Ed. Július Sopko. Budmerice 1995, s. 56–57, tamtéž na s. 26–29 více o vzniku a osudech vlastní kroniky. Za poskytnutí kopie originálního rukopisu kroniky děkuji Mgr. Peteru Futákoví z Masarykova muzea v Hodoníně, pracoviště Veselí nad Moravou. Latinská verze kroniky viz *Képes Krónika*. Ed. Gyula Kristó. Bratislava 1986.

48) *Česko-moravská kronika*. Složil Karel Vladislav Zap. Praha 1862, s. 493–496.

49) HOŘÍNEK, František: *Slovácké městečko Hluk*. Hluk 1937, s. 187.

50) *Kroniky stredovekého Slovenska*, s. 56.

51) Tuto produkci a její vzájemné vazby (až po moderní historiografy) podrobně zmapoval ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 5–18.

52) *Cosmae Pragensis Chronica Bohemorum*, MGH SRG NS II, s. 169; NOVOTNÝ, V.: *České dějiny I/2*, s. 397; BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Naďa: *Velké dějiny zemí koruny české*. Sv. I. Do roku 1197. Praha, Litomyšl 1999, s. 484–485 či TŘEŠTÍK, Dušan: *Kosmas*. Praha 1966, s. 48.

53) TŘEŠTÍK, Dušan: *Kosmas a Regino. Ke kritice Kosmových úřadů*. Československý časopis historický 8, 1960, s. 584–587. Zde i starší pohledy na dané téma (s. 564–567). K věrohodnosti Kosmových údajů TÝŽ: *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepisce a politického myšlení*. Praha 1968, s. 94–95, 101–105 a 150–152 a TÝŽ: *Kosmas*, s. 63, 66 a 71.

54) Upozorňuje pouze na jistou schematicnost v popisu bitev u Kosmy (a odkazuje na výpůjčky z antického díla Sallustia a Kosmova vzoru Regina z Prümü, jímž již bohužel nevěnoval pozornost), TŘEŠTÍK, D.: *Kosmas a Regino*, s. 586; TÝŽ: *Kosmova kronika*, s. 135–136 či TÝŽ: *Kosmas*, s. 74.

55) Především ZEMEK, Metoděj: *Vlčnov v dějinném vývoji od počátku až do roku 1918*. In: Metoděj Zemek – František Zřídka Veselý – Josef Kukulka – Jan Pavelčík: *Vlčnov. Dějiny slovácké obce*. Brno 1966, s. 32–33; TÝŽ: *Doba předhusitská*. In: Kolektiv autorů: *Uherský Brod, minulost i současnost slováckého města*. Brno 1972, s. 47–49; TÝŽ: *Od prvních historických zpráv do Bílé hory*. In: Nivnice, rodiště Jana Amose Komenského. Praha 1992, s. 24–25; ale i další autoři, například JANČÁŘ, J.: *Hluk*, s. 16–20 či NĚMEC, J.: *Dolní Němčí*, s. 10. Akceptovatelný výklad tématu (byť v intencích práce Metoděje Zemka) předkládá pouze některé práce z posledních let, viz ČOUPEK, Jiří: *Historické počátky*. In: Kolektiv autorů: *Kunovice v proměnách času*. Kunovice 1996, s. 34–35 a GALUŠKA, L.: *Pravěk a raně středověké osídlení*, s. 58–59.

56) Nelze nezmínit práci Františka Boráka, který přináší na řádcích svých studií řadu zajímavých postřehů, BORÁK, František: *Bánov. Vlastivědný věstník moravský (= VVM)* 3, 1948, s. 1–42, 81–137; 4, 1949, 1–24. Především jeho topografická rekonstrukce cesty kronikáře Kosmy z Ostřihomí je nesporně zajímavá a přispívá k potvrzení Kosmovi znalosti regionu, TÝŽ: *Kronikář Kosmas a moravskouherské pomezí*. VVM 20, 1968, s. 347–361. Jeho glosa, kterou komentoval absenci vlivu velehradského kláštera za řekou Olšavou (a daru klášteru v této oblasti, byť odmítá teorii o řídkém osídlení tohoto teritoria), stojí za zaznamenání, TÝŽ: *Bánov*. VVM 3, 1948, s. 34.

57) ŽEMLIČKA, Josef: *Čechy v době knížecí*. Praha 1997, s. 137 a 447 (pozn. 44). Teprve nedávno autor tohoto příspěvku tuto interpretaci odmítl a přinesl nový výklad a popis termínů Lucko a vysvětlení jeho vztahu k pozdější lucké provincii, MTAČEK, J.: „*Campus Lucsko*“, s. 155–167.

58) PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě*. Díl I – Čechy prvověké s řady slovanskými. Praha 1876, s. 149.

59) NOVOTNÝ, V.: *České dějiny I/2*, s. 392–393, pozn. 3, a především s. 521.

konsekrovaného pražského biskupa Heřmana (poté co rovněž obdržel v Ostřihomí kněžské svěcení), opětovně procházel skrze *campus, qui dicitur Lucsko*.⁵² Historickou hodnověrnost popisované události a věrohodnost Kosmových údajů úspěšně obhajoval například český historik Dušan Třeštík kritikou jeho vazeb na světovou kroniku Regina z Prümü,⁵³ který byl nepochybně v řadě míst Kosmovi literární předlohou.⁵⁴

Proč však Kosmův výklad podnes jistí mysl a představivost historiků? Lze bez nadsázky konstatovat, že daleko urputnější bitva, než se odehrála v roce 1116 na polích za řekou Olšavou, je již po desetiletí sváděna na stránkách historické, zvláště pak vlastivědné literatury, jež se snaží beze zbytku dešifrovat Kosmovo sdělení. Práce glosující bitvu na Luckém poli roku 1116 či v návaznosti na ni se zabývající celým prostorem Lucka lze rozdělit do dvou skupin. První, tvořená především vlastivědnou literaturou dějin obcí tohoto prostoru, vychází povětšinou z předem stanovené premisy co nejužšího svázání bitvy s určitou lokalitou.⁵⁵ Druhá skupina pak operuje s tématem v obecnější rovině, ovšem troskotá v důsledku na charakteristice vlastního termínu Lucka (zvláště pak uchopení v pramenech rozkolísané terminologie). Sem můžeme zařadit většinu historických syntéz a posud jedinou práci věnovanou tomuto prostoru z pera Metoděje Zemka *Moravsko-uherská hranice v 10. až 13. století*.⁵⁶ Tato kniha zůstává nejkomplexnějším uchopením tématu a je stále hojně citována, bohužel většinou bez kritického uchopení autorových často problematických závěrů a vývodů (jeho závěry a charakteristiku Lucka bez připomínek převzal například český historik Josef Žemlička v práci *Čechy v době knížecí*).⁵⁷

Nelze nepřipomenout, že česká a moravská historiografie se dlouho vyrovnávala s dědictvím omylu Františka Palackého, který do naší historiografie záměnou počátečního „L“ za protetické „H“ zavlekl termín Hlucké pole, jež na celá desetiletí zcela zastířelo veškerou problematiku.⁵⁸ Na základech autority Palackého a prací jeho následovníků tak došlo k vybudování moderního historického mýtu, který i po pádu Palackého konstrukce lze stále nalézt především ve vlastivědné literatuře. Nutno konstatovat, že o rozšíření této fabulace se zasloužila především autorita historika Václava Novotného, který ve své práci *České dějiny I/2. Od Břetislava I. do Přemysla I.* uvádí, že „došlo v máji 1116 k osobní schůzce obou panovníků ... při hranici uherskomoravské na poli Hluckém“.⁵⁹ O životnosti tohoto omylu svědčí jeho uvedení ještě na stránkách komentářů, jež přinášejí některé

poměrně nedávno tištěné prameny. Například *Kroniky doby Karla IV.* v komentáři ke kronice Přibíka Pulkavy z Radenína uvádějí, že v textu zmíněné Lucko (k roku 1099) a pole Lučsko (k roku 1116) je „*Hlucké pole v okolí Hluku na Moravě [mezi Uherským Brodem a Ostrohem blízko řeky Olšavy]*“.⁶⁰ Stejně tak v moderní edici *Staročeské kroniky tak řečeného Dalimila* se píše, že „*Ke schůzce obou panovníků ... mělo dojít 13. května 1116 na Hluckém poli (snad rovina u Nivnice na Moravě)*“.⁶¹ Jako zdroj je zde citována právě uvedená práce Václava Novotného (*České dějiny I/2*).

Mnoho stran historické literatury bylo napsáno rovněž o konkrétním místě konání bitvy roku 1116.⁶² To bývá hledáno v prostoru mezi Dolním Němčím a Slavkovem, u Nivnice či v blízkosti Hluku.⁶³ Soudím však, že ve všech těchto pokusech se jedná o nepochopení obsahu Kosmova sdělení (a mylné uchopení výkladu citovaného Lucka), neboť když Kosmas mluví o událostech „*in campo Lucsko*“, míní celistvé pohraniční „území nikoho“. Stěžejní problém interpretace jeho zápisu po dlouhá desetiletí představovala skutečnost, že pražský děkan nehovoří o žádném konkrétním místě – lidském sídle. Jeho absencí zde nemohl provést bližší určení k určité lokalitě, jak bývá u podobných událostí obvyklé.⁶⁴ Z toho pak plynuly snahy o volné výklady Kosmou napsaných řádků a jejich následná dezinterpretace. Neustálé pokusy o identifikaci místa bitvy s některým dnes existujícím městem či vsí se však staly jakýmsi evergreenem moravské vlastivědné literatury. Dobové prameny nám mnoho vodítek neposkytují.

Jak jsem již naznačil, ani uherská *Obrázková kronika* nepřináší nové světlo do otázky místa konání bitvy, neboť hovoří pouze o skutečnosti, že uherský král přišel na uherské hranice blízko řeky Olšavy, jež oddělovala Uhry od tábora českého knížete (*ad confinium Hungarie prope fluvium Orsova a fluvium tamen eos interiacebat*), jenž ležel pravděpodobně někde poblíž přechodu řeky u zemské stezky v blízkosti celní osady Na brodu (pozdější Uherský Brod).⁶⁵ Možnost rozložení českého tábora v prostoru přechodu Olšavy v místech pozdějších Kunovic nepovažují za pravděpodobnou, neboť zamokřená niva poolšavské brány směrem do prostoru Lucka neposkytovala dostatek prostoru pro rozložení tábora uherského krále (i následující bitvu). Je pouze otázkou, proč český kronikář nepovažoval za důležité existenci této osady zmínit v textu své kroniky.⁶⁶ Uherský tábor pak nejspíše byl dále v prostoru Lucka (ve zvlněném terénu směrem k dnešní Nivnici). Pro tuto variantu svědčí i zmínka v *Kosmově kronice*, kde se říká, že když byl český kníže Vladislav přinucen uherskými



Obr. 5. Podoba svatovítského děkana a autora slavné „*Kroniky Čechů*“ Kosmy.

60) *Kroniky doby Karla IV.* Ed. Marie Bláhová. Praha 1987, s. 312 (1099), 319 (1116) a 416–417, pozn. 185 a 234.

61) *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota.* Ed. Marie Bláhová. Díl 3 – Historický komentář. Rejstřík. Praha 1995, s. 254 a 364.

62) Obšírně se tomuto tématu věnoval opět ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 58–60. S pokusy o vlastní interpretace pak přicházejí i sestavovatelé monografií k jednotlivým dějinám obcí v cílové oblasti.

63) Viz pozn. 55.

64) Stejným způsobem vykládá absenci bližšího určení pohraniční oblasti v kronice tzv. Anonyma *Gesta Hungarorum* MUSIL, František: *Gesta Hungarorum a historicko-zemepisný obraz Slovenska*. Historický časopis (= HČ) 52, 2004, s. 438. Ke kronice tzv. Anonyma nejlépe moderní kritické vydání *Kronika anonymního notáře krále Bela. Gesta Hungarorum*. Ed. Vincenc Mücska. Budmerice 2000 a *Legenda a kroniky Koruny uherské*. Ed. Richard Pražák. Praha 1982.

65) *Kroniky středověkého Slovenska*, s. 56. O skutečnosti, že zamokřená údolí Olšavy mezi Kunovicemi a pozdějším (Uherským) Brodem patřilo mezi hlavní dálkové komunikace hovoří nejnověji také CENDELÍN, Dušan: *Přechody Bílých Karpát z Moravy do Pováří. Přesná lokalizace dopravních linií a moravské příhraniční fortifikace*. VVM 62, 2010, s. 307.

66) Osada „Brod“ či „Na brodě“ existovala nepochybně od poloviny 11. století do poloviny 13. století (před konstitucí Uherského Brodu jako královského města), patrně na ostrově, v inundaci řeky Olšavy, viz PROCHÁZKA, Rudolf: *Urbanizace středního Pomoraví a vznik Uherského Hradiště*. In: *Východní Morava v 10.–14. století*. Eds. Luděk Galuška, Pavel Kouřil a Jiří Mitáček. Brno 2008, s. 223–224.

nájemnými šiky (*hospitum legiones*, patrně jednotky Sikulů) k útěku, olomoucký kníže Ota II. Černý (1107–1110, 1113–1125) a bratr českého knížete Soběslav (český kníže 1125–1140) „majíce čtyři silné šiky a přibravše rovněž čtyři udatné zástupy z Čechů, obešli pahorek, jenž je právě odděloval, a náhle prudkým útokem udeřili na uherský tábor“ (*Otto autem et Zobezlau habentes robustas IIII phalanges et totidem de Boemiis fortes accipintes cohortes circuierunt monticulum, qui eos forte dorimebat, et repente irruerunt magno impetu super Ungarorum castra*).⁶⁷ Prudký útok tohoto druhého sboru v čele s oběma Přemyslovci, kteří leželi nejspíše hlouběji v poolšavské bráně a obešli nejspíše kopec Oboru mezi dnešním Vlčnovem a Uherským Brodem, a dobytí uherského ležení zvrátily výsledek bitvy na stranu českého knížete.

Užíváním termínu „pole“ (*campus*) byla bohužel do starší literatury zavlečena představa Lucka vázaná na malé teritorium, a nikoliv na celé pohraniční území. Toto pojetí následně vedlo k dalšímu pátrání po konkrétní lokalitě, respektive sídlu, které by bylo možné spojit s Kosmovým pojmenováním celého prostoru. Tak se v literatuře zrodila i „tajemná“ zaniklá ves (někdy pak i hrad) Lucko. Tato hypotéza se odvolávala na existenci jmen pomístních tratí nazývaných přímo Lucko či se blížící tomuto pojmenování. S nimi je pak identifikováno „pole Lucko“ či je na jejich základě pátráno po zaniklé vsi či hradu. V odborné literatuře se ves Lucko objevila v pracích archeologů Vladimíra Nekudy a Josefa Skutila v letech 1962 a 1965.⁶⁸ Kodifikace této fabulace v práci Metoděje Zemka a později i Roberta Snášila ji následně na téměř třicet let zakotvila v české i moravské historiografii.⁶⁹ Tento přístup však ani tak nerefletoval historickou skutečnost, jako spíše staletými předávané povědomí o názvu celého regionu, které často určuje pojmenování či částí nově vznikajících sídel. Tyto názvy tedy reprezentovali pouze sdělovanou znalost geografie od 13. století kolonizovaného území, v jehož rámci se každá vznikající osada vymezovala (podobně jako tomu je dnes při určování jmen některých okrajových ulic v obcích). Tuto skutečnost dosvědčují i polohy tratí Lusků mezi Slavkovem a Dolním Němčím a Lucko v Bánově.

Na základě podoby těchto traťových názvů (a bez dalších písemných či archeologických dokladů) nicméně nelze zpětně ztotožňovat celé území s určitou lokalitou a uzpůsobovat si tak historickou skutečnost. Přesvědčení o existenci zaniklé vsi či dokonce hradu Lucko přesto vedlo na dlouhá desetiletí k zamlžení skutečného charakteru pohraničního území mezi řekami Moravou, Olšavou a Váhem.

67) *Cosmae Pragensis Chronica Bohemorum*, MGH SRG NS II, s. 216. Český překlad *Kosmova kronika česká*, s. 188.

68) NEKUDA, Vladimír: *Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu*. Brno 1961, s. 42 (č. 129) a SKUTIL, Josef: *Lucko (1099, 1116), kde bylo?*. VVM 17, 1965, s. 76–77.

69) ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 76, 79 a 105; SNÁŠIL, Robert: *Soupis zaniklých sídlišť 10.–19. století*. In: Vladimír Nekuda a kolektiv: *Uherskohradištsko*. Brno, Uherské Hradiště 1982, s. 786 (č. 18) a TÝŽ: *Změny sídlištní sítě*, s. 388–389 a 394.

Proměny středověké Moravy v 11. až 13. století

Přestože na území dnešního Hluku nelze hovořit v průběhu většiny 10. až počátku 2. poloviny 13. století o stálém osídlení plynule navazujícím na velkomoravskou situaci, je důležité objasnit si děje, jež později vedly k opětovné kolonizaci a osídlení tohoto území v poslední čtvrtině 13. století.

Území jižní Moravy se nejspíše příliš nedotkla mocenská expanze Boleslava Chrabrého kolem roku 1000 (polský kníže 992, král 1025). Ještě v úvodu 11. století tak v tomto prostoru usuzujeme na do této doby přetrvávající určitou formu samostatné správní organizace přezívací od dob Velké Moravy. Tomu nasvědčuje také skutečnost, že Moravané vystupují ještě v letech 1015–1017 jako aktivní spojenci zmíněného polského knížete Boleslava pod vlastním označením.⁷⁰

Celá jižní Morava na západ od řeky Moravy se nejspíše po roce 1018/1019 (nejpozději však 1029) stává součástí přemyslovského panství.⁷¹ Připojení Moravy k pražskému knížectví znamenalo zcela novou etapu v dějinách Moravy. Kníže Oldřich (český kníže 1012–1033, 1034) dobytou Moravu předal svému synu Břetislavovi (vládce Moravy 1019/1021–1034, český kníže 1034/1035–1055), který po odchodu na pražský knížecí stolec položil na Moravě základy úředního zřízení.⁷² Na jihu vznikají (povětšinou v návaznosti na staré velkomoravské aglomerace) nová ústředí přemyslovské moci. V případě Uherkohradištska nejdříve v nedaleké Spythněvi, jež nejspíše převzala v regionu dřívější roli velkomoravského Veligradu – Starého Města, později na přelomu 12. a 13. století královské Kunovice a ve druhé polovině 13. století definitivně královské město Uherské Hradiště.⁷³

Již ve druhé polovině 12. století byly položeny základy dalšího dynamického rozvoje a vzestupu českého státu v následujícím 13. století. V tomto století česká a moravská společnost procházela hlubokými proměnami. Za podpory přemyslovských králů a markrabat započíná rozsáhlá vlna vnitřní kolonizace země a na ni navazující kolonizace vnější. Vznikala nová sídliště ve vyšších polohách a rovněž starší osady byly převáděny na emfiteutické neboli zákupní právo.⁷⁴ Za růstem hustoty sídelní sítě stála jak mohutnící církevní dominia, tak definitivně se konstituující domácí šlechta, která budovala mimo přímý dosah center panovnické moci vlastní panství. Právě v první třetině 13. století vrcholí jedna z fází proměn moravské aristokracie, kdy se na venkově začínají objevovat šlechtické rezidence a počíná se

70) KRZEMIEŃSKA, Barbara: Břetislav I. *Čechy a střední Evropa v první polovině XI. století*. Praha 1999, s. 66–75; srov. WIHODA, M.: *Morava v době knížecí*, s. 106–109.

71) MĚŘÍNSKÝ, Z.: *Historický vývoj Východní Moravy v 10. až 14. století*, s. 10–11; srov. WIHODA, M.: *Morava v době knížecí*, s. 109, 118–120.

72) K dobytí Moravy a Břetislavově vládě KRZEMIEŃSKA, B.: *Břetislav I.*, s. 75–87.

73) MITÁČEK, Jiří: *Založení královského města Uherské Hradiště*. In: *Středověká města na Moravě a v sousedních zemích*. Eds. Peter Futák, Miroslav Plaček a Marek Vařeka. Hodonín 2009, s. 103–126.

74) Více KLÁPŠTĚ, Jan: *Proměny českých zemí ve středověku*. Praha 2005, s. 170–181, 217–250.

Obr. 6. Vyobrazení královny Konstancie v tympanonu kláštera cisterciáček „Porta Coeli“ v Předklášteří.



prosazovat zvyk označovat šlechtice podle jeho sídla.⁷⁵ I v souvislosti s tím odumírá stará hradská a služební organizace, a původní hradská centra se proměňují v nová centra obchodu a řemesel – města. První institucionální městské obce (přičemž dosud přetrvává význam starších údělných středisek – Brna, Olomouce, Znojma ad.) se na Moravě objevují ve druhém desetiletí 13. století zásluhou moravského markraběte Vladislava Jindřicha (1197–1222), za jehož vlády byla plně odstartována přeměna správní podoby celé moravské země.⁷⁶

Dalším důležitým mezníkem v kontextu širších snah o proměnu správní podoby země v 1. polovině 13. století jsou aktivity královny vdovy Konstancie Uherské († 1240), druhé manželky českého krále Přemysla Otakara I. (1197–1230), na jihovýchodní a jihozápadní Moravě. Ty započaly nejpozději v druhé polovině roku 1222, pravděpodobně po smrti uvedeného moravského markraběte Vladislava Jindřicha († 12. srpna 1222).⁷⁷ Jednalo se především o snahy dotýkající se některých segmentů moravského příhraničí. Dne 10. dubna 1231 papež Řehoř IX. (1227–1241) přijímá pod svou ochranu věnné statky české královny vdovy Konstancie Uherské, označené v listině jako Břeclavsko, Přibyslavicko, Kunovicko, Hodonínsko, Bzenecko a (Moravsko) Budějovicko (*Brecyzlouiensem, Pribislauensem, Conowiz, Godenin, Bisenz et Budewigex provincias*).⁷⁸ Na moravsko-uherském pomezí se jedná o čtyři „kraje“, tvořící pás podél jihovýchodní hranice země, které reprezentují především význačné záchytné body země-

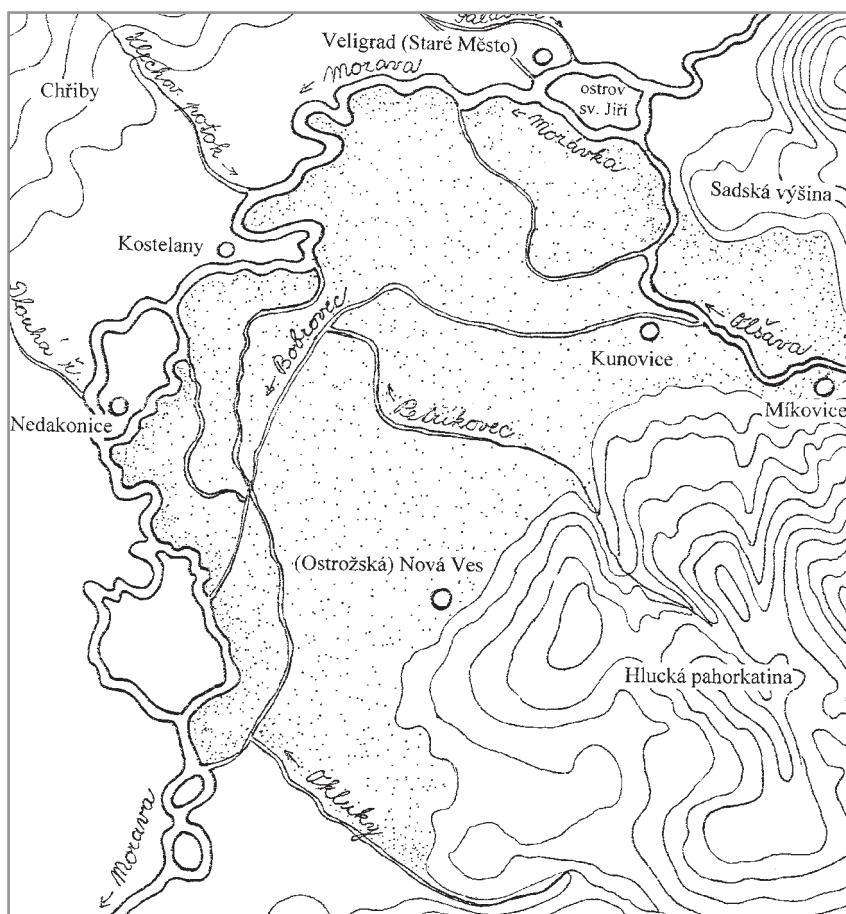
75) WIHODA, Martin: *Geneze moravské šlechty*. Acta historica et museologica universitatis silesianae opaviensis C/2, 1995, s. 38.

76) Ke vzniku moravských provincií více JANIŠ, Dalibor: *Institucionální základy zemského práva na Moravě ve 13. a 14. století (zeměpanská správa – zemský soud a sněm – zemské desky)*. Netištěná disertační práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Brno 1999, s. 28–38; srov. JAN, Libor: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*. Brno 2000, s. 17–32. K fundátorským aktivitám Vladislava Jindřicha nejlépe WIHODA, M.: *Vladislav Jindřich*, s. 231–260.

77) S možnou starší vazbou královny Konstancie k některým jejím věnným statkům spekuloval Jindřich Šebánek, ŠEBÁNEK, Jindřich: *Listiny přibyslavické*. ČMM 57, 1933, s. 40–41 (na s. 38–40 resumuje i starší názory na državy královny Konstancie), srov. JAN, L.: *Vznik zemského soudu*, s. 27–28. Josef Zemlička obvěnění nové manželky Konstancie Uherské Břeclavskem Přemyslem Otakarem I. klade již k roku 1201, ZEMLIČKA, J.: *Přemysl Otakar I. Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*. Praha 1990, s. 71 či TÝŽ: *Počátky Čech královských*, s. 134.

78) *CDB III (1231–1240)*. Edd. Gustav Friedrich, Zdeněk Kristen et Jan Bistřícký. Pragae 1943, 1962; Olomucii 2000, č. 6, s. 4–5.

panské moci kontrolující důležité přechody obchodních komunikací na řekách Olšavě, Moravě a Dyji. Zmíněné snahy směřovaly jak k zajištění moravsko-uherské hranice, tak představovaly obdobné úsilí na moravsko-rakouském pomezí.⁷⁹ Uváděné državy královny Konstancie na jihovýchodní hranici moravského markrabství se posléze stávají základem nově vytvořené břeclavské provincie.⁸⁰ Proces konstituce břeclavské provincie se uzavírá v závěru třicátých let 13. století, když nový pán Břeclavska (od roku 1237 králův synovec Oldřich ze Spanheimu) potvrzuje zdejší šlechtě („*suppanis, militibus totique vulgo Brezlauiensis provincie ex utraque parte Moraue constitutis*“) tzv. Statuta Konráda Oty,⁸¹ jež sehrávala důležitou roli při výkonu zemského práva v zemi. Potvrzují to rovněž obdobná dochovaná potvrzení zmíněných Statut Konráda Oty vydaná českým králem Přemyslem Otakarem I. (1197–1230) pro znojenskou provincii v roce 1222 a pro brněnskou provincii v roce 1229.⁸²



Obr. 7. Předpokládaná rozloha Kunovicka v roce 1231. Podle Jiřího Mitáčka. Nakreslil Luděk Galuška.

79) Obecně NOVOTNÝ, V.: *České dějiny I/3*, s. 642; ŽEMLIČKA, J.: *Počátky českých královských*, s. 590; především pak zásadní práce k moravským správním dějinám JAN, L.: *Vznik zemského soudu*, s. 27–29, 118–123 a JANIŠ, D.: *Institucionální základy zemského práva*, s. 31–34. K bitovské provincii ještě MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk: *Od připojení Moravy v rámec českého státu do válek husitských*. In: Kolektiv autorů: *Moravskobudějovicko. Jemnicko. Vlastivěda Moravská*. Brno 1997, s. 178–179. K majetkům královny Konstancie na jihovýchodním pomezí nověji MITÁČEK, Jiří: *K interpretacím Kunovicka v listině královny Konstancie z roku 1231*. Slovácko 50, 2008, Uherské Hradiště 2009, s. 217–229 (zde i další literatura).

80) ŽEMLIČKA, J.: *Počátky českých královských*, s. 591; JAN, L.: *Vznik zemského soudu*, s. 28–29; JANIŠ, D.: *Institucionální základy zemského práva*, s. 33.

81) CDB III, č. 164, s. 202–205. Více JAN, L.: *Vznik zemského soudu*, s. 28–29 a JANIŠ, D.: *Institucionální základy zemského práva*, s. 33.

82) JAN, L.: *Vznik zemského soudu*, s. 33–37, 128–143; TÝŽ: *Přemyslovská Morava*. In: *Sága moravských Přemyslovců. Život na Moravě od XI. do počátku XIV. století*. Ed. Renáta Fífková. Olomouc, Brno 2006, s. 22–23 a 27 či JANIŠ, D.: *Institucionální základy zemského práva*, s. 77–83, 112–130.

Získání papežské protekce věnným statkům královny Konstancie na Moravě v roce 1231 lze vykládat především jako významný krok ke stabilizaci situace na zemské hranici.⁸³ I díky svým příbuzenským vztahům s uherskou panovnickou rodinou poskytla královna Konstancie exponovaným příhraničním oblastem potřebný čas pro konsolidaci přemyslovské moci a držby moravské šlechty v této oblasti. Šlo však jistě o řešení krátkodobé (patrně jen po dobu života královny Konstancie). Za žádostí královny Konstancie o papežskou protekci jejích věnných statků v roce 1231,⁸⁴ realizovanou v čase po smrti jejího manžela, kdy se opětovně probouzela stará nepřátelství mezi českými Přemyslovci a rakouskými Babenberky, a kdy se hrálo i uherskou kartou,⁸⁵ můžeme spatřovat především pokus dočasně zabezpečit neklidnou jižní hranici, respektive hlavní komunikace na přístupu do země. Lze pak předpokládat, že tyto aktivity nezůstaly osamocené.

Za správy regionu královnou vdovou Konstancií dochází k mimořádné proměně především jižní Moravy, kdy pokračuje budování obranné linie v exponovaném pohraničním pásmu, což dosvědčuje především souběžná přestavba opevnění v Břeclavi a Hodoníně a založení hradu právě v Bzenci.⁸⁶ Nesporně významným počinem byla rovněž právní konstituce blízkého královského města Hodonín.⁸⁷ Již v průběhu 1. poloviny 13. století byla taktéž dokončena proměna země do podoby sedmi kvalitativně různorodých správních obvodů: provincie brněnské, olomoucké, znojemské, přerovské, breclavské, bítovské a holasické.⁸⁸ Následně ještě před polovinou 13. století dochází k dobudování dalších kamenných hradů (Buchlov, Brumov),⁸⁹ a obranná linie země na moravsko-uherském pomezí se po roce 1260 stabilizuje na úrovni Břeclav – Hodonín – Strážnice – Veselí – (Uherský) Ostroh – (Uherské) Hradiště.⁹⁰

Všechny popsané děje se dotýkaly pochopitelně pouze území na východním břehu řeky Moravy, západní pravobřeží (včetně Hluka) zůstávalo dosud „územím nikoho“, avšak výrazně ovlivnily také následující osudy a vývoj Hluka a přispěly k založení vsi samotné. Po vítězné bitvě u Kressenbrunn (Groissenbrunn) 12. července 1260 totiž můžeme konstatovat nepochybnou převahu české strany za řekou Moravou v prostoru Lucka a předpokládáme započetí procesu jeho plného začlenění do správní organizace markrabství moravského. Mimo rámec struktur utvořených v 1. polovině 13. století tak v kontextu proměn pohraniční oblasti na jihovýchodní Moravě začíná konstituce tzv. lucké provincie.⁹¹

83) MITÁČEK, J.: *K interpretacím Kunovicka*, s. 217–229.

84) CDB III, č. 6, s. 4–5.

85) Srov. NOVOTNÝ, V.: *České dějiny I/3*, s. 644–671; ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských*, s. 154–157 či VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 47–48.

86) JANIŠ, D.: *Institucionální základy zemského práva*, s. 32. K vzniku jednotlivých hradů PLÁČEK, Miroslav: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha 2001, s. 132–133 (Břeclav), 150–152 (Bzenec) a 221–223 (Hodonín); dále TÝŽ: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Dodatky*. Praha 2007, s. 15 (Břeclav). K Hodonínu a Bzenci nejnověji PLÁČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Královna a králové. (Hodonín za rozkvětu českého státu 1200–1412)*. In: Miroslav Pláček a kolektiv: *Hodonín, dějiny města do roku 1948*. Hodonín 2008, s. 62–64.

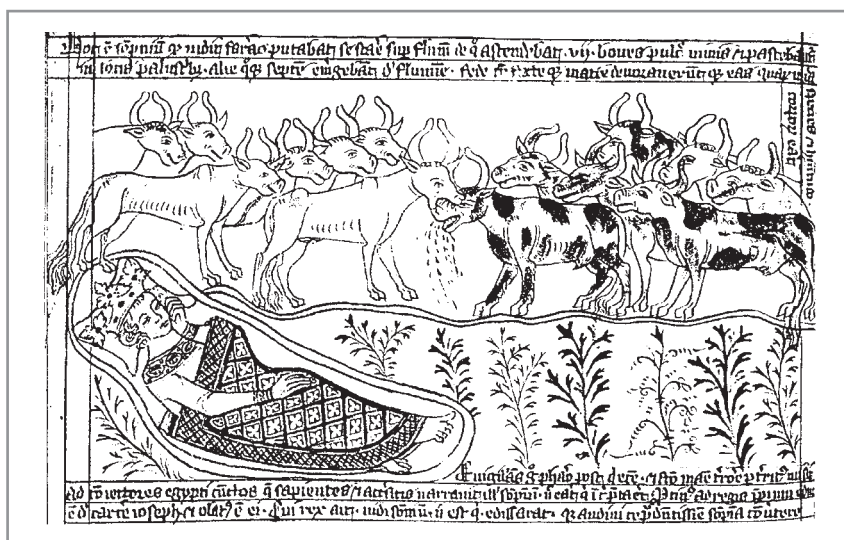
87) PLÁČEK, M. – FUTÁK, P.: *Královna a králové*, s. 62–71 (zvláště s. 64–68).

88) JANIŠ, D.: *Institucionální základy zemského práva*, s. 28–38; srov. JAN, L.: *Vznik zemského soudu*, s. 17–32.

89) JANIŠ, Dalibor – KOHOUTEK, Jiří: *Královské hrady východní Moravy a jejich úloha v mocenském a správním systému ve 13. a 14. století*. AH 28, 2003, s. 358–367 a 369.

90) JAN, Libor: *Proměny královské moci na jihovýchodní Moravě v průběhu 13. století*. In: *Východní Morava v 10.–14. století*. Eds. Luděk Galuška, Pavel Kouřil a Jiří Mitáček. Brno 2008, s. 172; srov. PLÁČEK, Miroslav: *Proměny hradů jihovýchodní Moravy do konce 14. století*. In: *Východní Morava v 10.–14. století*. Eds. Luděk Galuška, Pavel Kouřil a Jiří Mitáček. Brno 2008, s. 182–183.

91) MITÁČEK, J.: *„Campus Lucsko“*, s. 161–165.



Obr. 8. Vyobrazení hovězího dobytka na ilustraci sedmi krav tučných a sedmi hubených ve faraónově snu (Velislavova Bible, 14. století).

Snahy o rychlé začlenění pohraničí do systému správy země nebyly samozřejmě náhodné. Povodí řek Moravy a Olšavy tvořilo přirozený komunikační kanál s okolními regiony. Údolím řeky Olšavy směrem na celní osadu Na brodku (pozdější Uherský Brod), dále přes Nivnici na Straňanské sedlo, Nové Mesto nad Váhom, anebo další větvi přes Bánov do Hrozenkovského průsmyku směrem na Trenčín, Nitru, Ostřihom a Budín, procházela tzv. „uherská“ cesta,⁹² která se původně v místech Kunovic stýkala s další důležitou obchodní stezkou tzv. měnínsko-brněnskou cestou. Zmíněná „uherská“ cesta byla nejkratší spojnici mezi Uherskou Ostřihomí, moravskou Olomoucí a Prahou. Její přechod přes řeku Olšavu kontrolovala královská tržní ves Kunovice. Od Kunovic se cesta větvila a směřovala mimo jiné také k Bzenci, jehož opevnění strážilo přechod řeky Moravy v místech pozdějšího Uherského Ostrohu. Tato cesta představovala spojnici „uherské“ cesty s další komunikací směřující přes Strážnici do Holíče a odtud na Šaštín, případně Senici, dále pak opět na Ostřihom a Budín.⁹³ Vedle obchodního spojení niva řeky Olšavy tvořila také přirozenou bránu nepřátelským vojenským vpádům do země, což mnohokrát v předchozích staletích pocítili obyvatelé zdejších vsí a samot. Tato skutečnost přirozeně vyvolávala snahu o patřičné zabezpečení na Olšavě ležících přechodů zemské hranice. To zřejmě motivovalo panovníka k vzniku opevněného dvorce v Kunovicích, doložených k roku 1196, kolem kterého se počala rychle rozvíjet markraběcí tržní ves a roku 1222 sem český král Přemysl Otakar I. (společně s manželkou Konstancií) přeložil

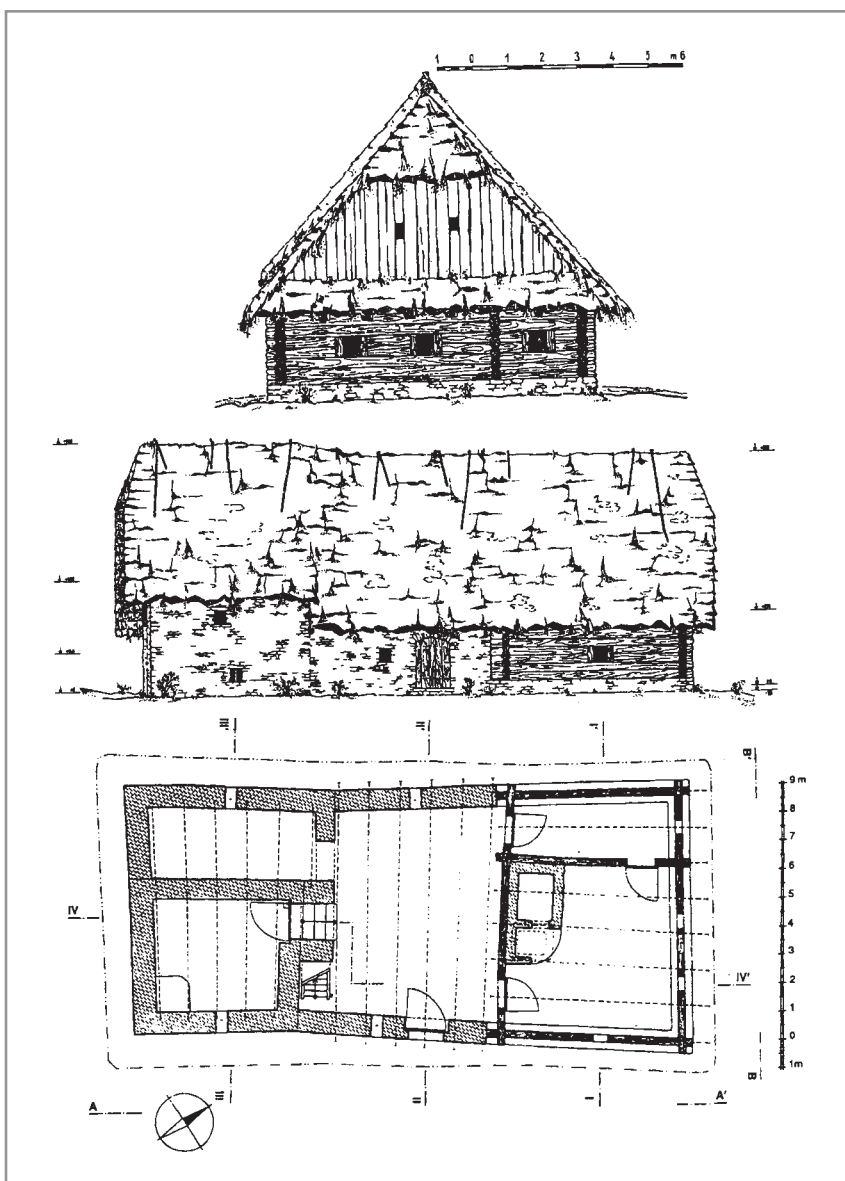
92) PLAČEK, Miroslav: Úvod (Krajinný a topografický rámec). In: Miroslav Plaček a kolektiv: Hodonín, dějiny města do roku 1948. Hodonín 2008, s. 11; srov. TÝŽ: Vývoj města a jeho památky. In: Jiří Pajer a kolektiv: Strážnice. Kapitoly z dějin města. Strážnice 2002, s. 75. Celý průběh této cesty spojující Prahu s Olomoucí, a dále směřující do Uher přináší také ZEMEK, M.: Moravsko-uherská hranice, s. 30–31.

93) PLAČEK, M.: Proměny hradů jihovýchodní Moravy, s. 178; srov. ZEMEK, M.: Moravsko-uherská hranice, s. 35–36.

Obr. 9. Vyobrazení pastvy na úhoru (vlevo) a v lese (vpravo) podle oldenburského rukopisu Sachsenspiegeln od Eiga von Repgov (1220–1235).



Obr. 10. Rekonstrukce a půdorys usedlosti ve středověké vsi Pfaffenschlag u Slavonic. Podle Vladimíra Nekudy. Kresba Zdeněk Špičák.



z (Uherského) Brodu celníci na uváděném přechodu tzv. uherské cesty přes řeku Olšavu.⁹⁴

Na venkově souběžně se správními reformami dochází k tzv. agrární revoluci, tedy ke změnám směrem k extenzivnějším formám zemědělské výroby (především zásluhou zdokonalení pracovních nástrojů). Změna v systému a postupech zemědělské výroby přináší pestřejší skladbu zemědělských plodin, zvýšení podílu dobytkařství a s tím spojené nové možnosti hnojení sdružené s trojpolním systémem. Díky novému druhu záprahu, většímu rozšíření koně a dalším technickým novinkám dochází k dokonalejšímu zužitkování biologické energie zvířat ve výrobě. Více se rozšiřuje využití motorické síly vody. Lze říci, že dochází k formování středověké krajiny do struktur, jež přetrvávaly v této podobě často až do 19., místy až 1. poloviny 20. století.⁹⁵

Ve stručnosti si nastiňme podobu života na vesnici ve středověku, jak ji můžeme předpokládat také ve středověkém Hluku.⁹⁶ Za základní formu vrcholně středověkého vesnického domu je považován trojdílný dům komorového typu, tj. se síní uprostřed, jizbou na jedné a komorou na druhé straně, přičemž vstup do domu byl ze dvora. Základy těchto domů byly kamenné, a to většinou 60–80 cm široké, zachované do výšky 50–70 cm, v délce od 14,5 m do 17 m a šířce od 5 m do 6 m, se štítem orientovaným do návsi, přičemž první prostor směrem k návsi zpravidla představuje jizba o ploše 16–20 m² (až čtvrtinu z této plochy přitom zabírala v rohu situovaná pec).⁹⁷

Řazení tří základních prvků domového půdorysu bylo převážně pravouhlé v pořadí: jizba – síň – komora.⁹⁸ Součástí domů často byly rovněž malé sklepy, nebo delší podzemní chodby tzv. lochy (doložené i v Hluku),⁹⁹ stejně jako další objekty, jež je možné označit jako hospodářské (především se jednalo o obilní jámy).¹⁰⁰ Konkrétní poznatky o dobovém hospodářském zázemí hluckých dvorů ve středověku bohužel postrádáme. O podobě středověké vesnice přímo v regionu Uherskohradištska však přinesl mnohé zajímavé poznatky výzkum nedaleké zaniklé vsi Záblačany u Polešovic.¹⁰¹

Středověká vesnice byla především jednotkou hospodářskou, sestávající z polí, luk a pastvin, poskytujících převážnou část obživy jejich obyvatel. Zemědělskou výrobu doplňovaly chov dobytka, lov a sběr (především lesních plodů). Co se týče skladby pěstovaných plodin, analýzy paleobotanického materiálu a písemných zpráv hovoří v období 11.–15. století na Moravě o pěstování žita, pšenice, ovsa, ječmene, pohanky, prosa, hrachu a čočky. Z uvedených Zábla-

94) CDB II, č. 238, s. 228. PROCHÁZKA, R.: *Urbanizace středního Pomoraví*, s. 217, však dokládá, že brodská celnice zřejmě zcela nezanikla (jak dosvědčuje i konfirmace desetiny cla v Kunovicích a v Uherském Brodě rajhradskému klášteru roku 1251 markrabětem Přemyslem Otakarem (II.)). V Kunovicích se mělo vybírat clo jen z jedné větvi „uherské“ cesty, směřující do Skalce; srov. ČOUPEK, Jiří – ŠTĚRBA, Stanislav: *Historické počátky. Nejstarší historické zprávy o Kunovicích*. In: Kolektiv autorů: *Kunovice v proměnách času*. Kunovice 1996, s. 36–41.

95) MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk: *Od dávných věků k branám historie*. In: Libor Jan, Václav Štěpánek a kolektiv: *Mutěnice. Dějiny vinařské obce. Mutěnice 2002*, s. 46–47 (zde i další literatura), TÝŽ: *Morava a Slezsko ve století posledních Přemyslovců (1197–1310)*. In: *Morava ve středověku*. Ed. Zdeněk Měřinský. Brno 1999, s. 27–28, 33–35.

96) Ke středověké vesnici obecně KLÁPŠTĚ, J.: *Proměna českých zemí*, s. 181–189 a 250–292 či NEKUDA, Vladimír: *Středověká vesnice na Moravě*. Brno 2007. Stručně rovněž TÝŽ: *Život středověké vesnice*. In: *Morava ve středověku*. Ed. Zdeněk Měřinský. Brno 1999, s. 104–116.

97) Přehledně NEKUDA, V.: *Život středověké vesnice*, s. 108–110.

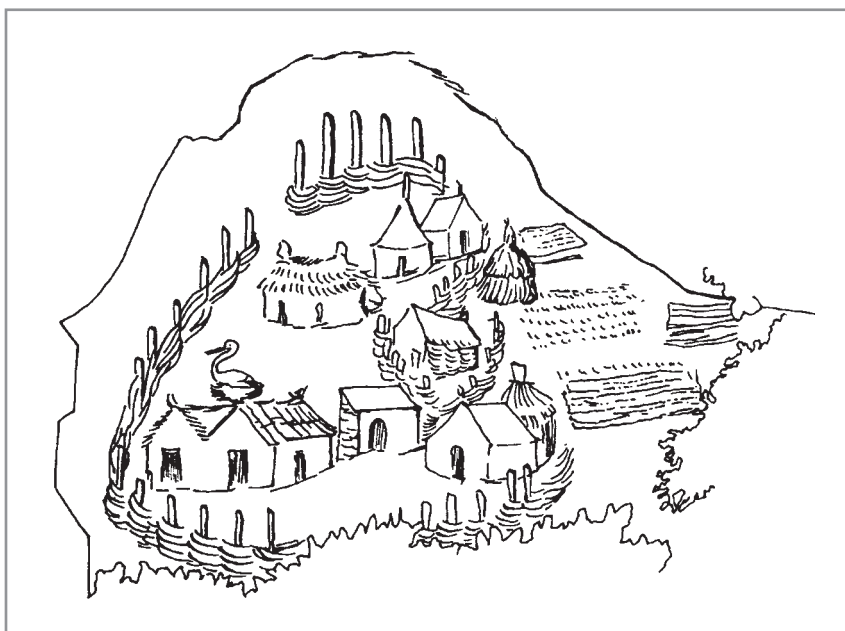
98) TAMTÉŽ, s. 110.

99) PROCHÁZKA, Rudolf: *Záchranný výzkum v ulici Rudé armády v Hluku. Přehled výzkumů (= PV)* 1981. Brno 1983, s. 66–67.

100) K obilním jamám souhrnně NEKUDA, V.: *Středověká vesnice*, s. 49–51.

101) SNÁŠIL, R.: *Změny sídlištní sítě*, s. 397–399 či TÝŽ: *Záblačany (okres Uherské Hradiště)*. In: *Zaniklé středověké vesnice v ČSSR ve světle archeologických výzkumů*. Díl. I. Uherské Hradiště 1972, s. 89–116. Revizi některých závěrů výzkumu provedl KOVÁČIK, Peter: *Záblačany, jejich ekonomika a služební organizace aneb Odpovědi a otázky*. AH 24. 1999, s. 81–89. Obecně shrnutí (i v kontextu dalších výzkumů) NEKUDA, V.: *Středověká vesnice*, s. 32–35, Záblačany zvláště s. 32.

Obr. 11 a, b. Dva pohledy na středověkou ves a zemědělskou usedlost před rokem 1420 očima českého ilustrátora rukopisu Cesty rytíře Mandevilly. Britská knihovna Londýn.



102) SNÁŠIL, R.: *Ekologie a zdroje potravy v Záblacanech*, s. 24 – 25, TVŽ: *Botanické a entomologické nálezy ze zaniklých Záblacan (okr. Uherské Hradiště)*. PV 1973. Brno 1974, s. 77–78. V několika obilních jamách a sídelních objektech jsou doloženi i doboví škůdci křeček polní (*Criatus criatus*), zajíc polní (*Lepus europaeus*) a krysy (*Rattus rattus*). Pěstování obilovin dokládají rovněž nálezy krojidel pro orbu a zlomků srpů, jakož i zlomky žernovu a doklady chlebové pece sloužící k jejich zpracování.

can u Polešovic máme doloženy především obiloviny a proso (*Panicum miliacelum*) či hrachor setý (*Lathyrus sativus*).¹⁰² Z technických rostlin byl na středověké Moravě pěstován len a konopí. Z ovocných druhů máme doklady o jablkách, hruškách, broskvích, třešních, švestkách, slívách, srstkách, rybízu a ořešáku vlašském. V Záblacanech máme

konkrétně prokázanu celou škálu ovocných odrůd jako je slíva (*Prunus domestica* ssp. *insititia*), pěstovaná třešeň (*Cerasus sf. avium*) či planě rostoucí jablň lesní (*Malus silvestris* ssp. *acerba*).¹⁰³ Z nejrozumnějšího zemědělského nářadí nalezeného na Moravě (srpy, kosy, radlice či otky a krojidla ad.) nemůžeme ve středověkém Hluku archeologicky doložit žádný, avšak užívání většiny uvedených nástrojů obyvateli hlucké vsi můžeme rovněž předpokládat.¹⁰⁴



Obr. 12 a, b. Dřevěné hrábě a sklizeň obilí srpy ve Velislavově Bibli z roku 1341.



103) SNÁŠIL, R.: *Ekologie a zdroje potravy v Zábřacích*, s. 25.

104) K jejich dokladům KLÁPŠTĚ, J.: *Proměna českých zemí*, s. 281–286; NEKUDA, V.: *Život středověké vesnice*, s. 114–115; srov. TÝŽ: *Středověká vesnice*, s. 142–155. Nálezy srpů a ořebních krojidel pocházejí z blízkých Zábřacích, SNÁŠIL, R.: *Ekologie a zdroje potravy v Zábřacích*, s. 24–25.

Obr. 13. Model usedlosti středověké vsi (zaniklá ves Mstěnice na Vysočině). Podle Vladimíra Nekudy.



V živočišné produkci středověké vesnice v písemných i archeologických dokladech jednoznačně dominuje hovězí dobytek, dále následuje v četnosti nálezů chov prasat, dále pak ovcí a koní, pasoucích se na okolních pastvinách a lukách (jež jsou ostatně později často zastoupeny ve výčtu majetkových transakcí v Hluku a okolí).¹⁰⁵ Podmínky pro chov domácích zvířat, ať již hovězího dobytka (na loukách a pastvinách v okolí vsi) či prasat (krmených žaludy v regionu obvyklém dubovém lesním porostu) byly velmi příznivé. V blízkých Záblačanech byl mimo seno získávané na loukách pěstován i hrachor setý (*Lathyrus*).¹⁰⁶ Archeologické výzkumy v této lokalitě doložily chov prasete domácího (*Sus scrofa domestica*), kozy (*Capra hircus*), ovce domácí (*Ovis aries*), tura domácího (*Bos taurus*) a samozřejmě koně domácího (*Equus caballus*) užívaného k jízdě (nálezy ostruh, podkov, udidla ad.).¹⁰⁷ Opomenout nesmíme ani chov drůbeže a rybolov v říčkách protkávajících krajinu a četných rybnících. Z chované drůbeže uvedme kura domácího (*Gallus gallus f. domesticus*), husu domácí (*Anser anser f. domesticus*) a kachnu domácí.¹⁰⁸ Toto drobné zvířectvo bylo hlídáno přítomností psa domácího (*Canis familiaris*), jenž je ochraňoval před škodnou, z níž máme doloženy například lišku obecnou (*Vulpes vulpes*) a tchoře tmavého (*Putorius putorius*).¹⁰⁹ Doplnování stravy rybolovem v Záblačanech dokládají (vedle nálezů železných rybářských háčků s očky či například kostěných pletacích jehlic sloužících k výrobě rybářských sítí) nálezy celkem šesti druhů ryb: jelce tlouště (*Leuciscus cephalus*), štiky obecné (*Esoc lucius*),

105) Nověji KLÁPŠTĚ, J.: *Proměna českých zemí*, s. 286–287; srov. NEKUDA, V.: *Středověká vesnice*, s. 66–67.

106) SNÁŠIL, R.: *Ekologie a zdroje potravy v Záblačanech*, s. 25.

107) TAMTÉŽ.

108) TAMTÉŽ.

109) TAMTÉŽ.

mníka jednovouseho (*Lota lota*), okouna říčního (*Perca fluviatilis*), ostroretky stěhovavé (*Chondrostoma nasus*) a kapra obecného (*Cyprinus caprio*).¹¹⁰ Z dalších vodních živočichů byla doložena také vydra říční (*Lutra lutra*).¹¹¹

Obyvatelé Záblačan si pak stravu zpestřovali také lovem lesní a pernaté zvěře, jak dosvědčují nálezy železných hrotů šípů a nože větších rozměrů.¹¹² Lovenou zvěř opět prokazuje osteologický materiál. Jednalo se především o jelena evropského (*Cervus elaphus*), srnce obecného (*Capreolus capreolus*), prase divoké (*Sus scrofa scrofa*) či dokonce medvěda brtníka (*Ursus arctos*).¹¹³ Z polní zvěře byl chytán nepochybně již uvedený zajíc polní. Nejspíše pro kožešiny byli loveni zmíněná liška obecná a tchoř tmavý, ale také veverka (*Sciurus vulgaris*), norník rudý (*Clethrionomys glareolus*) či dokonce na okolních loukách žijící krtek obecný (*Talpa europea*).¹¹⁴ Z pernaté zvěře je v Záblačanech prokázán lov na vodu vázaného druhu kachny – čírky obecné (*Anas crecca*), jež byla lovena pro maso a předpokládá se rovněž sběr jejích vajíček.¹¹⁵ Z dalších ptačích druhů je doložen lov kulíška nejmenšího (*Glaudius passeinum*), jenž sloužil snad jako návnada k čižbě, a sojky (*Garrulus glandarius*), lovené snad pro peří či pro domácí domestikaci.¹¹⁶

O vlastních charakteru užívané zemědělské techniky a míře bonity a využívání půdy v samotném středověkém Hluku však nemůžeme říci mnoho konkrétního a i to málo se spíše domýšlíme. Další archeologické výzkumy a moderní historické metody nepochybně v budoucnu zodpoví i tyto otázky.

Proměna moravsko-uherského pohraničí ve 13. století – vznik lucké provincie a založení vsi Hluk

V závěru vlády českého krále Václava I. (1230–1253) v letech 1252–1254 dochází k dosud nejdelšímu česko-uherskému konfliktu, jenž pro českou stranu skončil více méně porážkou.¹¹⁷ To stavělo před panovníka prvořadý úkol dořešení otázky zajištění hranic země (nemluvě o upevnění pozice v hraničním „území nikoho“, kam začínala zasahovat kolonizace české a moravské šlechty). Ničivý vpád Kumánů na Moravu roku 1253, kdy uherské vojsko vniklo do země údolím řeky Olšavy, potřebu obrany zemské hranice umocnil.¹¹⁸ Dosud byly přirozeným centrem kraje markraběcí Kunovice, tvořící nejdříve součást



Obr. 14. Vyobrazení hospodářské usudlosti, domácích zvířat a zemědělských prací podle oldenburgského rukopisu Sachsenspiegeln od Eiga von Repgov (1220–1235).

110) TAMTÉŽ, s. 26–27.

111) TAMTÉŽ, s. 27.

112) TAMTÉŽ, s. 26.

113) TAMTÉŽ.

114) TAMTÉŽ.

115) TAMTÉŽ.

116) TAMTÉŽ.

117) Nejlépe VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I.*, s. 49; NOVOTNÝ, V.: *České dějiny I/3*, s. 838–847; VANÍČEK, Václav: *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek III, 1250–1310. Praha–Litomyšl 2002, s. 47–55 či ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských*, s. 190–191.

118) Dobovou relací popisující vpády Kumánů přináší *Pokračování Kosmova*. Ed. Marie Bláhová. Praha 1974, s. 111–113 či *Přibík z Radenína, řečeného Pulchava Kronika česká*. In: *Kroniky doby Karla IV.* Ed. Marie Bláhová. Praha 1987, s. 360–361.

Obr. 15. Vyobrazení Kumána na fresce v kostele ve Velké Lomnici.



119) Nejnověji MITÁČEK, J.: *K interpretacím Kunovicka*, s. 217–219 a 224–226.

120) Podobný postup český panovník užil v případě fundace Českých Budějovic, vložených do kompaktní jihočeské domény Vítkovců, REJNUŠ, Miloš: *K otázce rozmnožení královských měst za vlády krále Přemysla Otakara II.* ČMM 76, 1957, s. 144 či TÝŽ: *Poměr královských měst k Přemyslu Otakarovi II. a jejich pomoc královské politice.* Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity C 5, 1958, s. 66–67.

121) Až postupné vyvazování se města Uherské Hradiště z hospodářské závislosti na velehradském klášteře způsobilo, že v letech 1315–1347 město Uherské Hradiště získává s podporou panovníka kamennou hradbu a v průběhu 2. poloviny 14. století se počíná měnit tradiční dřevo-hlinitý intavilán města. Nejnověji MITÁČEK, Jiří – PROCHÁZKA, Rudolf: *Město královské.* In: Kolektiv autorů: *Uherské Hradiště, královské město na řece Moravě.* Uherské Hradiště 2007, s. 68–78 a MITÁČEK, Jiří: *Rok 1363 a jeho význam v historii královského města Uherské Hradiště.* VVM 59, 2007, s. 339–340 a 345–347.

122) Uherský Brod urbanisticky, ani demograficky svou roli v důsledku nenaplnil. Nejnověji PROCHÁZKA, R.: *Urbanizace středního Pomoraví,* s. 223–226, srov. REJNUŠ, M.: *K otázce rozmnožení královských měst,* s. 140.

venných statků královny vdovy Konstancie a později po roce 1237 přináležející k příhraniční břeclavské provincii, spravované synovcem českého krále Oldřichem ze Spanheimu.¹¹⁹

Panovník cítil potřebu lépe upevnit svou pozici v pohraničí a svého vlivu v této oblasti se zřící nehodlal. V této souvislosti dochází v letech 1254–1257 k založení nového královského města Uherské Hradiště vloženého na rozhraní velké domény cisterciáckého kláštera na Velehradě a pozvolna kolonizovaného hraničního prostoru Lucka (respektive následně vznikající lucké provincie), které jednoznačně můžeme chápat jako cílený tah panovníka ve snaze uchovat si vliv v regionu.¹²⁰ Limity vlastní fundace (především poloha nového města na říčním ostrově) a míra kompromisů, jež musel panovník v důsledku učinit vůči mocnému velehradskému klášteru poskytujícímu nové fundaci své pozemky, však měly za důsledek nejenom pomalejší rozvoj nového města.¹²¹ Jedním z důsledků vzniklé situace byla rychlá fundace dalšího královského města v blízkém regionu – Uherského Brodu, jehož právní konstituce je vztahována k roku 1272.¹²² Jeho založením se panovník snažil především kompenzovat ztráty královské komory

v Uherském Hradišti. Vznik nového města posloužil opět rovněž jako klín vložený panovníkem do prostoru zájmu velehradských cisterciáků a oblasti již několik desetiletí kolonizované moravskými Kunštáty (jmenovitě Smilem ze Střílek) a českými Hrabšici (pány z Rýzmburka), ačkoliv například v případě Smila ze Střílek se uvažuje i o jeho přímém podílu na vysazení města Uherského Brodu.¹²³

Již v úvodu 13. století přitom můžeme sledovat souběžný zvýšený tlak na Moravu způsobený uherskou kolonizací slovenského Záhoří. V okolí dnešní Skalice uherský král Ondřej II. (1205–1235) v letech 1206 a 1217 daruje hrabatům ze Sv. Juru a z Pezinku „*jakousi neobdělanou a pustou zemi jménem Skalica, ležící v příhraničí našeho království naproti Čechám*“ (*terram quandam Zakolcha rudem et desertam, sitam in confinio regni nostri versus Bohemiam*).¹²⁴ Kolonizace sporného území Lucka z uherské strany vedla k zintenzivnění této činnosti i ze strany moravské (kde nejspíše rovněž probíhala již od úvodních desetiletí 13. století), na níž se značnou měrou podepsala existence vdovského údělu české královny Konstancie (dcery uherského krále Bely III.), v našem případě kraje Kunovicka.¹²⁵ Důležité je, že toto území těsně přiléhalo k pohraničnímu „území nikoho“ a zřejmě přispělo ke zklidnění situace na hranici a pootevřelo dveře výraznějším kolonizačním aktivitám z moravské strany.¹²⁶ Na tomto místě pak lze jednoznačně souhlasit s hodnocením historika Libora Jana, který dění ve 13. století rozdělil do dvou etap, přičemž v té druhé, tj. po roce 1260, tedy po vítězství u Kressenbrunnu (Groissenbrunn), mělo dojít k „*dobudování definitivní [obraně, poznámka autora] linie a pravděpodobně k přenesení odpovědnosti formou zástav na věrné příslušníky šlechtické oligarchie*“.¹²⁷

Doložená kolonizační činnost byla prováděna skutečně převážně vysokou šlechtou, jejíž aktivity pak (často již před uvedeným rokem 1260) zasahovaly i do sporného území Lucka. Nejpozději od konce čtyřicátých let 13. století více na jihu pronikají za hraniční čáru Tvrdišovci,¹²⁸ dále pak severněji dokonce již od třicátých let 13. století (1228) páni Bohuslav a později jeho syn Bořeš z Rýzmburka (ten především po polovině 13. století).¹²⁹ Ve druhé polovině 13. století v prostoru dřívějšího Lucka již dominovali páni Vítek a především jeho syn Oldřich z Hradce, který se stal jednou z nejvýraznějších postav této oblasti.¹³⁰ Před rokem 1261 působil v pohraničí rovněž tehdejší brumovský „*castelaneus perpetuus*“ Smil ze Střílek, který patrně až do své smrti v roce 1273 držel královský hrad Brumov a z panovníkova pověření kontroloval Lyský a Vlárský průsmyk a nejspíše i hrozen-

123) PLAČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. Praha 2006, s. 100.

124) RBM I, č. 584, s. 275; CDSL I, č. 221, s. 174–175 a č. 206, s. 161–162; srov. HOFERKA, M.: *Slovensko-moravské pomezí*, s. 215 či TÝŽ: *Príspevok k osídleniu severného Záhoria do 14. storočia na základe písomného materiálu*. In: *Středověká města na Moravě a v sousedních zemích*. Eds. Peter Futák, Miroslav Plaček a Marek Vařeka. Hodonín 2009, s. 49–53.

125) MITÁČEK, J.: *K interpretacím Kunovicka*, s. 217–229.

126) JAN, L.: *Počátky Strážnice*, s. 46.

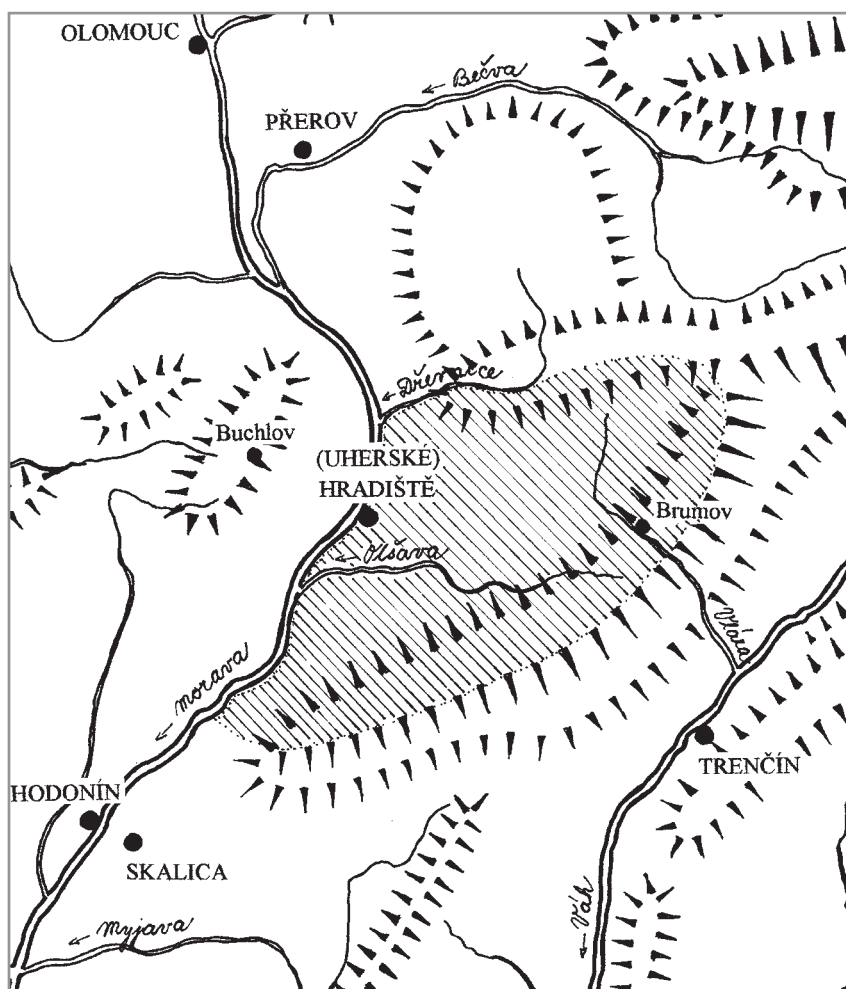
127) JAN, L.: *Přeměny královské moci*, s. 173.

128) Jejich kolonizační činnosti se věnoval již NOVOTNÝ, Boris: *Výzkum hradiště „Hrůdy“ u Sudo-měřic nad Moravou*. In: *Sborník československé společnosti archeologické při ČSAV*. Sv. 1. Brno 1961, s. 61–81. O Tvrdišovcích nejnověji PLAČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Tvrdišovci – potomci hodonínského kastelána Tvrdíseho a jejich místo v dějinách Moravy*. In: *Messor tempus. Sborník k 60. narozeninám prof. Zdenka Meřinského*. Praha 2009, s. 593–607; TÝŽ: *Královna a králové*, s. 59.

129) Opět JAN, L.: *Počátky Strážnice*, s. 47–48.

130) ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 97–98.

Obr. 16. Předpokládaná rozloha lucké provincie ve druhé polovině 13. století. Podle Jiřího Mitáčka. Nakreslil Luděk Galuška.



kovský přechod a obecně se angažoval v obraně země.¹³¹ O některých z uvedených šlechticů a jejich působení v oblasti dnešního Uhersko-hradištska se ještě zmíním dále v textu.

Lucká provincie (*provincie Lunensi*) ve vztahu k původnímu Lucku nezahrnovala slovenské Záhoří a Pováží, která se stala součástí Nitrianského a Trenčianského komitátu.¹³² Území mezi Sudoměřickým potokem a říčkou Veličkou, přináležející k teritoriu Hodonínska a Strážnicka, se pak nadále vyvíjelo v rámci breclavské provincie.¹³³ Hranice lucké provincie se tak ze slovenské strany od Váhu posunula na hřebeny Bílých Karpat a na jihu nejspíše někde k řece Moravě, respektive říčce Veličce. Součástí nově se utvářejícího prostoru lucké provincie se naopak stalo území Slavičína severně od Olšavy sahající až k řece Dřevnici. Toto území původně nejspíše přináleželo

131) Uváděný Smil ze Střelky (purkrabí brumovský v letech 1255–1273) byl v letech 1255–1256 purkrabím přerovským, viz *CDB V/1*. Edd. Jindřich Šebánek et Sáša Dušková. Prae 1974, č. 50, s. 103–105 a č. 84, s. 153–158. K osobě Smila ze Střelky více PLAČEK, M. – FUTÁK, P.: *Páni z Kunštátu*, s. 92–102, 209–510 (pozn.).

132) ŽUDEL, Juraj: *Stolice na Slovensku*. Bratislava 1984, s. 80–82 a 136–137.

133) Více JAN, L.: *Vznik zemského soudu*, s. 85–91.

k přerovské správní provincii (dříve pak spytihněvskému hradeckému okrsku) a nalézaly se zde především statky olomouckého biskupství a majetky Smila ze Střilek (respektive jím roku 1261 fundovaného cisterciáckého kláštera ve Vizovicích).¹³⁴ Správním centrem tohoto území byl již v této době nepochybně královský hrad Brumov, jenž vzniká někdy v průběhu 1. poloviny 13. století.¹³⁵ K připojení okruhu hradu Brumova z jižního teritoria dřívějšího Lucka nejspíše došlo z důvodu potřeby zajistit správci nově konstituovaného území zázemí držbou tohoto významného opěrného bodu na moravské-uherské hranici.

Nesporně významnou roli zde sehrála samotná osoba Smila ze Střilek, jehož kolonizace zasáhla až na jih od Olšavy (k dnešní Nivnici). Respektované postavení mu (například vedle pozice smírčího rozhodčí případných pohraničních moravsko-uherských konfliktů) vyneslo právě panovníkovo povolení kolonizovat rozlehlé území po obou stranách hřebene Vizovických vrchů poblíž Brumova.¹³⁶ Když v roce 1261 Smil ze Střilek založil ve Vizovicích cisterciácký klášter Smilheim, kterému v regionu daroval mnohé majetky,¹³⁷ informuje nás zmíněná listina (mezi jejímiž svědky nalezneme rovněž Borše z Rýzmburka) o hranici této domény.¹³⁸ Hranice hrabišických a kunštátských držav jižně od řeky Olšavy vymezovaly především potoky Němčí, za nímž již byla kunštátská (a od roku 1261 cisterciácká) Nivnice s dosud neosídleným okolním lesem (*Nymnicz insuper villam cum terminis at metis suis ..., silvam quoque quondam nobis a ... dominus noster Psremizel ... donavit ..., que nobis ... possit frustrari; termini ... huius silve ... donec in Nemtschipotok*), a Lubné (nazýván *Luwno*).¹³⁹

Je nutné si uvědomit souvislosti, v nichž probíhal proces přeměny starého Lucka jako „území nikoho“ v součást nové správní oblasti přemyslovské říše. Lucká provincie se formuje v době, kdy správní význam ostatních provincií již ustupuje dalšímu vývoji. Historik Libor Jan prokázal, že v průběhu 1. poloviny 13. století byl dokončen přerod starého údělného systému do podoby sedmi provincií. Dochází rovněž k další restrukturalizaci panovníkovy domény se zesíleným důrazem na zakládání měst, využití potenciálu klášterů panovníckého založení a rozvoj těžby drahých kovů. Původní hradecký správní systém se za chodu na základě převratných ekonomických a technologických proměn spojených s rozsáhlou kolonizací transformoval do sítě panovníckých kamenných hradů a částečně hrazených institucionálních měst. Tyto jednotky posléze zajišťovaly pořádek v zemi. Kamenné královské hrady však nebyly součástí panovnícké domény, jejich zázemí sloužilo především jejich purkrabímu a výnos byl užíván k zajištění

134) Přerovská provincie se konstituovala někdy před polovinou 13. století, JAN, L.: *Vznik zemského soudu*, s. 91–93 a JANIŠ, D. – KOHOUTEK, J.: *Královské hrady východní Moravy*, s. 357. Ke Smilu ze Střilek a vizovickému cisterciáckému klášteru viz pozn. 135. K původní roli Slavičina jako centra biskupských statků KUTHAN, Jiří: *Přemysl Otakar II. Král železný a zlatý, král zakladatel a mecenáš*. Vimperk 1993, s. 242 a 243; POKLUDA, Zdeněk: *Historický vývoj*. In: Vladimír Nekuda a kolektiv: *Zlínsko*. Brno – Zlín 1995, s. 158–159.

135) JANIŠ, D. – KOHOUTEK, J.: *Královské hrady východní Moravy*, s. 358–359 a 363–367.

136) PLAČEK, M. – FUTÁK, P.: *Páni z Kunštátu*, s. 93–94.

137) O vizovickém klášteru BOROVSKEJ, Tomáš: *Kláštery, panovník a zakladatelé na středověké Moravě*. Brno 2005, s. 36–37; TÝŽ – KOHOUTEK, Jiří: *Vizovice (Zlín). Zaniklý konvent cisterciáků zvaný „Rosa Mariae“ či „Smilheim“ s kostelem P. Marie*. In: Foltýn, Dušan a kolektiv: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha 2005, s. 744–748 či POKLUDA, Zdeněk: *Držitelé hradu Brumova*. Zlínsko od minulosti k současnosti 16, 1999, s. 10 a 15.

138) CDB V/1, č. 290, s. 431–436.

139) K majetkům vizovického kláštera na Brodsku, rozloze nivnického lesa a jeho hranicím srov. ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 96–97, který uvedenou hranici mylně považoval za starou hranici Lucka, ve skutečnosti však zřejmě pouze oddělovalo území spravované a kolonizované Smilem ze Střilek a Bohuslavem, respektive později Borešem z Rýzmburka.

chodu těchto jednotek.¹⁴⁰ Purkrabí královských hradů reprezentovali panovníka v zemi v rovině politické a vojenské, ve druhé polovině 13. století však již nikoli ve sféře plošné správy.¹⁴¹ Výjimku mohlo tvořit snad pouze vymáhání zbytků zemských robot a ochrana řeholních ústavů na územích bývalých hradských obvodů (v rámci tzv. vilikací, tj. výkonu zemského trestního práva). Tyto právní úkony byly vykonávány *ex officio* (tj. z pověření úřadu) v rámci panovnického regálu (tedy výsostných vrchních práv v zemi náležejících původně králi) v souladu se zněním tzv. Statut Konráda Oty. Purkrabství královských hradů se tedy nadále řadilo k prestižním úřadům, o které projevovali zájem zástupci vysoké šlechty a které panovník svěchoval jen osobám ze svého nejbližšího okolí.¹⁴²

Naznačená situace ve správním uspořádání země a podoba zemské správy se však nadále pod tlakem okolností transformovaly. Za vlády českého krále Václava II. (1283–1305) dochází k pozvolnému rozpadu struktur utvořených v průběhu 1. poloviny 13. století. Pro hodnocení situace v zemi bych užil slov historika Libora Jana, který konstatuje, že „*Postupnou, avšak neřízenou integrací dochází v první polovině 14. století k vytvoření dvou cúd – brněnské a olomoucké, přičemž se, zjevně v závislosti na úpadku panovnické komory a do jisté míry podle českého vzoru, redukuje a upravuje počet úředníků. ... Tyto změny v jurisdikčních poměrech probíhaly zřejmě od počátku 13. století zároveň se změnami sociální a ekonomické struktury společnosti. Bylo to ostatně v době, kdy se teprve vytvářela vrcholně středověká šlechtická dominia a zároveň komplex práv spojený s výkonem pozemkové vrchnosti. ... Šlo zcela jistě o dlouhodobý, několik desítek let (pravděpodobně celé jedno století, přibližně od poloviny 13. do poloviny 14. století) trvající proces, ... kdy se zřetelně odděluje vrchnostenské ... od soudnictví zemského.*“¹⁴³ Historik Jaroslav Mezník o této proměně napsal, že se „*Zeměpanská správa ... v té podobě, jak se vyvinula ve 13. století, během první poloviny 14. století do jisté míry zhroutila.*“¹⁴⁴ Zjednodušeně lze konstatovat, že započíná proces postupného prosazení městského práva a výkonu trestního práva vrchností (které se plně uplatňuje především po nástupu Jana Lucemburského na český trůn a vrcholí v průběhu 1. poloviny 14. století). V případě Hluku (o jehož existenci závěru 13. století již není pochyb) později můžeme hovořit o jeho přináležitosti k právnímu okruhu královského města Uherské Hradiště (tedy k právu brněnskému).¹⁴⁵

Vraťme se však ještě k výše zmíněné kolonizaci pohraničního Lucka, jež se později (po roce 1260) stalo základem nově ustavené

140) JAN, Libor.: *Václav II. a struktury panovnické moci*. Brno 2006, s. 251–254.

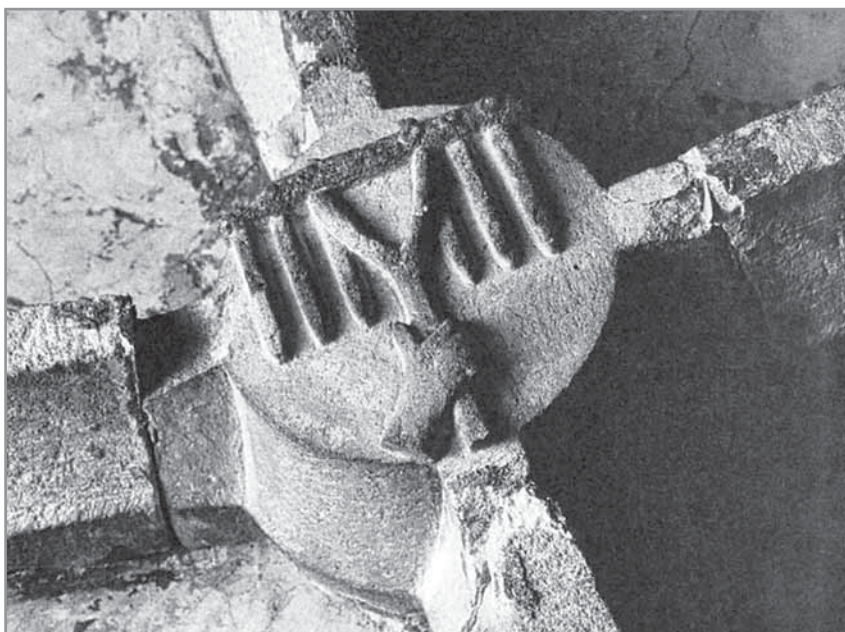
141) TAMTĚŽ, s. 35–36, 250–252. Není pochyb, že do přelomu 12. a 13. století královští purkrabí náleželi mezi nejvýznamnější hradské úředníky, jež nacházíme v okolí panovníka, srov. JANIŠ, D.: *Institucionální základy zemského práva na Moravě*, s. 42–47. Spojení úřadu purkrabího s výkonem vilikace (tedy soudní pravomoci) dokládá Libor Jan až pro 2. čtvrtinu 14. století, JAN, L.: *Václav II.*, s. 35–36, pozn. 97.

142) JAN, L.: *Václav II.*, s. 253.

143) JAN, L.: *Vznik zemského soudu*, s. 16, 55, 63 a 65.

144) MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava 1310–1423*. Praha 1999, s. 157.

145) Královské město Uherské Hradiště jako první město brněnského právního okruhu počalo nejpozději v 15. století vytvářet vlastní lokální právní okruh, srov. VERBÍK, Antonín: *Středověké město*. In: Antonín Verbík, Metoděj Zemek a kolektiv: *Uherské Hradiště. Dějiny Města*. Brno 1981, s. 112; nověji ČOUPEK, Lukáš – ČOUPEK, Jiří: *Město tím právem bylo nadáno*. In: Kolektiv autorů: *Uherské Hradiště, královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště 2007*, s. 90–91; srov. TKAČ, Ignác: *Liber informationum et sententiarum, čili Naučení Brněnská Hradištěská městské radě dávána od r. 1447 až do r. 1509, s dodatky do roku 1540. Uherské Hradiště 1882*, s. XI–XIII. Již ve 2. polovině 14. století můžeme ve spojení s naučeními vyžadovanými z Brna hovořit o velmi vyspělé právní kultuře rovněž ve spojení s Uherským Hradištěm, více FLODR, Miroslav: *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*. Sv. I. Brno 1990, s. 78–82; srov. TÝŽ: *Brněnské městské právo po smrti notáře Jana (1359–1389)*. Brno 2006, s. 35 a 80; TÝŽ: *Nálezy brněnského městského práva*. Sv. I. (–1389). Brno 2007, s. 13–76 a 90–123 a TÝŽ: *Brněnské městské právo na konci středověku (1389–konec 15. století)*. Brno 2008, s. 77–85.



Obr. 17. Erb panského rodu z Rýzmburka na svorníku kaple na hradu Bečově, druhá polovina 14. století. Foto Ota Palán.

lucké provincie. Někdy po uvedeném roce 1260 již můžeme uvažovat rovněž o založení vsi Hluk. Zatímco rod Tvrdišovců byl svou činností zaměřen více na jižní část dřívějšího Lucka přiléhající k slovenskému Záhoří (a s tímto prostorem sousedící Hodonínsko a Veselsko),¹⁴⁶ v severní části „území nikoho“ se vedle Smila ze Střílek (pronikajícího sem ze severu ze Slavičína) angažoval především mocný jihočeský rod pánů z Rýzmburka, pocházející z rozrodu rodového klanu Hrabšiců se znamením hrábí v rodovém erbu. Právě tento rod zásadním způsobem zasáhl do dalšího rozvoje osídlení v prostoru dnešní východní části Uherskohradištska a sousedního Uherskobrodsko. Již nejspíše od třicátých let působil v prostoru Lucka (jako jeden z prvních) český nejvyšší komorník v letech 1224–1241, na Moravě pak rovněž olo-moucký komorník roku 1201 a královský lovcí roku 1233, Bohuslav z Rýzmburka.¹⁴⁷ Po jeho smrti (kolem roku 1241) na jeho aktivity navazuje jeho syn Boreš z Rýzmburka, který na východní Moravě buduje úctyhodnou doménu s centrem v nedalekém Vlčnově, kde si vystavěl menší tvrz.¹⁴⁸ S kolonizační činností obou uvedených Rýzmburků jsou spojeny z nejbližšího okolí počátky vsí Vlčnov, Dolní a Horní Němč, Slavkov, nedaleko Nivnice zaniklé vsi Topolov, Boršic u Blatnice, Suchova (původně Suchého Němč) a řady dalších.¹⁴⁹ Hrabšická doména na východní Moravě se nacházela hned vedle neosídleného území, darovaného Smilem ze Střílek vizovickým cisterciákům a táhnou-

146) Nejlépe PLAČEK, M. – FUTÁK, P.: *Královna a králové*, s. 58–59.

147) Ke kolonizační činnosti Rýzmburků na východní Moravě JAN, L.: *Počátky Strážnice*, s. 47–48 a VELÍMSKÝ, Tomáš: *Hrabšici, páni z Rýzmburka*. Praha 2002, s. 54–55, 140–143. K moravským zemským úřadům CDB II, č. 21–22, s. 17–20 a CDB III, č. 50, s. 50–51; srov. JANÍŠ, D.: *Institucionální základy zemského práva*, s. 237 a 242. K působení v dvorských úřadech v Čechách VELÍMSKÝ, T.: *Hrabšici*, s. 50 a 52.

148) Bohuslav z Rýzmburka se naposledy objevuje v listině českého krále Václava I. právě roku 1241, CDB IV, č. 9, s. 69–70. K uvedeně východomoravské doméně nejpodrobněji VELÍMSKÝ, T.: *Hrabšici*, s. 140–143.

149) Nutno podotknout, že se jednalo o kolonizaci za pomoci osadníků německého původu. O kontaktech Boreše s německým prostředím není pochyb (módní německá jména dával také svým hradům), VELÍMSKÝ, T.: *Hrabšici*, s. 83–84.



Obr. 18. Podoba českého krále Přemysla Otakara II. na náhrobku v chrámu sv. Víta v Praze.

150) VELÍMSKÝ, T.: *Hrabšici*, s. 73–74.

151) Hranční rolí říčky Veličky prozrazují listiny uherských králů Ondřeje II. a Bely IV. z let 1217 a 1256, potvrzují nejdrívě Sebešovi a Alexandrovi, synům Tomáše, hraběte ze Sv. Jura a Pezinku, který toto území zřejmě držel již od roku 1206, a posléze v roce 1256 Kosmovy a Achilovi, synům uvedeného hraběte Alexandra (z listiny z roku 1217), držbu území Skalice. V obou listinách jsou vymezeny i hranice potvrzovaného území, na severu jdoucí po „*fluvium Velika nomine, qui similiter cadit in Morava*“, tedy jednoduše řečeno, jde po říčce Veličce, která se vlévá do řeky Moravy, po jejímž toku hranice pokračuje, *RBM I*, č. 584, s. 275; *CDS I*, č. 221, s. 174–175 a č. 206, s. 161–162.

152) *CDB V/1*, č. 483, s. 600–601. Ke vztahům Bohuslava z Rýzmburka a velehradských cisterciáků VELÍMSKÝ, T.: *Hrabšici*, s. 54–56.

153) SNÁŠIL, R.: *Změny sídlištní sítě*, s. 400.

154) Přičemž poslední čtyři jmenované vsi definitivně zanikly buď ještě v následujícím 14. (Sezemín, Smíchov, Volenov), maximálně 15. století (Drslavičky), TAMTĚŽ, s. 401–403.

155) K vývoji (a kořenům) vztahů Boreše z Rýzmburka a Přemysla Otakara II. nejpodrobněji VELÍMSKÝ, T.: *Hrabšici*, s. 62–65, 68–73, 78–81; srov. ŠUSTA, Josef: *České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. Praha 1935, s. 214–216.

156) *CDB V/2*, č. 856, s. 574–575. Měšťané Uherského Brodu museli ovšem z každého lánu odvádět půl hřivny stříbra královské komoře.

157) *CDM V* (1294–1306). Ed. Josef Chytil. Brno 1850, č. 11, s. 11.

cího se až na hřeben Bílých Karpat k hoře Javorník (dnes Javořina, tedy v období po roce 1260 k nové česko-uherské hranici).¹⁵⁰ Táhla se pak až na jih k říčce Veličce (oddělující toho území od Záhoří),¹⁵¹ kde páni z Rýzmburka drželi ves Velkou nad Veličkou, v níž právě Boreš z Rýzmburka 2. března 1264 daroval jeho rodu velmi blízkému velehradskému klášteru donaci z 12 lánů, jež měl podle znění listiny klášteru pro spásu své duše přenechat jich Borešův otec Bohuslav (*ego Borssho ...duodecim mansos, qui leen vulgariter nuncupantur, ad opera ecclesie Welegradensis olim a dilectissimo patre nostro Bohuslao in remedium sue et suorum parentum ac successorum animarum in willa nostra Wellica collatos perpetuo possidendos eidem ecclesie presentis scripti patrocínio confirmamus*).¹⁵²

V celé druhé polovině 13. století hovoří archeolog Robert Snášil v prostoru moravské části Lucka o vzniku celkem třinácti sídlišť.¹⁵³ Vedle Boršic u Blatnice, Slavkova, Solního a Horního Němčí, jež lze jednoznačně spojit s činností Borše z Rýzmburka, sem řadí rovněž Hluk, Komňu, Strání, Lhotu, Starou Březovou, Drslavičky, Sezemín, Smíchov a Volenov.¹⁵⁴ Je však otázkou, zda spojit Boře z Rýzmburka jednoznačně rovněž se vznikem Hluku. O tom můžeme bohužel pouze spekulovat. Každopádně když v sedmdesátých letech 13. století vyvrcholily dlouhodobě špatné vztahy mezi českým králem Přemyslem Otakarem II. a právě Boršem z Rýzmburka (přičemž je jednoznačné, že se Boreš připojil ke vzpouře rodu Vítkovců), po jejím potlačení byl tento šlechtic v roce 1276 zatčen a uvězněn (a umírá pak jako již sedmdesátiletý stařec pravděpodobně ve vězení či snad dokonce na popravišti).¹⁵⁵ Majetky Borše z Rýzmburka na východní Moravě byly konfiskovány a následně v roce 1278 darovány panovníkem královskému městu Uherský Brod (*omnes hereditates quondam Borsonis de Řisemberch ex causa manifeste prodionis ... conferimus et donamus gratiose a civibus ipsius civitatis*).¹⁵⁶ Pro možnou existenci vsi Hluk je zde k zamýšlení otázka (byť rozsah zabavených statků v listině uveden není), zda ves již mohla existovat, neboť, když o 16 let později Oldřich z Hradce vydává svůj testament, hovoří se zde o držbě města Uherský Brod s jeho příslušenstvím a vesnicemi (*oppidum quoque dictum Brod Ungaricale cum pertinentiis et villis eius*),¹⁵⁷ avšak ves Hluk není součástí tohoto celku (*duas villas in districtu Lunensi, videlicet Hluk et Topel*), ale je uvedena zvlášť. Tedy buď byla z konfiskovaných majetků (v roce 1278 darovaných Uherskému Brodu) vyjmuta, nebo (což se jeví jako pravděpodobnější) vznikla až činností samotného Oldřicha z Hradce. Odpověď na tuto otázku však komplikuje zmínka o druhé vsi



Obr. 19 a, b. Druhý typ pečeti českého krále Václava II. (avers a revers) užívaný v letech 1297–1301. Moravský zemský archiv v Brně.

v regionu, tj. Topolovu (zaniklé vsi nedaleko Nivnice), jejíž vznik je spojován právě s činností Boreše z Rýzmburka, avšak přesto se nestala součástí majetku královského města Uherský Brod. Zde však naše úvahy nejspíše již zůstanou pouze v rovině dohad a hypotéz.

Někdy na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 13. století se do popředí v prostoru vznikající lucké provincie dostává osoba dalšího jihočeského velmože – Oldřicha z Hradce, zřejmě nejvýraznější postavy tohoto východomoravského prostoru konce 13. století. Hradecká větev mocného rodu Vítkovců na Moravu pronikla již osobou jeho děda Vítka, jež od roku 1247 objevuje dokonce jako purkrabí olomoucký (*Witco Olomucensis castellanus*).¹⁵⁸ Historik Metoděj Zemek mu rovněž přisuzuje držbu kdysi uherského hradu Bánova s okolím (od podepsání česko-uherského míru v Budě v roce 1254).¹⁵⁹ Pro jeho držbu členy tohoto rodu (již nám spolehlivě dokládá teprve zmíněná listina z roku 1294) však nemáme spolehlivé prameny, nesporně se však jedná o zajímavou úvahu, která by vysvětlovala příchod Vítkovců do regionu a jejich rychlé převzetí role Rýzmburků.¹⁶⁰ Navíc hradecká větev měla na východní Moravu blízko, jelikož již její zakladatel (a praděd Oldřicha z Hradce) Jindřich měl být pohřben v cisterciáckém klášteře na Velehradě.¹⁶¹

Oldřich z Hradce měl, stejně jako jeho děd, blízko ke dvorskému prostředí jak Přemysla Otakara II., tak posléze jeho syna Václava II. (1283–1305). Řadil se navíc ke spíše umírněným členům rozrodu Vítkovců, což mu v důsledku nejspíše snáze otevíralo cestu k panovnickému dvoru a do královské přízně. Oldřicha z Hradce nalézáme v nejužším okruhu českého krále Přemysla Otakara II. již v letech 1265–1269, kdy zastává úřad podkomořího, a opouští panovnicko okolí až jako

158) CDB IV, č. 105, s. 198–199.

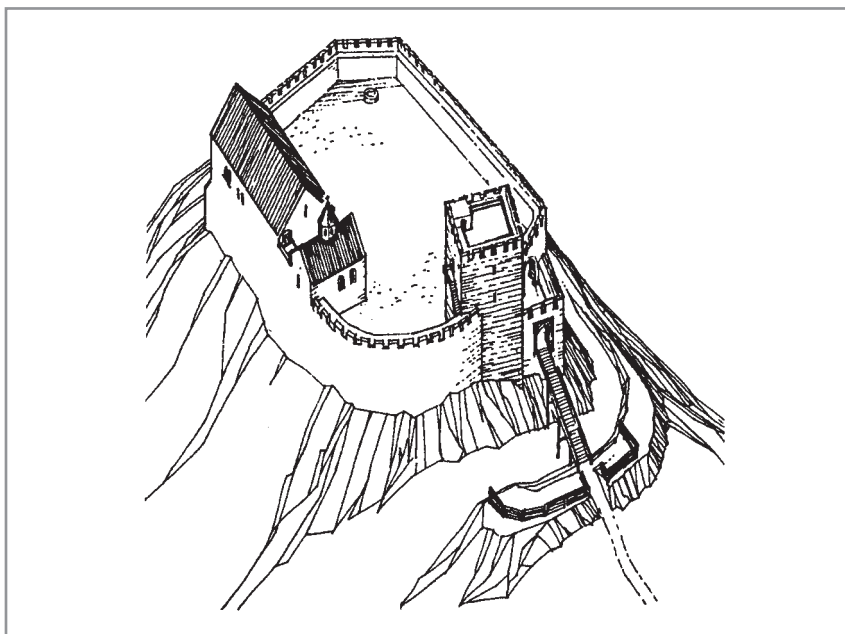
159) ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 97–98.

160) Zvláště, když víme, že na českém panství Miličín (drženém podějí pánů z Rožmberka) se v roce 1379 objevuje ves Bánov se stejnojmenným lesem (*villa Banow continet III areas ... silva Banow continet in se XLV jug[era]*), *Registrum bonorum Rosenbergicorum anno MCCCXXXIX compilatum. Urbář zboží Rožmberského z r. 1379*. Ed. Josef Truhlář. Praha 1880, s. 49.

161) ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 98.

poslední člen rodu Vítkovců.¹⁶² Je posléze účasten usmíření svého rodu s Václavem II. na jaře 1282, avšak na rozdíl od řady svých příbuzných svého panovníka (v souvislosti s rebelií Záviše z Falkenštejna na přelomu osmdesátých a devadesátých let 13. století) již opětovně neopouští.¹⁶³ Historik Metoděj Zemek se domníval, že smlouva z roku 1294 „*nám připomíná okamžik, kdy mladý král Václav II. hledal cestu k získání Vítkovců na svou stranu, dosud stojících v ostré opozici vůči němu*“.¹⁶⁴ Avšak o Oldřichu z Hradce víme, že se k opozici vůči panovníku nepřipojil. Je tedy otázkou, která ze zúčastněných stran „*tahala za kratší konec*“? Byl to panovník, který potřeboval konečně pevně uchopit otěže vlády v zemi, dosud ovlivňované neklidem a nárůstem moci domácího panstva v letech jeho nedospělosti, či jihomoravský velmož, který sice dosáhl velmi výhodné smlouvy a značných privilegií, ovšem (s ohledem na svou bezdětnost) jen na dobu svého života, přičemž o své domény ochudil svůj rod, neboť tyto připadly koruně?¹⁶⁵ Kdy se Oldřich z Hradce ujímá správy pohraniční východomoravské oblasti přesně nevíme. Jeho předchůdci Smil ze Střílek (předtím purkrabí na královském hradě Brumově) a Boreš z Rýzmburka (ovládající většinu dnešního Uherskohradištska) umírají v letech 1273, respektive 1276. Tato dvě data by tedy mohlo stanovovat rok příchodu Oldřicha z Hradce na východní Moravu (pokud pomineme hypotetickou držbu hradu Bánova).

Obr. 20. Rekonstrukce podoby pohraničního hradu Brumov v polovině 13. století. Podle Jiřího Kohoutka. Nakreslil Pavel Šimeček.



162) ŠUSTA, J.: *České dějiny II/1*, s. 219 a 222.

163) TAMTÉŽ, s. 331, 356, 394 a 406.

164) ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 98. Podobně se domníval také Josef Šusta, ŠUSTA, J.: *České dějiny II/1*, s. 507–508.

165) TAMTÉŽ.

Bylo již naznačeno, že zisk brumovského purkrabství byl vedle nepochybně prestižního pozadí ujmoutí se tohoto úřadu a s ním spojených správních povinností, spojen zřejmě hlavně s potřebou ekonomicky zajistit Oldřichu z Hradce správu lucké provincie, neboť byl jako „gubernator“ lucké provincie držitelem králem delegovaných správních pravomocí v celém regionu,¹⁶⁶ jak tuto skutečnost potvrzuje jeho (již několikrát citovaný) testament z roku 1294.¹⁶⁷ Dozvídáme se v něm, že Oldřich z Hradce doživotně (*per tempora vitae*) drží hrad Brumov, k němu příslušné vesnice a provinciální soud (*castrum suum Bronowire cum villis suis et iudicio provinciali ibidem*), dále pak město Uherský Brod s jeho příslušenstvím a vesnicemi, mýta v Uničově a Lipníku (*oppidum quoque dictum Brod Ungaricale cum pertinentiis et villis eius, nec non unum teloneum in Nova civitate aliud in Lipnik*) a zvláště dvě vsi v lucké provincii Hluk a Topolov (*duas villas in districtu Lunensi, videlicet Hluk et Topel*).¹⁶⁸ V listině popsané pravomoci a rozsah majetků držných tímto význačným představitelem domácí šlechty v lucké provincii můžeme vyložit jako odkaz na jeho osobní pověření správou panovnické domény v regionu, tedy statků, jež ji v lucké provincii tvořily, zvláště, když již bylo řečeno, že smlouva stanovovala, že po jeho smrti jeho majetky připadnou panovnické komoře.

Zvláštní panovníkovo pověření osvětluje nejenom Oldřichův pozoruhodný titul „gubernator“, ale koneckonců i pozdější zásah panovníka do jeho držby v roce 1303.¹⁶⁹ Reálné pravomoci Oldřicha z Hradce nám přitom dokládá znění listiny z roku 1298 o daru poloviny vsi Slopná vizovickému klášteru, kde Oldřich z Hradce potvrzuje řečenou donaci a vyznává, že v již dříve řečené lucké provincii se stal držitelem majetků a lidí anebo gubernátorem (*in jam dicta Lucensi provincia, bonorum et hominum possessores seu gubernatores existimus*).¹⁷⁰ Správa lucké provincie přitom nebyla přímo spojena s úřadem purkrabího na královském hradě Brumově, ale prolínala se s ní pouze díky soudním pravomocím na něj vázaným, díky nimž mohl Oldřich z Hradce také vystupovat jako ochránce církevních statků a rovněž potvrzovat dar vizovickému klášteru.¹⁷¹

Další vývoj situace v celé oblasti východní Moravy ovlivnil rozvoj královského města Uherské Hradiště, nového významného opěrného bodu v regionu (navíc nadaného řadou hospodářských privilegií), jenž přispěl k dalšímu utváření pohraničního území. V okolí Uherského Hradiště (na území o rozloze cca 400 km²) se postupně utváří okruh 67 obcí (vzdálených od města vzdušnou čarou kolem 28 km), náležejících do jeho spádové oblasti.¹⁷² S ohledem i na rychle se vy-



Obr. 21. Kresba pečeti správce lucké provincie Oldřicha II. z Hradce.

166) Právě odkaz na konkrétní pravomoci a titulaturu naznačuje, že označení *provincia* musíme chápat jako pojmenování správního celku a nikoliv jako volné označení země či kraje, jak je tento termín interpretován v řadě pramenů 11. a 12. století, nejlépe JAN, L.: *Vznik zemského soudu*, s. 19–20.

167) CDM V, č. 11, s. 11.

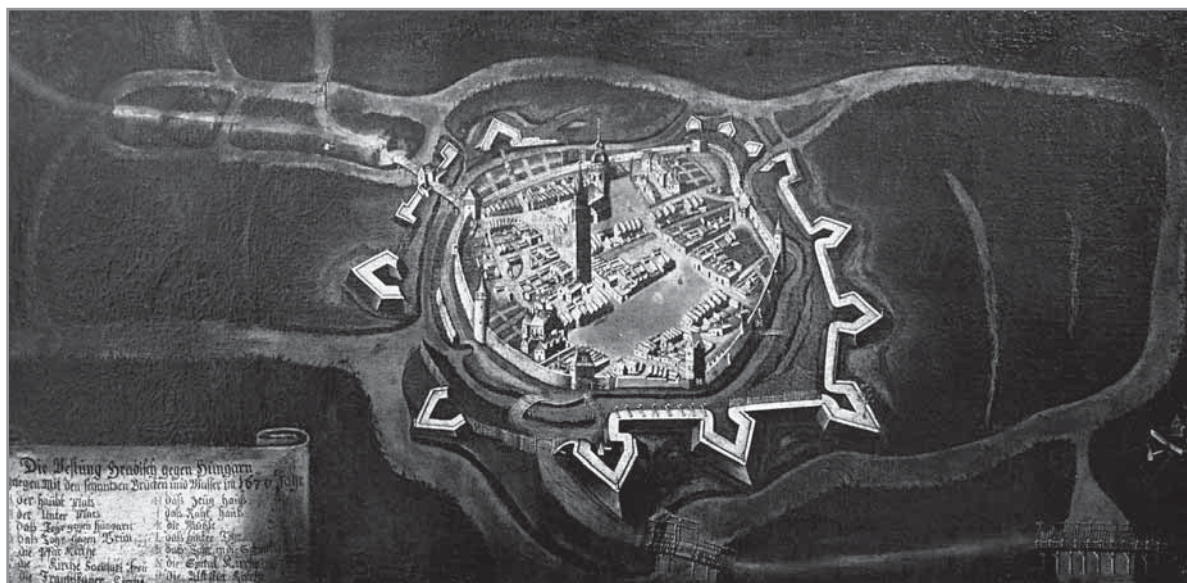
168) TAMTĚŽ.

169) CDM V, č. 149, s. 153. Byť Oldřich z Hradce měl zemřít až před rokem 1312, kdy měl panovník ustanovit jeho vdově prokurátora za delegovaného soudce a její spory vyřádat z kompetence krajských a jiných lokálních úřadů, ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 98.

170) Dále v textu připomíná i svou vilikaci při hradu Brumově, opět včetně její doživotní držby (*per tempora vite nostre diligenti inquisitione [soudního vyšetřování] Didicimus...*), CDM V, č. 83, s. 84. O vilikacích JAN, L.: *Vznik zemského soudu*, s. 42–54, a TÝŽ: *Václav II.*, s. 23–37.

171) Přehled všech starších názorů na uspořádání lucké provincie a její propojení se správou hradu Brumova (včetně analogie vývoje s blízkým hradem Buchlovem) přinesla práce MITÁČEK, J.: „*Campus Lucsko*“, s. 163–164.

172) O rozloze tohoto okruhu jsme nejlépe informováni roku 1362, více ČOUPEKOVÁ, J.: *Seznam obcí*, s. 129–136; srov. HOFFMANN, F.: *České město ve středověku*, Praha 1992, s. 82.



Obr. 22. Podoba královského města Uherské Hradiště na barokní vedutě z roku 1670 zachycující vnitřní uspořádání města, Slováké muzeum v Uherském Hradišti. Foto Ladislav Chvalkovský.

tvářející místní okruh výkonu městského práva se tak Uherské Hradiště vedle vojenského, hospodářského a stále více i správního střediska kraje stává také centrem trestně právním a v průběhu třetí čtvrtiny 14. století ukončuje svůj vývoj v neoficiální metropoli východní Moravy.¹⁷³ Jeho další rozvoj tak rychle ukončil jepičí život vznikající lucké provincie.

Posun ve vnímání správy celé oblasti může naznačovat dvojici listin z roku 1303. V té první Oldřich z Hradce vystupuje v listině olomouckého soudce (cúdaře) Vítka ze Švábenic pouze s označením purkrabí brumovský.¹⁷⁴ Jeho objevení se v úřadě purkrabího brumovského nám nejspíše dosvědčuje i další ztrátu zájmu Oldřicha z Hradce o východní Moravu. Druhá listina nám obraz daného stavu doplňuje o další informace. Když český panovník Václav II. v květnu roku 1303 daruje hradištskému měšťanu (a členu družiny Oldřicha z Hradce) Zdislavu Měšci ves Hluk (*villam nostram Hluk, sitam in Moravia*),¹⁷⁵ důraz na luckou provincii se vytrácí a majetek náležející do prostoru provincie (který byl ještě před několika lety bezpečně v držení Oldřicha z Hradce) nacházíme opět v rukou panovníka, který jím odměňuje svého věrného služebníka.

Předestřený stav na počátku 14. století lze v důsledku popsat tak, že se území dřívější lucké provincie, jejíž konstituce zjevně nebyla dokončena (neboť tomu již nebylo zapotřebí) rozděluje do více zájmových sfér. Vedle okruhu hradu Brumova či majetků církevních

173) K dalšímu hospodářskému rozvoji města nejpodrobněji VERBÍK, A.: *Středověké město*, s. 110–111; PROCHÁZKA, Rudolf – SULITKOVÁ, Ludmila: *Uherské Hradiště v 13.–15. století*. Sociálně-ekonomická struktura, topografie. Uherské Hradiště 1984, s. 10–25; srov. MITÁČEK, J.: *Rok 1363*, s. 337–348.

174) *CDM V*, č. 158, s. 166–167. Následující „vytracení se“ Brumova z pramenů (až do roku 1342) pak rovněž dokumentuje výše citovanou teorii o úpadku zájmu vyšší šlechty i o purkrabské úřady.

V roce 1303 máme doložena purkrabího i na Hodoníně, tedy u jižní části dřívějšího Lucka, jeho konkrétní pravomoci však neznáme, *CDM V*, č. 158, s. 166–167 a *RBM II* (1253–1310). Ed. Josef Emler. Pragae 1882, č. 1982, s. 852–853 (Filip z Pernštejna, *purchravius in Godynge*) a víme již od roku 1286 o existenci purkrabího v (Uherském) Ostrohu, viz *CDM IV* (1268–1293). Ed. Antonín Boček. Olomučí 1845, č. 234, s. 306–308 a *RBM II*, č. 1368, s. 589–590 (Matouš z Černé Hory, *burgavio in Stenitz*).

175) *CDM V*, č. 149, s. 153.

korporací (cisterciácké kláštery Smilheim ve Vizovicích a klášter ve Velehradě) zde pak stále větší roli sehrává královské město Uherské Hradiště. To v této době (po prvním údobí základní konstituce a budování vnitřních struktur) úspěšně uzavírá spory s okolními obcemi (především Kunovicemi v letech 1297 a 1301) a nastupuje cestu postupné emancipace z původního královsko-klášterního kondominia v plnoprávné královské, respektive markraběcí město.¹⁷⁶ Rychlé propojení města Uherské Hradiště s existencí území lucké provincie lze přičíst nejen rostoucímu významu města, ale i skutečnosti, že ustavené centrum celého tohoto prostoru – královský hrad Brumov – poskytující zázemí správci provincie (jak tomu bylo za jejího „gubernátora“ Oldřicha z Hradce) ležel příliš daleko na severu.¹⁷⁷

Historik Metoděj Zemek se domníval, že „*Lucká provincie se začala rozpadat na počátku 14. století a zanikla vpádem Matouše Čáka Trenčanského na Moravu a nebyla již obnovena*“, přičemž rozpad území a jeho roztržštění do držby šlechtické, církevní a vlivu města Uherské Hradiště vidí až v následujícím období.¹⁷⁸ Dochované prameny však nasvědčují jejímu dřívějšímu rozpadu. O přetrvávající tradici lucké provincie však přitom svědčí fakt, že ještě v polovině 14. století její odraz nalézáme v rámci moravské církevní správní organizace v existenci luckého děkanátu (částečně shodného s pozdějším děkanátem brodským).¹⁷⁹ Přesné hranice tohoto církevního okrsku však podobně jako u jiných moravských církevních okrsků neznáme.¹⁸⁰

O vystavění a vysvěcení kostela přímo v Hluku rovněž nemáme pro období vrcholného středověku žádné zprávy. Můžeme tedy o stáří zdejšího kostela pouze spekulovat na základě jeho známého zasvěcení sv. Vavřince. Tento světec, v českých zemích spojovaný s úspěchem českých oddílů ve válečných střetnutích (na základě vítězství českého knížete Boleslava I. u Lechu dne 10. srpna 955, tedy v den zasvěcený tomuto světcí), byl již od 10. století velmi oblíbený a rozšířený světec, nejvíce zasvěcení kostelů v jeho jménu však můžeme doložit až ve 14. století.¹⁸¹ Zasvěcování kostelů tomuto světcí bývá rovněž spojováno s místy, jež trpěla odvlékáním místního obyvatelstva do Uher.¹⁸² Ve zlomku vizitace východomoravských farností, vzniklých patrně někdy v letech 1353–1363 na diecézní synodě v Olomouci, však zmínku o existenci kostela v Hluku či jeho správci nenalezneme.¹⁸³

Provázání prostředí královského města Uherské Hradiště a správy lucké provincie nasvědčuje rovněž přítomnost osoby majitele vsi Hluk Zdislava Měšce, hradištského měšťana¹⁸⁴ v roce 1298

176) Tento nárůst vlivu nám vedle stále silnější emancipace města z vlivu kláštera na Velehradě naznačuje i doložený okruh okolních vsí v jeho sféře vlivu (rejstřík mostního z roku 1362) a přeložení soudu z Bzence do Uherského Hradiště v roce 1363, *CDM IX* (1356–1366). Ed. Vincenc Brandl. Brunn 1875, č. 322, s. 242–243. K rozvoji města Uherské Hradiště MITÁČEK, J. – PROCHÁZKA, R.: *Město královské*, s. 59–78, srov. MITÁČEK, J.: *Založení královského města*, s. 119–125. O rejstříku mostního ČOUPOKOVÁ, Jaromíra: *Seznam obcí, platících mostné do Uherského Hradiště, z roku 1362*. Slovácko 36, 1994, s. 129–135.

177) JANIŠ, D. – KOHOUTEK, J.: *Královské hrady východní Moravy*, s. 358–359 a 363–367.

178) ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 115.

179) *CDM X* (1367–1375). Ed. V. Brandl. Brunn 1878, č. 191, s. 214.

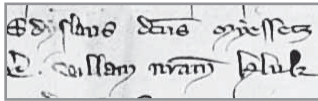
180) HLEDÍKOVÁ, Zdenka: *Vizitace jihomoravských farností v pol. 14. století*. Jižní Morava 61, 1970, s. 17–26; HRUBÝ, František: *Církevní zřízení v Čechách a na Moravě od X. do konce XIII. stol. a jeho poměr ke státu*. ČČH 22, 1916, s. 278. Metoděj Zemek se jej sice pokusil vymezit srovnáním s pozdější situací Uherskobrodského děkanátu a částí listinného materiálu, avšak ve své snaze nešel do důsledku, ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 103–104.

181) POPP, Emil: *Die Patrozinien der Böhmischen Länder in vorhussitischen Zeit*. Bohemia 13, 1972, s. 105–108.

182) RAAB, Adolf: *Die mährischen Kirchen, ihre Namen und die kulturgeschichtliche Bedeutung derselben*. Zeitschrift des Mährischen Landesmuseums 9, 1909, s. 83.

183) HLEDÍKOVÁ, Z.: *Vizitace jihomoravských farností*, s. 17–26.

Obr. 23. Listina z roku 1303, již Zdislav, řečený Měšec získal do držení ves Hluk. Okresní archiv v Uherském Hradišti. Foto Lukáš Čoupek.



Obr. 24. Výřez z listiny z roku 1303 se jménem Zdislava Měšce a pojmenováním vsi Hluk.



184) O příslušnosti Zdislava Měšce ke šlechtickému či měšťanskému stavu v literatuře neexistuje jednoznačný názor. Historik Josef Šusta (a nově také například Karel Maráz) jej označují jako rytíře, naopak Vratislav Vaníček (i autor tohoto textu) jej řadí mezi hradištské měšťany, ŠUSTA, J.: *České dějiny II/1*, s. 599; MARÁZ, Karel: *Václav III. (1289–1306). Poslední Přemyslovec na českém trůně*. České Budějovice 2007, s. 43; VANÍČEK, V.: *Velké dějiny země III*, s. 305; MITÁČEK, J. – PROCHÁZKA, R.: *Město královské*, s. 64; TÝŽ: *Založení královského města*, s. 124. Když v červenci 1305 Zdislav Měšec svědčí v listině jihomoravského šlechtice Sigfrida Sirotky, označuje se jako Zdislav Měšec na Hluku, měšťan z Hradiště, ZEMEK, Metoděj – TUREK, Adolf: *Regesta listin z lichtenštejnského archivu ve Vadužu z let 1173–1526*. Sborník archivních prací 33, 1983, s. 172, č. 26. Originál listiny je dnes nezvěstný, listina je však známá z opisů. Za upozornění na tuto listinu děkuji prof. Mgr. Liboru Janu, Ph. D.

185) CDM V, č. 83, s. 84.

186) *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis (= CDH)*. Sv. VIII/1. Ed. György Fejér. Budae 1829–1844, č. 44.

187) CDM V, č. 149, s. 153. Těto skutečnosti si povšíml ve své práci již HOŘÍNEK, F.: *Slovácké městečko Hluk*, s. 188; nověji POKLUDA, Zdeněk: *Tvrz v Hluku*. Slovácko 27, 1996, s. 149. K listině z roku 1305 viz pozn. 184.

188) *Nejstarší uherskohradištská městská kniha*. Liber negotiorum civitatis Hradisch. Ed. Čoupková, M. Uherské Hradiště 2001, č. 15, s. 55; č. 18, s. 59; č. 23, s. 63; č. 95, s. 102; č. 96, s. 106; č. 97, s. 108 a č. 98, s. 111 (Ješek z Hluku – *Iesco de Huluk/a*); č. 26 a 27, s. 65 a č. 28, s. 66 (Hendlín Hlucky – *Hendlin Hulker*).

ve družině zmíněného Oldřicha z Hradce (*Sdislao dicto Meschicz* je pak uváděn na druhém místě ve svědecké řadě).¹⁸⁵ V roce 1303 uvedeného Zdislava nacházíme dokonce v uherských službách českého krále Václava II. (*Sdyzlaum, dictum Mesyth, Castellatum Strigonien/em*).¹⁸⁶ Příslušnost Zdislava Měšce ke královskému městu Uherské Hradiště nasvědčuje (vedle listiny z července 1305, kde je jmenován jako Zdislav Měšec na Hluku, měšťan z Hradiště) nejenom jeho nezvyklý přídomek (*Meschitz, Mesyth* či *Myessecz*), ale také skutečnost, že originální listina o zisku vsi Hluk z rukou krále Václava II. roku 1303 se dochovala v archivu města Uherské Hradiště.¹⁸⁷ Jeho pravděpodobné potomky pak nejspíše nalézáme v řadách hradištské elity v městských knihách v letech 1366–1393 (v letech 1366–1383 je v nich uváděn Ješek Hlucky a v letech 1390–1393 Hendlín Hlucky, který je roku 1393 dokonce hradištským purkmistrem).¹⁸⁸

Vraťme se však ještě k listině z roku 1303 a informacím, jež nám mohou poskytnout o nestarších dějinách vsi Hluk. Již vícekrát

zde byla zmíněna listina českého krále Václava II. z května 1303, kterou daroval svému služebníkovi Zdislavu, řečenému Měšec ves Hluk (*nos propter grata et fidelia seruitia, ... fidelis noster Sdyslaus, dictus Myessecz, ... villam nostram Hluk ... conferimus et donamus*).¹⁸⁹ Měl zde držet dvůr s poli o dvou poplužích (*curia cum agris ad duas araturas*), z dalších usedlostí pobírat plat 24 hřiven stříbra (*censu viginti quatuor marcas argenti*; 1 moravská hřivna = 64 pražských grošů). Mimořádným privilegiem pak bylo panovníkovo svolení vybudovat pro něj a jeho potomky dřevěnou tvrz (*edificia lignea, qui ibidem pro sua et familie sue conseruatione construet*). Povolení stavby šlechtických sídel ještě dlouho zůstávalo panovníckým regálem, jehož sice panovník nejspíše nevyužíval zcela důsledně, avšak nezapomínal na něj. To mám dosvědčuje skutečnost, že ještě v roce 1366 píše římský císař a český král Karel IV. (1348–1378) svému bratru moravskému markraběti Janu Jindřichovi (1350–1376), že není povoleno žádnému obyvateli země bez svolení panovníka (v tomto případě moravského markraběte) vystavět hrad či jiné opevnění.¹⁹⁰ Listina z roku 1303 obsahuje ještě dvě cenné informace. Zcela zapadnout by nemusel názor historika Ladislava Hošáka, který v uvedeném platu 24 hřiven stříbra viděl identický počet poddanských lánů ve vsi.¹⁹¹ Odkaz na peněžní odvod z těchto usedlostí a polností pak odkazuje na nové zákupní, tedy emfyteutické právo (tj. právo dědičné držby dvoru a přilehlé plužiny) spojené právě s kolonizací ve 13. století.¹⁹² O tom, čím si Zdislav Měšec důvěru a vděčnost panovníka zasloužil, se dozvídáme z rovněž již zmíněné listiny z 3. června 1303, v níž si představitelé ostřihomské kapituly stěžují českému králi Václavu II. (tehdy usilujícího o trvalejší dosazení svého syna Václava III. na uherský trůn) na jím dosazeného purkrabího Zdislava, který zjevně byl velmi tvrdým zastáncem zájmů svého panovníka (*defentes sibi cum querela damna, iniuritas et grauamina, per Castellatum Strigonien/sis/ Sdyzlaum, dictum Mesyth, nobis et eidem ecclesiae nostrae, sicut scitis, multipliciter irrogata*).¹⁹³ Nejednalo se zajisté o lehký úkol, jelikož ostřihomský arcibiskup Řehoř byl příznivcem soupeře českých Přemyslovců usilujících o uherský trůn, Karla Robetra z Anjou, kterého dokonce v polním táboře u Ostřihomi v úvodu roku 1301 korunoval uherským králem.¹⁹⁴ Ostřihom byla také jednou z mála strategických pevností, kam česká strana přivedla vlastní vojenskou posádku.¹⁹⁵ Panovník tedy darem vsi Hluk nejspíše odměňoval horlivost, spolehlivost a věrnost svého blízkého služebníka.

189) CDM V, č. 149, s. 153.

190) CDM XV, č. 109, s. 89–90.

191) HOŠÁK, Ladislav: *Dějiny tvrze v Hluku*. Vlastivědný sborník okresu uherskohradištského 3, 1949, s. 4–11.

192) Toho si povšiml již JANČÁŘ, J.: *Hluk*, s. 21, který uvedený proces (a tak i možné stáří vsi, i na základě jejího půdorysu tzv. silnicovky s traťovou plužinou) klade až někam do 12. století.

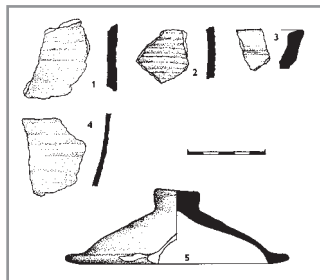
193) CDH VIII/1, č. 44.

194) Nejnověji MARÁZ, K.: *Václav III.*, s. 33–34.

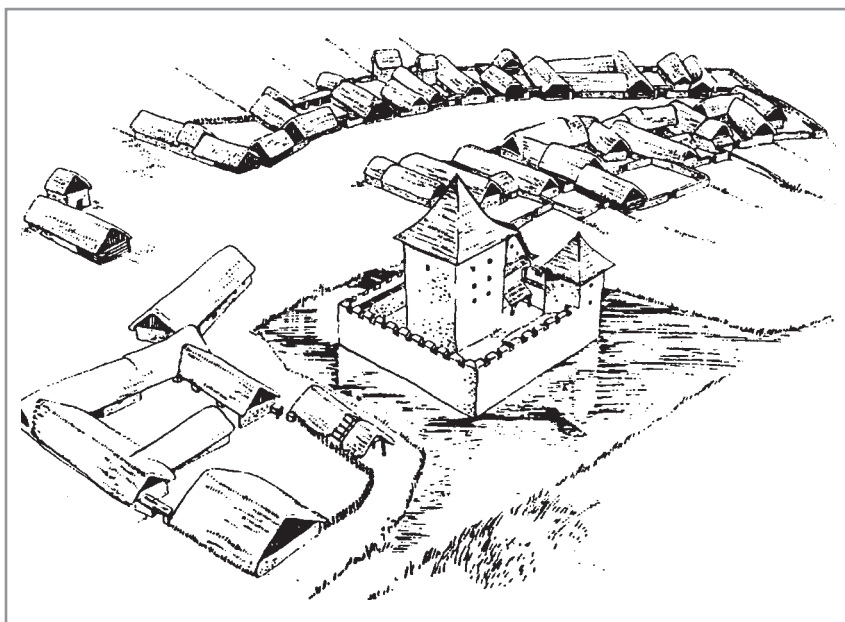
195) VANÍČEK, V.: *Velké dějiny země III.*, s. 462; srov. ŠUSTA, J.: *České dějiny II/1*, s. 599.

Obr. 25. Zaniklá ves Mstěnice.

Rekonstrukce středověké vesnice s panským sídlem, která nám ukazuje možný půdorys středověkého Hluku ve 14. století. Podle Vladimíra Nekudy. Kresba Magdalena Říčná.



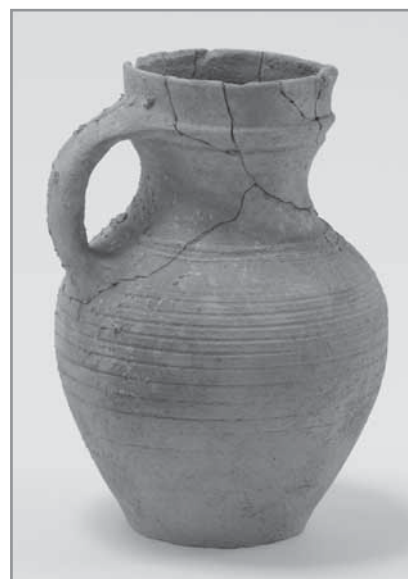
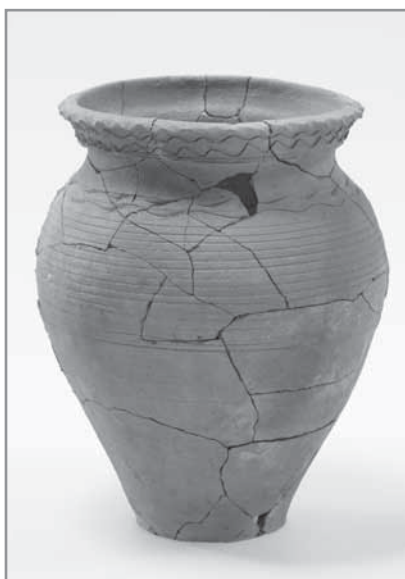
Obr. 26. Zlomky keramiky a zvoncovité poklice ze záchranného výzkumu v č. p. 51 (ul. Hlavní) v roce 1981. Kresba Rudolf Procházka.



Bylo zde řečeno již mnoho relevantního k okolnostem založení vsi Hluk. Kde však hledat středověký Hluk? Již v roce 1981 byla při stavebních úpravách v č. p. 51 (ul. Hlavní) zachycena a zdokumentována zemnice datovatelná do 13. století se sedmi kusy zlomků keramiky, tří kusů mazanice a dalších dvou fragmentů keramiky, rámcově datovatelných rovněž do druhé poloviny 13.–14. století.¹⁹⁶

Obr. 27. Džbán z hrnčířské pece odkrytý roku 1983 v č. p. 460 (ul. Hlavní), přelom 13./14. století. Foto Ladislav Chvalkovský.

Obr. 28. Hrncík odkrytý roku 1983 v č. p. 460 (ul. Hlavní), přelom 13./14. století. Foto Ladislav Chvalkovský.

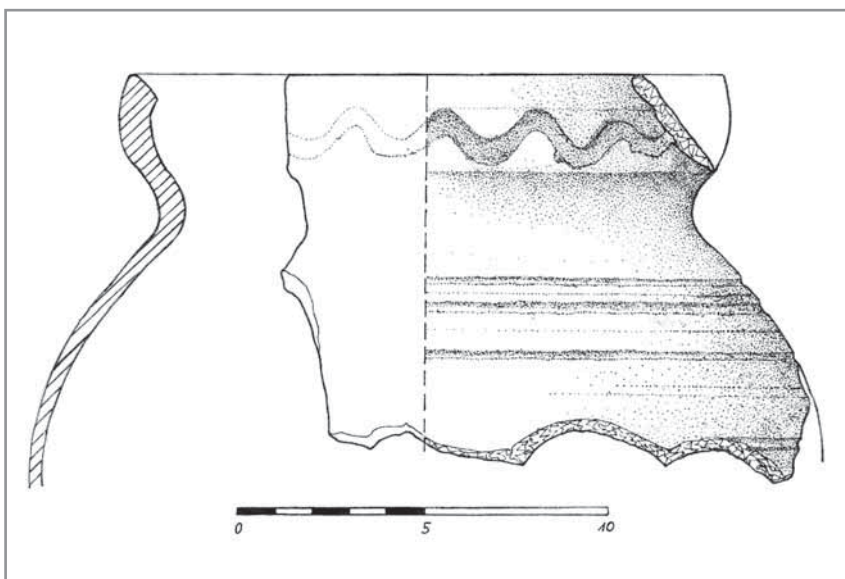


¹⁹⁶ PROCHÁZKA, R.: *Záchranný výzkum*, s. 66–67; srov. *Archiv Archeologického oddělení Slovákého muzea Uherské Hradiště*, Náleзовá zpráva, Hluk 1981 – UL Rudé armády č. p. 51, č. j. 198/95.



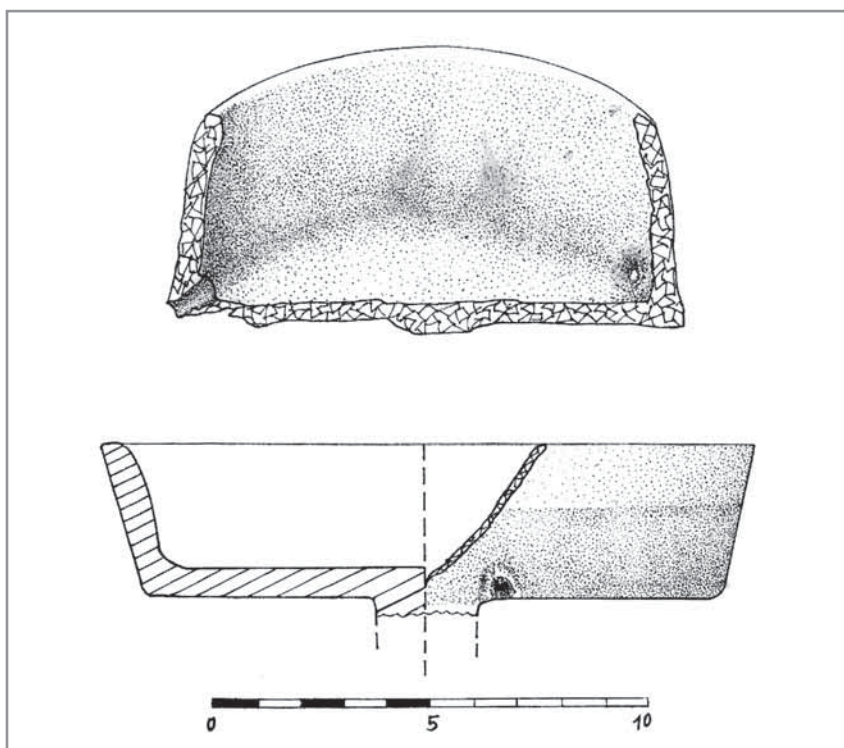
Obr. 29. Zvoncovitá poklice z hrnčírské pece odkryté roku 1983 v č. p. 460 (ul. Hlavní), přelom 13./14. století.
Foto Ladislav Chvalkovský.

Další nálezy již pocházejí z nepublikovaných výzkumů. Nejzajímavější je nález z roku 1983 z č. p. 460 (ul. Hlavní), kde při kopání sklepů rodinného domu byly odkryty zbytky zřícené hrnčírské pece (100 x 200 x 50/60 cm) vyplněné zmetí mazanice, keramických střepů a pěti až sedmi pravidelně uspořádaných železných pásů (cca 100 x 5–7 x 1), přičemž vyzvednuto bylo sedm nádob v různém stupni

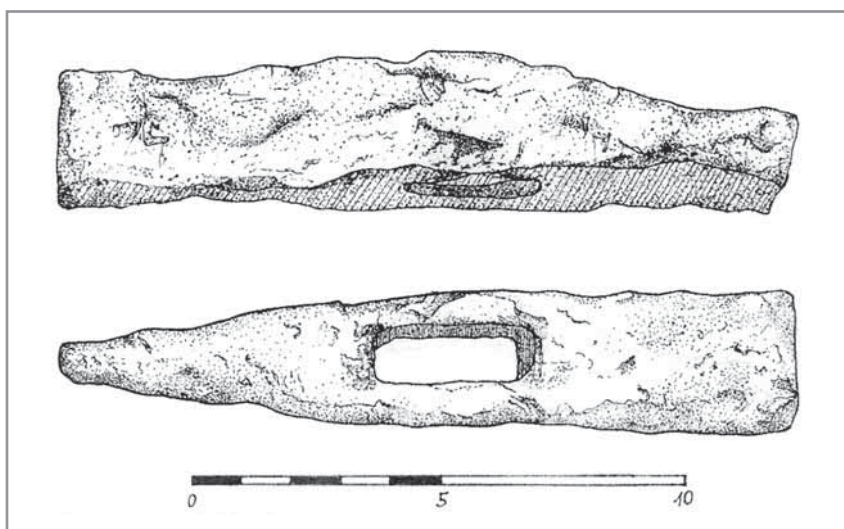


Obr. 30. Keramický úlomek hrnce z konce 13. století odkrytý v roce 1997 před č. p. 130 (ul. Hlavní).
Kresba Silvie Doležalová.

Obr. 31. Keramický úlomek nádoby na nožce z konce 13. století odkrytý v roce 1997 před č. p. 130 (ul. Hlavní). Neobvyklé jsou znatelné dva symetrické odvodové kanálky vzniklé před vypálením. Kresba Silvie Doležalová.

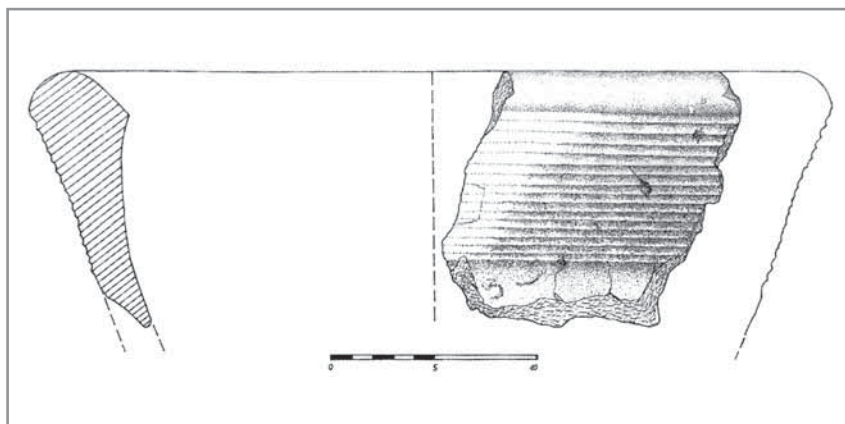


Obr. 32. Vyobrazení kovářského kladívka odkrytého v roce 1997 v blízkosti hluckého náměstí. Kresba Silvie Doležalová.



197) Podle determinace osteoložky Mgr. Martiny Roblíčkové, Ph.D. z Ústavu Anthropos Moravského zemského muzea nálezy vykazují obvyklou skladbu zvířeny středověké vesnice. Nalézají se zde ostatky koně, krávy, prasete (i malého selete), kozy či psa.

poškození a dvě pokličky, datovatelných do přelomu 13./14. století až století 14. V jediné nepoškozené nádobě, malém hrnečku, byl nalezen také malý ohlazený valounek, zjevně sloužící k tvarování okrajů nádob (jejich profilace tomu odpovídá). V blízkosti pece pak bylo odkryto i zázemí této hrncářské výroby, dvě jámy (200 x 150 x



Obr. 33. Keramický úlomek zásobnice z konce 13. století odkrytý v roce 2007 v blízkosti staré školy. Kresba Silvie Doležalové.

100), obsahující rovněž keramický materiál a sloužící prvotně zřejmě jako zdroj materiálu. Další velký soubor zlomků keramiky, zvířecích kostí¹⁹⁷ a železářské strusky byl odkryt před č. p. 130 (ul. Hlavní) při výkopu vodovodní přípojky v roce 1997, kdy došlo k zachycení zemnice (objekt zasahoval do hloubky 300 cm a byl narušován spodní vodou). Jednalo se zřejmě o výrobu se zaměřením na zpracování železa (v hloubce 150 cm byla odkryta souvislá vrstva hlíny s popelem, pod ní pak strusky). Získaný keramický materiál pak lze datovat opět někam na přelom 13. a 14. století (s těžištěm ve 14. století).¹⁹⁸ Do stejného časového horizontu lze zařadit rovněž nález kovářského kladívka na rohu dřívější zeleniny a parku u staré školy při výkopech v roce 1997.¹⁹⁹ Ojedinělý je pak nález zlomku zásobnice opět datovatelné někam na konec 13. století, objevené při výkopech v blízkosti staré školy v roce 2007.²⁰⁰

Všechny archeologické nálezy v obci, datované nejhloběji do druhé poloviny 13., respektive na přelom 13. a 14. století, naznačují, že půdorys obce představovala silnicovka s paprskovitě vybíhajícími plužinami v okolí dnešní Hlavní ulice, přičemž v centru vsi byla vedle komunikace umístěna původně dřevěná, v závěru 14. století již zřejmě kamenná vodní tvrz.²⁰¹ Dokladů nejstaršího osídlení z konce 13. století (maximálně datovatelné do přelomu 13. a 14. století) je však pouze malé množství. Všechny jsou pak v nepatrné vzdálenosti od místa, kde stojí tvrz. Zástavba zjevně respektovala průběh komunikace Uherský Ostroh – Hluk – Vlčnov – Uherský Brod daný právě kolonizací (o průběhu této cesty nás informují ještě mapy ze 17. století, které naopak neznají dnešní spojnici na Kunovice a Uherské Hradiště).

198) Podle sdělení PhDr. Rudolfa Procházky, CSc. z Archeologického ústavu Akademie věd ČR v Brně se jedná většinou o typickou keramiku nacházenou na Uherskohradištsku a v prostoru královského města Uherské Hradiště.

199) Analogie k uvedenému kovářskému kladívku KRAJČ, Rudolf: *Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa*. Díl I, II. Tábor, Sezimovo Ústí, Písek 2003.

200) Všechny doložené publikované i nepublikované nálezy (dnes uložené v Městském muzeu v Hluku či v soukromé sbírce Kamila Dufky) se nalézají v prostoru v těsném sousedství hlavní komunikace procházející Hlukem. Rád bych poděkoval Kamilu Dufkovi za zpřístupnění materiálů a informací o nálezových okolnostech jednotlivých objevů středověkého osídlení v Hluku a PhDr. Rudolfa Procházky, CSc. za determinaci keramických zlomků z hluckých nálezů.

201) Viz kapitola Miroslava Plačká *Tvrz v Hluku*.

Obr. 34. Mapa Moravy od Napajedel po Vnorovy, autor F. N. de Sparr (17. století). Mapa ukazuje komunikace v regionu, včetně hlavní cesty Uherský Ostroh – Hluk – Vlčnov – Uherský Brod (a absenci přímého kvalitního spojení na Kunovice).
Slovácké muzeum Uherské Hradiště.
Foto Petr Titz.



Proměny majetkové držby vsi Hluk před rokem 1540

Dějiny Hluku ve větší části 14. století jsou zahaleny mnohými nejasnostmi. O osudech vsi po většinu tohoto století máme jen velmi kusé informace a nedokážeme ani konstatovat, zda ves zůstala

v držení potomků Zdislava Měšce, případně jakým způsobem o její držbu jeho rod přišel. Máme však řadu zpráv o válce, která se krajem prohnala ve druhém desetiletí 14. století díky západoslovenskému magnátu Matúši Čáku Trenčianskému, který byl krátce nesporným vládcem východní Moravy a pokusil se dokonce o dobytí královského města Uherské Hradiště.²⁰² Vzhledem ke skutečnosti, že v závěru 14. století již měl Hluk kamennou tvrz, lze předpokládat, že její dřevěná předchůdkyně vzala za své právě v období vpádu Matúše Čáka na východní Moravu. To je však pouze domněnka, již bohužel nelze opřít o žádné důkazy.

Nemůžeme uspokojivě rekonstruovat ani stav vývoje majetkové držby Hluku dále v průběhu první poloviny 14. století. Pro období let 1303–1359 se bohužel nedochovala o Hluku jediná zpráva. Jelikož se však v archivu města Uherské Hradiště dochovala listina z roku 1303 a nikoliv žádná další, můžeme se oprávněně domnívat, že potomci Zdislava Měšce před rokem 1359 ves prodali (a daná listina byla uchovávána u kupce vsi) a přesunuli se zpět do prostředí, z něž nespíše vzešli, tedy mezi „radní vrstvu“ ovládající chod královského města Uherské Hradiště.

I po uvedeném roce 1359 máme dochovány jen tři krátké zprávy, informující nás o majetkových poměrech ve vsi Hluk. Tyto záznamy dokládají, že došlo k majetkovému roztržštění držby Hluku, byť zde můžeme sledovat, či alespoň tušit jemné předivo příbuzenských vztahů u jednotlivých majitelů částí Hluku, jejichž jména nám prameny k dějinám Hluku ve třetí čtvrtině 14. století přinášejí.

Majetkové podíly v Hluku drželo hned několik osob. První zmínka z roku 1359 hovoří o paní Dorotě z Hluku (*Dorothea de Hluk*), která svému druhému manželovi Stachu z Buchlovic převádí majetková práva ke svému dílu Hluku (v hodnotě 100 hřiven) a Chylic (v hodnotě 150 hřiven).²⁰³ Stach z Buchlovic, jenž se posléze psal z Hluku (1363/1364; *Stacho de Hluk*), jí zase pojistil 150 hřiven věna v Buchlovicích, které držel společně se svým bratrem Jarohněvem.²⁰⁴

V roce 1360 se objevuje zmínka o Petříkovi z Hluku (*Petriko de Hluk*), který odstupuje svůj majetek v Hluku se vším příslušenstvím (*resignauit bona sua dicta Hluk cum omnibus pertinentiis*) nejmenovanému pánu z Bučovic a jeho dětem.²⁰⁵ Nedokážeme říci, jak byl uvedený Petřík spřízněn z paní Dorotou, ale příbuzenský vztah zde lze tušit. Paní Dorota totiž byla (před svým sňatkem se Stachem z Buchlovic) již jednou vdaná, a to právě za člena rodu pánů z Bučovic. Jméno jejího manžela však neznáme. Snad to mohl být Rudolf z Bučovic, který

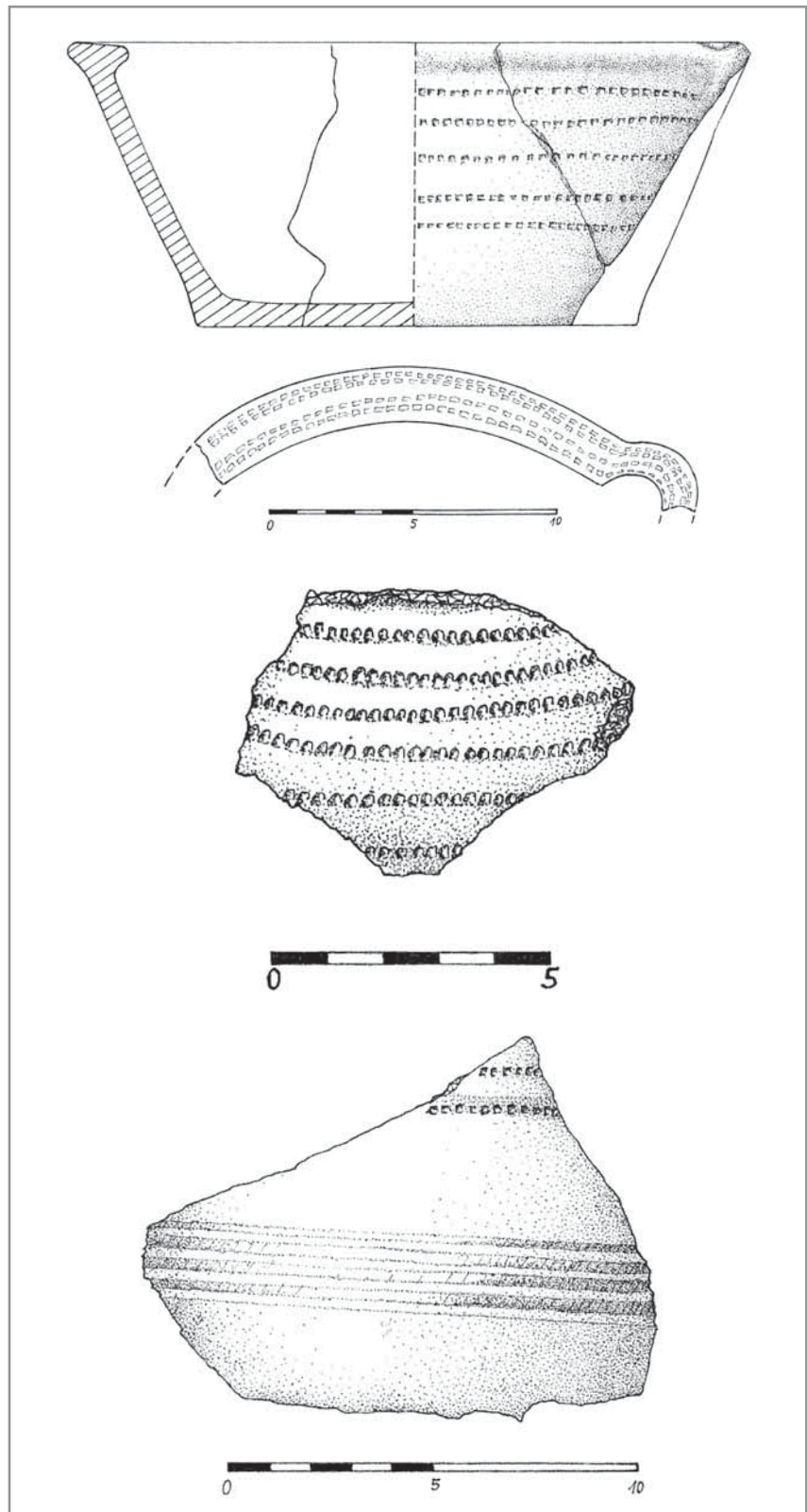
202) PLAČEK, M. – FUTÁK, P.: *Královna a králové*, s. 77–81; srov. ZEMEK, M.: *Moravsko-uherská hranice*, s. 107–109. O přepadení Uherského Hradiště VERBÍK, A.: *Středověké město*, s. 113; srov. MEZNÍK, J.: *Lucemburská Morava*, s. 21.

203) *Die Landtafel des Margrafthumes Mährens. Moravské zemské desky*. Olmützer Cuda. Řada olomoucká (= ZDO). I. svazek (1348–1466). Edd. Petr v. Chlumecký, Josef Chytil, Carl Demuth et A. R. Wolfskron. Brünn 1856, (kn. I), s. 31, č. 625.

204) ZDO I, kn. I, s. 31, č. 626 a *Die ältesten Belehnungs- und Lehnengerichtsbücher des Bisthums Olmütz* (Lechner). Bd. I. Ed. Karl Lechner. Brünn 1902, s. 30.

205) ZDO I, kn. I, s. 37, č. 730.

Obr. 35. Ukázka keramiky typické pro Uherskohradištsko ve 14. století, z nálezů roku 1997 před č. p. 130 (ul. Hlavní).





Obr. 36. Poprsí moravského markraběte Jana Jindřicha v triforiu katedrály sv. Víta.

se připomíná ještě v roce 1356²⁰⁶ a o němž předpokládalo, že zemřel bezdětný (na rozdíl od jeho bratra Čenka).²⁰⁷ Každopádně z tohoto prvního sňatku paní Doroty vzešly dvě děti: syn Čeněk (později z Orechového, jenž v držel po otci i část Bučovic)²⁰⁸ a dcera Hedvika, která se provdala za Mírka z Chlumu, jehož jméno později v osudech vsi Hluk ještě zazní.

Dalším z drobných držitelů v Hluku byl Oldřich z Kunovic (a Ungersperka), jenž měl před rokem 1360 koupit část Hluku (s výnosem sedmi hřiven) a díl blízkých Chylic.²⁰⁹ Měl však v roce 1360 již zemřít a další osudy jeho majetku v Hluku jsou nejasné.²¹⁰

Více se dozvídáme až v samotném závěru 14. století, kdy se Hluk dostává do markraběcího držení a i jeho soudy zasáhly spory mezi členy lucemburské dynastie na Moravě. V letech 1363, 1366 a 1371 přistoupil moravský markrabě Jan Jindřich ve snaze předejít nesvárům mezi svými syny k sestavení svých testamentů, u nichž doufal, že jim poskytnou jasné odpovědi o rozdělení moci na Moravě po jeho smrti. Bohužel však tyto dokumenty přinesly pravý opak původně zamýšleného záměru. Nejenom, že jeho dědicům neposkytly návod pro řešení vzájemných vztahů a spíše je zkomplikovaly, ale právě nejasným a složitým způsobem rozdělení moci a pravomocí, jež neuspokojily nepokojné duchy jak nejstaršího Jošta, tak jeho mladších bratří Jana

206) *Die Landtafel des Margrafthumes Mährens. Moravské zemské desky.* Brünner Cuda. Řada brněnská (dále jen ZDB). I. svazek (1348–1466). Edd. Petr v. Chlumecký, Josef Chytil, Carl Demuth et A. R. Wolfskron. Brünn 1856, kn. III, s. 28, č. 159. Rudolf držel Bučovice společně se svým bratrem Čeněkem, s nímž se spojil v roce 1353, ZDB I, kn. III, s. 22, č. 31.

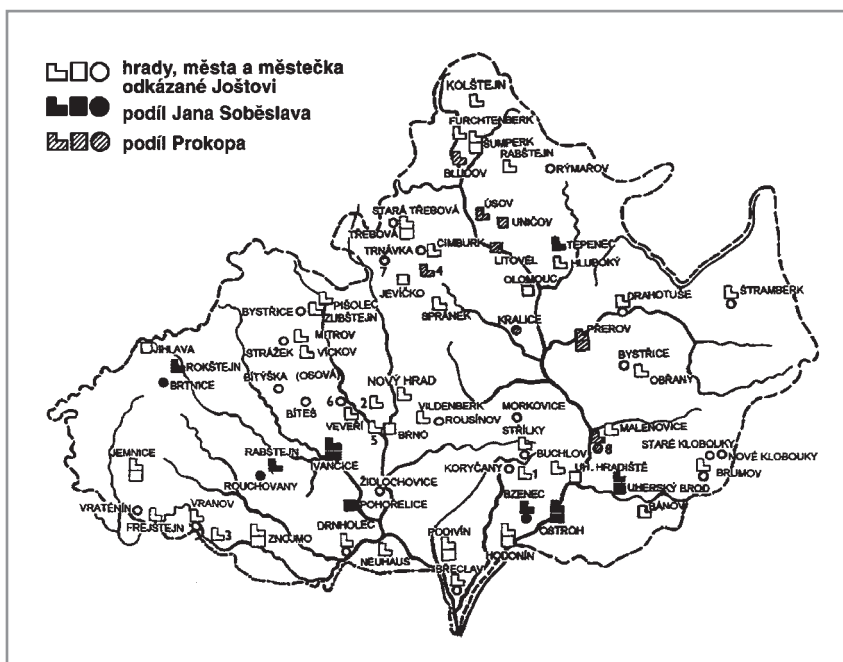
207) PILNÁČEK, Josef: *Staromoravští rodové*. Brno 19962, s. 127.

208) Již v roce 1371 se v zápise *Půhonných knih* píše jako Čeněk z Orechového, jinak z Bučovic (*Czenkonem de Orzechowe alias de Budczovicz*), *Libri citationum et sententiarum seu knihy půhonné a nálezové (= KP)*. Sv. I. Ed. Vincenz Brandl. Brnae 1872, s. 56, č. 295. V roce 1373 pak své matce Dorotě a jejímu manželu Stachovi postoupil díl své vsi Orechova u Polešovic, který později v roce 1379 Stach z Buchlovic prodal, ZDO I, kn. II, s. 75, č. 317 (1373) a kn. III, s. 120, č. 560 (1379).

209) ZDO I, kn. I, s. 34, č. 691, spojuje se na tomto majetku (vsi Chylice a 7 hřivnách platu v Hluku) s Ješkem z Doubravic. POKLUDA, Zdeněk: *Páni na kunovické tvrzi*. In: Jiří Čoupek a kolektiv: *Kunovice v proměnách času*. Kunovice 1996, s. 46 se domnívá, že část Hluku a Chylic měl Oldřich z Kunovic odkázat právě Ješkovi z Doubravice.

210) POKLUDA, Z.: *Tvrz v Hluku*, s. 150.

Obr. 37. Mapa rozdělení markraběcích majetků podle třetího testamentu markraběte Jana Jindřicha z roku 1371 – hrady, města a městečka odkázané Joštovi
2 – Lelekovice, 3 – Nový Hrádek, 4 – Plankenberg, 5 – Špilberk, 6 – Veverská Bítýška, 7 – Křenov, 8 – Napajedla).
Podle Jaroslava Mezníka.



Soběslava a Prokopa, vytvořily prostor pro ambice a nespokojenost a v důsledku časem přinesly vzájemné nepřátelství mezi jednotlivými bratry, které nakonec vyústilo v ničivou domácí válku.²¹¹

Nevíme, jakou cestou se Hluk před rokem 1391 dostal do držení moravského markraběte Prokopa. Každopádně v jeho rukou došlo k opětovnému sjednocení vsi, jež nadále vystupovala již jako celek. Když v uvedeném roce 1391 markrabě Prokop prodává ves Hluk se vším příslušenstvím Jindřichu ze Šonvaldu, dozvídáme se o podobě vsi mnoho nového. Moravský markrabě Prokop Jindřichu ze Šonvaldu a jeho dědicům převádí roku 1391 celou ves Hluk (*villam totam Hluk*) s tvrzí, alodním dvorem, třemi poplužími, mlýnem, poddanskými platy a dalšími povinnostmi (výnosy a robotami), poli, loukami a pastvinami, rybolovem, ostružiním, lesy, vodními prameny a močály, vodním přepadem s rybolovem, honitbou a čižbou v hranicích vsi (*cum Municione Curia allodiali trium araturum Molendinis Rusticis, censibus prouentibus Robottis agris pratis pascuis piscinis Rubetis Siluis fontibus palludibus aquarum decursibus piscacionibus venacionibus aucupacionibus metis greniciis*).²¹²

Jindřich ze Šonvaldu v Hluku ihned zapsal své ženě Anně věno 20 hřiven pražských grošů.²¹³ Tato Anna je pak zřejmě klíčem k otázce, proč markrabě prodal Hluk právě tomuto šlechtici, čímž odstarto-

211) MEZNÍK, J.: *Lucemburská Morava*, s. 199–201, 250–286 či TÝŽ: *Morava za vlády lucemburských markrabat (1310–1411)*. In: *Morava ve středověku*. Ed. Zdeněk Měřinský. Brno 1999, s. 39–43.

212) ZDO I, kn. VI, s. 193, č. 303.

213) ZDO I, kn. VI, s. 193, č. 304.

val dvě desetiletí sporů o držbu vsi. Prodej vsi Jindřichu ze Šonvaldu zřejmě nebyl zcela náhodný. Jeho manželka totiž byla dcerou Jarohněva z Buchlovic, bratra dřívějšího majitele vsi Stacha z Buchlovic a Hluku.²¹⁴ V předchozích letech 1384–1389 Dorota z Hluku, vdova po uvedeném Stachovi, převáděla svá majetková práva na svých statcích v Ořechově a Chylicích (1384) na svou dceru Hedviku a jejího manžela Mírka, řečeného Huhňa, jenž se v této době psal ze Smrčan (posléze z Chlumu), respektive prodávala své věno v Buchlovicích (1389).²¹⁵ Tyto převody přitom zjevně vždy neprobíhaly zcela se souhlasem jejího švagra Jarohněvem z Buchlovic.²¹⁶ Součástí smírného řešení tak mohlo být právě také odstoupení nároků na držbu Hluku Dorotině neteri Anně.²¹⁷ Stejně tak odprodej Dorotina věna v Buchlovicích Petru Plumlovskému z Kravař, blízkému příteli Jindřicha ze Šonvaldu a později jeho plnomocníku, se v těchto souvislostech jeví jako součást smírných dohod.²¹⁸ V těchto rozporech a přesunech majetku v rámci rodinných vztahů se zrodila zřejmě i pozdější snaha Mírka z Chlumu získat Hluk, která započala dlouhou sérii sporů, jež toto úsilí provázely.²¹⁹ Jindřich ze Šonvaldu umírá někdy po roce 1403, kdy jej ještě nalézáme jako svědka v zápisech lenních knih olo-mouckého biskupství.²²⁰

Za poněkud nejasných okolností v dalších letech vstoupila do osudů Hluku opět moravská markrabata Prokop a Jošt. Není zcela zřejmé, jak se Hluk dostal opětovně do rukou markraběte Prokopa, ale tento ves patrně někdy v průběhu roku 1405 odevzdal do dědičného držení uherskému šlechtici Petru Caklovi (*Czaklovi, Caglovi*) ze Svatého Kříže.²²¹ Mohlo se tak sice stát již během jeho uherského zajetí, ale tato transakce nejspíše proběhla až na konci dubna 1405, tedy po jeho propuštění z vězení jeho bratrance uherského krále Zikmunda Lucemburského (1387–1437).²²² Bohužel moravský markrabě Prokop již 24. září 1405 umírá v kartuziánském klášteře v Králově Poli a jeho bratr markrabě Jošt jím provedené majetkové operace zjevně neschvaloval, neboť měl s Hlukem vlastní plány.

Moravský markrabě Jošt se rozhodl ves Hluk dát do zástavního držení svému straníku Janu z Moravan. Jeho krátkou držbu mezi léty 1405–1408 nám v následujících letech dokládá celá řada soudních žalob (půhonů) jak ze strany vdovy po Petru Caklovi ze Svatého Kříže Elišce, která měla na Hluku pojištěno své věno ve výši 150 hřiven pražských grošů, a jejich synů Petra a Václava ze Svatého Kříže,²²³ tak v letech 1406–1407 rovněž od neodbytného Mírka z Chlumu.²²⁴ Soudním žalobám Mírka z Chlumu pak museli čelit rovněž Petr Plumlovský



Obr. 38. Antropologická rekonstrukce podoby moravského markraběte Jošta zhotovená J. V. Veselovskou. Muzeum města Brna.

214) ZDO I, kn. VI, s. 181, č. 107 (1389, *Anna filia Jarohnyewonis [de Buchlowicz]*).

215) ZDO I, kn. IV, s. 143, č. 378, 382, 383 (1384). Svě věno v Buchlovicích pak prodala Petru z Kravař a na Plumlově, ZDO I, kn. VI, s. 179, č. 62; CDM XV, č. 284, s. 248–249.

216) ZDO I, kn. IV, s. 143, č. 379 (1384) a KP I, s. 61, č. 338 (1389).

217) ZDO I, kn. IV, s. 143.

218) ZDO I, kn. VI, s. 179, č. 62; CDM XV, č. 284, s. 248–249.

219) Nikoliv tedy v hypotetické snaze Jindřicha ze Šonvaldu uvažujícího o prodeji vsi prodat, jak se domníval Zdeněk Pokluda, POKLUDA, Z.: *Ťvrz v Hluku*, s. 150.

220) Lechner I, s. 20 a 21, č. 32 a 44.

221) Historik Zdeněk Pokluda se domnívá, že ves Hluk byla zatížena starými majetkovými závazky a markrabě Prokop dlužil Jindřichu ze Šonvaldu peníze, jež měl uhradit až jeho bratr Jošt, který jeho dceři Markétě, manželce Dobeše z (Velkého) Meziříčí (z rodu pánů z Lomnice) v roce 1407 zapisuje hrad Cimburk (u Moravské Třebové) s městečkem Trnávkou a dalšími majetky příslušnými k cimberskému panství, POKLUDA, Z.: *Ťvrz v Hluku*, s. 151. Pokud tomu tak bylo, muselo se jednat o značné dluhy, neboť poměr mezi držbou vsi Hluk se vším jejím příslušenstvím a cimberským panstvím je zcela neúměrný. K manželství Markěty ze Šonvaldu a převodu panství Cimburk ZDB I, kn. VIII, s. 249, č. 583 (1406) a ZDO I, kn. VII, s. 262, č. 375 a 376 (1407).

222) MEZNÍK, J.: *Lucemburská Morava*, s. 280–286.

223) KP I, s. 174, č. 306–307 (1406) a 232, č. 516–517 (1406–1412).

224) KP I, s. 168, č. 270, 190, č. 405–409, 197, 292, č. 753 a KP II, Ed. Vincenz Brandl. Brunae 1873, s. 95, č. 390.

Obr. 39. Mapa zmenšení

markraběcího majetku za vlády
moravského markraběte Jošta

(1 – Cimburk u Koryčan,
2 – Lelekovice, 3 – Nový Hrádek,
4 – Plankenberg, 5 – Špilberk,
6 – Veverská Bitýška, 7 – Křenov,
8 – Napajedla).

Podle Jaroslava Mezníka.



z Kravař a Ješek ze Žerotína zastupující po smrti Jindřicha ze Šonvaldu jeho dědice.²²⁵ V případě sporu Jana z Moravan a Mírka z Chlumu došlo dokonce na otevřené nepřátelství, když v roce 1407 Jan z Moravan přepadl sousední Kvačice, poškodil tamní rezidenci Mírka z Chlumu a z mlýna mu do Hluku odvezl „kamení i železa“.²²⁶ Sám Jan z Moravan před zemským soudem prohlásil, že „*Hluk drží od markrabiny milosti ... a protož markrabí jej zastupuje v tom póhoně*“.²²⁷ Snahy všech domoci se držby Hluku tedy byly marné, neboť na straně Jana z Moravan stál samotný panovník.

Byl to pak opět moravský markrabě Jošt, který Janu z Moravan držbu Hluku odebral a nejspíše již roku 1408 předal ves Hluk do dědičného dědictví třem šlechticům Hynčíkovi z Dívčího (u Osoblahy ve Slezsku), Jaroslavu ze Šternberka a na Veselí a Dobešovi z Meziříčí, kterým pravděpodobně potřeboval uhradit dlužnou finanční pohledávku.²²⁸ Tito šlechtici se ihned stali terčem soudních žalob Elišky Caklové ze Svatého Kříže,²²⁹ přestože společně nejspíše obratem celý statek prodali Anně, manželce rytíře Jiřího z Messenpeku, jenž se v úvodu 15. století úspěšně prosadil ve službách uherského krále Zikmunda Lucemburského.²³⁰ Ačkoliv do zemských desk byl převod Hluku na nové majitele zaknihován až v roce 1412, o skutečnosti, že ves s tvrzí a vším příslušenstvím držel Jiří z Messenpeku již v roce 1408, svědčí, že se podle Hluku v tomto roce začal psát (*Georgio milite de*

225) ZDO I, kn. VI, s. 193, č. 305 (1391, *Petrus de Crawarn*) a 203, č. 466 (1392, *Jeskonem de Zyrotyn*); KP I, s. 213 (1406–1407).

226) *KP II*, s. 95, č. 390.

227) *KPI*, s. 208, č. 133.

228) ZDO I, kn. VIII, s. 295, č. 24; POKLUDA, Z.k:
Tvrz v Hluku, s. 151.

229) *KPI*, s. 393 a 389, č. 403.

230) Více o aktivitách Jiřího z Messenpeku ve službách Zikmunda Lucemburského POKLUDA, Z.: *Tvrz v Hluku*, s. 152.

Hluk).²³¹ Také on se následně stal terčem soudních žalob Elišky Caklové ze Svatého Kříže a jejího syna Václava ze Svatého Kříže, který si ještě v roce 1412 stěžuje, že je mu zadržován „*Hluk, mé dědictví, tvrz i ves i co k tomu přísluší*“.²³²

Jiří z Messenpeku a na Hluku umírá někdy na počátku husitských válek po roce 1420, kdy jej v pramenech zastihujeme naposledy.²³³ Dalším majitelem Hluku byl až do roku 1434 jeho syn Jan, zdatný vojevůdce, jehož válečné štěstí v průběhu husitských válek vyneslo k velkému majetkovému vzestupu.²³⁴ Přesto se i po odprodeji vsi Hluk až do smrti psal podle malé rodné hlucké tvrže jako Jan z Messenpeku a z Hluku (1446), prostým Hlucky či Jan Hlucky (1446–1448 a 1464), Jan z Hluku a z Rožnova (1460), Jan Hlucky z Rožnova (1464) či Jan Hlucky z Messenpeku (1466).²³⁵

To však již předcházíme. V čase jeho vlády na hlucké tvrzi regionem krvavě prošly boje husitských válek.²³⁶ Již v druhém desetiletí 15. století bylo moravské markrabství (stejně jako Čechy) „*v plném proudu české reformace, usilující o obrodu církve a společnosti na základě učení oxfordského teologa a církvi odsouzeného heretika Jan Viklefa, kombinovaného se staršími reformními tradicemi*“.²³⁷ Po upálení mistra Jana Husa dne 6. července 1415 se prohusitsky orientovaná část moravské společnosti rovněž do značné míry radikalizuje. Na Moravě našly Husovy myšlenky větší ohlas (než-li v Čechách) mezi zemskou šlechtou. Rozšíření husitských myšlenek mezi moravskou šlechtou prozrazuje také vysoká účast moravských urozenců na stížném listu české a moravské šlechty církevnímu koncilu v Kostnici. Z Uherskohradištska mělo své pečeti pod stížný list proti Husovu upálení připojit asi 25 rytířů a vladyků a z panského stavu jeho čelní představitelé v regionu: Petr z Kravař a na Strážnici, Jaroslav ze Šternberka a na Veselí a Světlově, Jindřich z Lipé a na Pavlovicích a Kobylí, Arkleb z Věteřova a na Žeravicích a Mikulčicích.²³⁸ V letech 1415 až 1421 se husitská nauka na Moravě pod ochranou šlechty značně rozšířila a na mnohé fary byli již v letech 1416–1417 dosazováni husitští kněží.²³⁹ Centra husitství zde tedy nepředstavovala města (Brno, Olomouc, Znojmo, Jihlava či také Uherské Hradiště), jež vesměs zůstávají katolická, ale naopak venkov (šlechta a poddaní), který se stává oporou a živnou půdou moravského husitství.²⁴⁰ Na rozdíl od Čech na Moravě rovněž nedošlo k rozvrácení církevní organizace. Jak konstatoval přední moravský historik Josef Válka „*spolu s bojem a artikuly [čtyři pražské artykuly formulovaly hlavní body husitského dogmatu, poznámka autora] a jejich církevně politické důsledky vedla moravská*

231) ZDO I, kn. VIII, s. 295, č. 24 a 26 (1412); CDM XV, č. 45, s. 47–52 (zvláště s. 49) a Lechner II., s. 26, č. 30.

232) KP I, s. 365, č. 1113 a 1114; KP II, s. 387 a 377, č. 49; ZDO I, kn. VIII, s. 295, č. 25.

233) KP II, s. 507, č. 582 a ZDB I, kn. XII, s. 327, č. 6 (1420).

234) POKLUDA, Z.: *Tvrz v Hluku*, s. 152.

235) KP III, Ed. Vincenz Brandl. Brunae 1878–1880, s. 538, č. 557, 544, č. 598, 552, č. 649, 554, č. 660, 555, č. 669, 557, č. 681, 575, 576 (vše 1446), 610–611, č. 1023, 622–623, č. 1099, 624 (vše 1447), 637, č. 241, 672, č. 1303, 695, č. 328 (vše 1448); KP IV, Ed. Vincenz Brandl. Brunae 1881, s. 284, č. 96 (1464), 296, č. 177 (1460), 365 (1364), 429, č. 777 (1464), 493, č. 970 (1466).

236) Válečné operace v prostoru jihovýchodní Moravy popsali nověji JAN, Libor – CHOCHOLÁČ, Bronislav: *V časech johanitů, husitů a habánů*. In: Libor Jan a Václav Štěpánek a kolektiv: *Mutěnice. Dějiny vinařské obce. Mutěnice 2002*, s. 59–67 či PLAČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Od kalicha přes úchvaty k zástavám. Husité a utrakvisté (1412–1511)*. In: Miroslav Plaček a kolektiv: *Hodonín, dějiny města do roku 1948. Hodonín 2008*, s. 96–106. Obecně k historii husitských válek na Moravě vedle stěžejní práce ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce*. Sv. 1–4. Praha 1993; souhrnné práce MEZNÍK, J.: *Lucemburská Morava*, s. 404–430; VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 115–149; TÝŽ: *Husitství a Morava (1411–1490)*. In: *Morava ve středověku*. Ed. Zdeněk Měřinský. Sborník příspěvků proslavených ve dnech 7. ledna až 25. března 1998 v rámci přednáškového cyklu Moravského zemského muzea v Brně. Brno 1999, s. 46–52; nověji ELBEL, Petr: *Ve znamení draka a kříže. Vláda Zikmunda Lucemburského na Moravě (1419–1423)*. In: Jiří Mitáček a kolektiv: *Vládcové Moravy*. Brno 2007, s. 60–80 a BALETKA, Tomáš: *Albrecht V. Habsburský (1411–1439). Jeho vláda na Moravě a první pokus o „podunajskou monarchii“*. In: Jiří Mitáček a kolektiv: *Vládcové Moravy*. Brno 2007, s. 83–98.

237) ELBEL, P.: *Ve znamení draka a kříže*, s. 58.

238) ZEMEK, Metoděj – SKÁČEL, Jan – ZIMÁKOVÁ, Alena: *Od husitství do Bílé hory*. In: Kolektiv autorů: *Slovácko, kapitoly z dějin Slovácka*. Brno, Hodonín, Mikulov 1978, s. 65.

239) VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 116–117; TÝŽ: *Husitství a Morava*, s. 47 či ELBEL, P.: *Ve znamení draka a kříže*, s. 61–62. Výčet husitských farností na Uherskohradištsku VÁLKA, Josef: *Od husitství do Bílé hory*. In: Vladimír Nekuda a kolektiv: *Uherskohradištsko*. Brno 1992, s. 207 či ZEMEK, M. – SKÁČEL, J. – ZIMÁKOVÁ, A.: *Od husitství do Bílé hory*, s. 65.

240) VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 115–118; TÝŽ: *Husitství a Morava*, s. 48.

Obr. 40. Upálení mistra Jana Husa v Kostnici ve vídeňském rukopise Windeckeho kroniky, Österreichische Nationalbibliothek, Wien.



šlechta i politický boj za plné prosazení suverenity zemské obce, za zemskou církev a za zemské svobody, jejichž součástí se čtyři artykuly měly stát“, přičemž „proti moravským husitům stál jeden z nejodhodlanějších protivníků husitského kacířství a současně velmi schopný pa-

novník, Albrecht Habsburský.²⁴¹ To však již opět trochu předcházíme událostem.

Jedním z rozhodujících momentů šíření husitské nauky na Moravě byla skutečnost, že k čelním zastáncům husitských myšlenek patřil moravský zemský hejtman Lacek z Kravař, hofmistr českého krále Václava IV., jenž stál v čele správy země po smrti markraběte Jošta v roce 1411.²⁴² Do své smrti v roce 1416 pro husitství na Moravě snadno získal většinu moravské šlechty. V uvedeném roce 1415 se postavil do čela akcí na podporu Jana Husa v Kostnici a posléze do čela spolku proti dekretům kostnického koncilu. Po jeho smrti jej na počátku roku 1417 v úřadě zemského hejtmána nahradil jeho příbuzný Petr Strážnický z Kravař.²⁴³

Zatímco český král Václav IV. (1378–1419) projevoval dlouho Janu Husovi a jeho myšlenkám otevřené sympatie, jeho mladší bratr uherský král Zikmund se jednoznačně profiloval jako obránce katolic-



Obr. 41. Fiktivní portrét moravského pána Lacka z Kravař otiskěný v *Zrcadle slavného markrabství moravského* od Bartoloměje Paprockého z Glogol (1593).

241) VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 115.

242) K jeho osobnosti nejnověji ŠTĚPÁN, Václav: *Muž u zrodu husitské revoluce. Lacek z Kravař*. In: *Osobnosti moravských dějin (1)*. K vydání připravili Libor Jan a Zdeněk Drahoš ve spolupráci s Demeterem Malafákem a Pavlem Pumprem. Brno 2006, s. 115–128; srov. TÝŽ: *Osobnost Lacka z Kravař. I. Lackův politický vzestup*. ČMM 110, 1991, s. 217–238; TÝŽ: *Osobnost Lacka z Kravař. II. Na vrcholu politické dráhy*. ČMM 112, 1993, s. 11–41 a BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa*. Praha 2004, s. 180–224.

243) VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 119–120.



Obr. 42. Římský císař a český a uherský král Zikmund v kronice Ulricha von Richenthal.

tví, přestože i on byl nakloněn myšlenkám dalekosáhlé reformy církve.²⁴⁴ Jeho pohnutky však nebyly ani tak ideologického rázu, jako spíše odpovídaly ambiciózním cílům tohoto Lucemburka, jenž si dobře uvědomoval, že si nemůže dovolit riskovat zásadní konflikt s římskou kurií, aniž by tak ohrozil svou cílevědomou italskou politiku, neuškodil rovněž své politice říšské a především svým plánům na císařskou korunovaci. Přesto v letech 1415–1419 vystupoval na obranu svého bratra Václava IV., jehož benevolenci vůči reformním myšlenkám kostnický koncil opakovaně kritizoval, a hrozilo mu zahájení kanonického procesu. Nemohl mu však zabránit v případě Jana Husa, jehož spor s koncilem již náležel do sféry církevního práva.²⁴⁵ Teprve na počátku roku 1419 přesvědčil Zikmund svého bratra, aby změnil svůj přístup ke stále se radikalizující husitské straně. Nevyhnutelný konflikt přišel a panovník tíhu situace neunesl a 16. srpna 1419 umírá na následky záchvatu mrtvice.²⁴⁶

Václav IV. umíral v momentě, kdy husitská strana počínala získávat převahu a konflikt mezi katolíky a husity se zdál být neodvratný. Zikmundův nástup k lucemburskému dědictví znamenal definitivní rozbušku napjaté situace. Zikmund byl zjevně přesvědčen, že situaci v zemi dostane rychle pod kontrolu. Na Moravě se nesporně mohl opřít o věrnost všech velkých královských měst (včetně Uherského Hradiště na východní Moravě). Ihned vyměnil v úřadě moravského zemského hejtmana prohusitského Petra Strážnického z Kravař za svého dvořana Jindřicha Plumlovského z Kravař. Pak ovšem provedl osudnou chybu, když nezamířil přímo do Prahy, aby se zde nechal korunovat, ale odjel do Vratislavi, kde nechal v březnu 1420 koňmi usmýkat pražského měšťana Jana Krásu, otevřeně se hlásícího k husitským myšlenkám. Do té doby se nažil vůči husitům vystupovat opatrně a tak v prosinci 1419 v Brně dosáhl holdu české a moravské šlechty. Dne 17. března 1420 (dva dny po popravě Jana Krásy) pak byla ve Vratislavi zveřejněna bula papeže Martina V. z 1. března 1420, vyhlašující křížovou výpravu proti českým husitům. Domácí šlechta, která Zikmunda již dříve obviňovala z nedostatečné ochrany a nedodržení slova daného Janu Husovi v Kostnici, jehož upálení vnímala jako velkou urážku,²⁴⁷ tak zjistila skutečný panovníkův postoj k husitské otázce. Přesto (na rozdíl od české šlechty) valná část moravské husitské šlechty zůstávala dosud synu císaře Karla IV. věrná. Zástupci moravských šlechtických rodů se navíc cítili vázání brněnskou přísahou z prosince 1419. Někteří její zástupci se dokonce připojili k Zikmundovu tažení ku Praze. Nedůvěra však již byla zaseta.²⁴⁸

244) ELBEL, P.: *Ve znamení draka a kříže*, s. 58.

245) Stručně TAMTĚŽ, s. 58–59.

246) K postojům Václava IV. a jeho smrti SPĚVÁČEK, Jiří: *Václav IV. 1361–1419. K předpokladům husitské revoluce*. Praha 1986, s. 582–583, 588–589, 606.

247) VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 119 odkazuje sjezd moravské šlechty v Brně 8. května 1415, kde představitelé moravských rodů prohlásili, že způsob, jakým se s Husem zachází, je potupou českého národa.

248) K událostem roku 1419 stručně VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 120–121.



Obr. 43. Vyobrazení bitvy u Vyšehradu ve vídeňském rukopisu Windeckeho kroniky, Österreichische Nationalbibliothek, Wien.

Během bitvy u Vyšehradu (1. listopadu 1420) Zikmund moravské pány obvinil ze zbabělosti, a ti proto nastoupili na nejnebezpečnějším úseku bojů. Výsledek byl zcela katastrofální. Elita moravské šlechty byla pod hradbami Vyšehradu zdecimována (včetně zemského hejtmana Jindřicha Plumlovského z Kravař) a mnoho jejích zástupců bylo rovněž zajato (mezi nimi rovněž Hašek z Valdštejna a na Ostrohu, což mělo pro další osudy moravského husitství, zvláště na východní Moravě, zcela nečekané důsledky).²⁴⁹

²⁴⁹) Podrobně ŠMAHEL, F.: *Husitská revoluce III*, s. 46–64; srov. VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 121 či ELBEL, P.: *Ve znamení draka a kříže*, s. 64–65.

Střet krále Zikmunda a českých a moravských husitů následně vstoupil do nové etapy. Další události pak přivedly válečnou vřavu do samotné blízkosti Hluku. V jarních měsících roku 1421 se Zikmund přesunuje na Moravu, kde dochází k pro něj velmi nepříznivému vývoji. Na říčním ostrově u Nedakonic vzniká snad již v polovině roku 1420 pod vedením Tomáše z Vizovic a Bedřicha ze Strážnice „Nový Tábor“, ²⁵⁰ jehož radikální obyvatelé na počátku roku 1421 přepadli a vypálili velehradský klášter, který vyplenili, upálili opata a několik mnichů a konvršů, kteří nestihli utéci do blízké hradištské pevnosti. ²⁵¹ Poté, co se záhy (již v únoru 1421) stali terčem neúspěšné odvetné akce olomouckého biskupa Jana Železného a oddílů rakouských žoldnéřů (jakož i později na jaře 1421 uherských oddílů), se pak nedakoničtí táborité stáhli do zdí Uherského Ostrohu. ²⁵²

Celý rok 1421 se rovněž v Čechách nesl na vlně Zikmundových neúspěchů. Oddíly Pražanů a Táborů vítězně protáhli východními Čechami a na čáslavském sněmu v červnu 1421 domácí šlechta sesadila Zikmunda z českého trůnu. Zikmund zareagoval přípravou nové křížové výpravy, jež měla na podzim roku 1421 husitství vykořenit. Moravané, kteří byli opět vyzváni dostavit se k Olomouci pod velení králova vojevůdce Filipa Scolariho, známého jako Pipa Spana, však dostáli závazku daného novým zemským hejtmanem Vilémem z Pernštejna a delegací moravských stavů v červnu 1421 sněmu v Čáslavi, že se vyvážou z poslušnosti Zikmundovi. Moravané posléze, místo aby se dostavili k Olomouci a přidali se k další křížové výpravě, jež měla mířit na Prahu, zůstali na svých hradech a někteří se dokonce postavili královské armádě na odpor. Panovník zareagoval rozkazem plenit statky „nepřátel“ na Moravě a vojáci oddílů krále Zikmunda, Pipa Spana a olomouckého biskupa Jana IV. Železného rozpoutali na statcích husitských pánů krvavý teror, k němuž se ještě na jihozápadní Moravě přidaly rakouské oddíly rakouského vévody Albrechta V. Habsburského. ²⁵³ Odpor však přesto přinesl důležitý výsledek pro další osudy první české reformace. Zikmund se musel plně věnovat pacifikaci Moravy a jeho oddíly nedorazily na pomoc křížákům do západních Čech. Křížáci posléze po neúspěšném obléhání Žatce odtáhli. Zikmundovi se tedy sice podařilo Moravu částečně pacifikovat a část domácí šlechty mu opětovně přísahala věrnost, avšak neúspěchu celé křížové výpravy se již nedalo zabránit. ²⁵⁴

Právě ony pacifikační boje, jež zasáhly také východní Moravu, se dotkly rovněž Hluku. Jedním z nejvýznamnějších husitských center byl v této době jednoznačně Uherský Ostroh, jenž se okamžitě stal

250) FIALOVÁ, Vlasta: *Tábor moravských husitů v Nedakonicích*. Acta musei moraviae. Časopis Moravského muzea v Brně (= AMM) 37, 1952, s. 346–360; TÁŽ: *Po stopách moravského husitství*. AMM 40, 1955, s. 156–158.

251) Husitské oddíly ve stejné době zničily rovněž klášterní kostely v Polešovicích a Boršicích, později rovněž augustiniánské proboštství u sv. Klimenta u Osvětiman, dobyli Uherský Brod, kde vypálili klášter dominikánů, a pokusili se neúspěšně také o dobytí Kyjova či Uherského Hradiště, ZEMEK, M. – SKÁČEL, J. – ZIMÁKOVÁ, A.: *Od husitství do Bílé hory*, s. 66. K vypálení velehradského kláštera rovněž HURT, Rudolf: *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě*. Sv. I. 1205–1650. Olomouc 1934, s. 99–100.

252) VÁLKA, J.: *Od husitství do Bílé hory*, s. 207–208; srov. TÝŽ: *Dějiny Moravy I*, s. 122–123 či ELBEL, P.: *Ve znamení draka a kříže*, s. 65 (zde resumuje i dosavadní názory na umístění moravského Tábora).

253) VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 125–126; srov. TÝŽ: *Morava roku 1421 (Studie k dějinám husitské revoluce na Moravě I)*. Studia comeniana et historica 9, 1979, s. 21.

254) VÁLKA, J.: *Husitství a Morava*, s. 49.



Obr. 44. Boj husitů s Uhry podle kroniky *Chronica Hungarorum* Jana z Turce (Thuróczyho).

terčem královských vojsk. Zatímco jedna z čelních osobností moravského husitského hnutí strážnický pán Petr z Kravař byl nucen se králi Zikmundovi v dubnu 1421 podrobit,²⁵⁵ Ostroh bráněný Haškem z Valdštejna odolal obléhání zmíněného Pipa Spana.²⁵⁶ Kolem poloviny dubna 1421 se v Uherském Hradišti (a posléze v Uherském Brodě) zdržoval i samotný král Zikmund.²⁵⁷ Dvě zprávy z ledna 1424 a června 1427 nás ale informují především o tom, že velitel hradištské posádky Ladislav Blagay se utkal v rovině nedaleko Uherského Ostrohu (*Oztro*) s husitskými oddíly, vedenými nejspíše hlavními představiteli moravského táborství Bedřichem ze Strážnice a Tomášem z Vizovic, který měl v přímém souboji Blagayovi vypíchnout oko, avšak sám měl zahynout probodnutý jeho kopím.²⁵⁸ K bitvě mělo dojít někdy v létě 1421 a po tomto datu skutečně Tomáš z Vizovic mizí z pramenů. Velmi barvitý popis této bitvy přináší ve svých dějinách Hluku František Hořínek,²⁵⁹ jako pramen však užívá historický román Josefa Františka Karase *Záplava* (Praha 1919),²⁶⁰ jenž se měl podle hlucké tradice inspirovat rukopisem z 18. století nalezeným roku 1900 ve vinných búdech pod Babí horou.²⁶¹ Toto beletristické zpracování bohužel nemá žádnou oporu v pramenech a text obsahuje řadu faktických omylů, včetně popisu smrti Haška z Valdštejna, který ovšem ve skutečnosti zemřel o mnoho let později, či připisování velení Zikmundových oddílů Pipu Spanovi, jenž se však nejspíše bitvy nezúčastnil.

V obou listinách se objevuje rovněž matoucí Zikmundova zmínka umísťující bitvu před hrad náš Ostroh (*ante castrum nostro Oztro*), ačkoliv je nám známo, že Uherský Ostroh byl v těchto letech nejpevnější husitskou baštou. Toto pojmenování je však nejspíše způsobeno sku-

255) VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 125.

256) Více ELBEL, P.: *Ve znamení draka a kříže*, s. 70–71. Uherský Ostroh následně uhájil své hradby také při mohutném obležení, při němž mělo v polovině dubna 1422 hradby „Hause Steinicz oder Osrov gennant“, tedy Uherského Ostrohu, atakovat na 40 tisíc mužů uherských a rakouských oddílů krále Zikmunda a jeho zetě Albrechta Habsburského, BALETKA, Tomáš: *Uherský Ostroh ve vírech husitských proudů*. In: Blanka Rašticová a kolektiv: *Uherský Ostroh*. Uherský Ostroh 2000, s. 55 či VÁLKA, J.: *Od husitství do Bílé hory*, s. 209.

257) ELBEL, P.: *Ve znamení draka a kříže*, s. 68. Samotným Uherským Hradištěm měl jen v roce 1421 král Zikmund projet až sedmkrát, ZEMEK, M. – SKÁCEL, J. – ZIMÁKOVÁ, A.: *Od husitství do Bílé hory*, s. 67.

258) *Monumenta hungariae historica. Diplomataria. T. 28. A Blagay-család oklevéltára. Codex diplomaticus comitum de Blagay*. Edd. Lajos Thallóczy, Barabás Samu. Budapešť 1897, s. 264–265, 286–287; srov. BALETKA, T.: *Uherský Ostroh*, s. 54; srov. FIALOVÁ, V.: *Tábor moravských husitů*, s. 356; TÁŽ: *Po stopách moravského husitství*, s. 159–161 (zde je listina rovněž přepsána a přeložena).

259) HOŘÍNEK, F.: *Slovácké městečko Hluk*, s. 189–193.

260) Josef František Karas, spisovatel a novinář (* 4. 12. 1876 Tišnov – † 19. 2. 1931 Dluhonice u Přerova). Většinu svého života prožil na Valašsku. Ačkoliv nedostudoval brněnské gymnázium a zpočátku se živil nejružnějšími zaměstnáními, započal záhy přispívat do různých časopisů, posléze pracoval jako novinář v brněnském Pokroku a Ostravských listech, až se konečně stal redaktorem přerovských časopisů Obzor a Haná. Z jeho pera vyšlo přes 140 knih, většinou historické prózy, ale rovněž divadelní hry a knihy pro mládež. K jeho nejznámějším historickým románům se řadí knihy *Valdšternův tábor* a *Hasnoucí pólmešic*.

261) HOŘÍNEK, F.: *Slovácké městečko Hluk*, s. 189, uvádí, že rolník Matěj Sadílek měl 37 let před vydáním knihy (1937) objevit neznámým pisatelem švabachem sepsané staré zápisy z roku 1716, přičemž se zde mělo pojednávat také o skutečnosti, že hlucký dřevěný kostelík měl být až do roku 1640 bratrskou modlitebnou a po roce 1640 se mnozí starí hluckí obyvatelé, naoko katolíci, měli shromažďovat v Hlubočku v trati „Kroužek“, aby zde prováděli bratrské bohoslužby.

tečností, že obě Zikmundovy listiny zmiňující se o této události jsou vydány až v době, kdy Hašek z Valdštejna již přešel do tábora Zikmundova (1424 a 1427), což se stalo zřejmě v závěru roku 1424.²⁶²

V tomto čase je však již situace na Moravě zcela odlišná. V roce 1423 (1. října 1423) dochází k převzetí Moravy zetěm římského a uherského krále Zikmunda Albrechtem V. Rakouským, k němuž však již umírněná moravská husitská šlechta necítila závazek věrnosti jako k synu císaře Karla IV. Jeho ziskem Moravy tak začínají léta jeho úporného a v důsledku neúspěšného snažení o pacifikaci Moravy.²⁶³ V polovině dvacátých let 15. století se válečné štěstí definitivně i na Mo-

Obr. 45. Obléhání Uherského Ostrohu Zikmundem Lucemburským a Albrechtem Habsburským ve vídeňském rukopise Windeckeho kroniky, Österreichische Nationalbibliothek, Wien.



262) V této době Hašek z Valdštejna nejspíše Uherský Ostroh ztratil a ten nacházíme v držení Zikmundova vojévůdce slovenského magnáta Stibora ze Stibořic K jeho osobě viz PLAČEK, M. – FJUTÁK, P.: *Od kalicha přes úchvaty k zástavám*, s. 100.

263) Více VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 128–136; TÝŽ: *Počátek války o Moravu (1422–1423) (Studie k dějinám husitské revoluce na Moravě II)*. JM 18, 1982, s. 48–66 a TÝŽ: *Vrchol bojů o Moravu (1423–1425) (Studie k dějinám husitské revoluce na Moravě III)*. JM 21, 1985, s. 89–108.

ravě obrací ve prospěch husitů.²⁶⁴ V závěru dvacátých let 15. století se však již na obou stranách projevovala únava, která s sebou přinášela vůli k jednání a kompromisu.²⁶⁵ Král Zikmund Lucemburský i jeho zeť moravský markrabě Albrecht Habsburský však stále trvali na vypořádání sporu husitů s katolickou církví, který nabízela jednání husitských učenců s církevním koncilem v Basileji na počátku třicátých let 15. století.²⁶⁶ Léta bojů ukončila posléze porážka radikálních husitů (Táborů a Sirotků) v bitvě u Lipan 30. května 1434. V březnu 1434 sjednaný mír moravské šlechty s markrabětem Albrechtem Habsburským, který potvrdil šlechtě její privilegia a zavázal se respektovat ba-



Obr. 46. Rakouský vévoda Albrecht V. na vyobrazení neznámého umělce z 16. století, Kunsthistorisches Museum Wien, Münzkabinett.

264) VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 136–142; srov. TÝŽ: *Hegemonie husitů na Moravě (1426–1434) (Studie k dějinám husitské revoluce na Moravě IV)*. Jižní Morava (= JM) 23, 1987, s. 65–83.

265) VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 142–145; srov. TÝŽ: *Cesta Moravy ke kompaktátům (Studie k dějinám husitské revoluce na Moravě V)*. JM 24, 1988, s. 91–114.

266) Podrobně KRCHNÁK, Alois: *Čechové na basilejském sněmu*. Svítavy 1997; srov. VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 145–149.

silejská kompaktáta, v čemž jej v roce 1436 v Jihlavě následoval i samotný Zikmund, konečně přinesl zemi klid.

Hovoříme-li dnes o celé době závěru 14. a počátku 15. století, užíváme často výstižného označení z pera význačného českého historika Františka Šmahela – *Doba vymknutá z kloubů*.²⁶⁷ Toto „dlouhé 15. století“, jak bývá historiky často nazýváno, sahá svými počátky právě do osmdesátých let 14. století, kdy byla země rozdělena domácí válkou mezi jednotlivými členy lucemburské dynastie. Pokračovalo pak skrze bouřlivé a ničivé období husitských válek, skrze dobu interregna, respektive nedospělosti Ladislava Pohrobka (kdy celá země obtížně klopýtala k míru), jeho krátkou vládou i léty panování Jiřího z Poděbrad, aby dospěla opět z vnitřnímu rozštěpení a zabředla do nových válečných strastí válek česko-uherských.²⁶⁸ Celé neklidné 15. století, z valné části vyplněné strážněmi obyvatelstva a válečných událostí pustošících zemi, však na Moravě v posledních desetiletích 15. a úvodu 16. století vydalo zcela nečekaný, avšak o to cennější plod v podobě moravského stavovského systému a především náboženské tolerance.

Z hlediska dějin vsi (a později městečka) Hluku však představují následující desetiletí 15. a 16. věku především přehled proměn jeho majitelů vystupující především z často strohých řádek zápisů zemského sněmu a soudu, z nichž jen výjimečně můžeme zjistit nové informace rozšiřující naše poznání o vlastní podobě vsi a životě obyvatel Hluku. Jejich osudy můžeme povětšinou pouze tušit na pozadí bouřlivých kulís dějin celého Uherskohradištska (a potažmo celé moravské země).

Jan z Messenpeku prodal ves Hluk s tvrzí, dvorem a vším příslušenstvím (*Municionem Hluk cum villa et curia ibidem ac hominibus censualibus et non censualibus agris cultis et incultis Molendinis piscinis fluuiis pratis pascuis siluis nemoribus rubetis ac vniversis pertinenciis redditibus et proventibus*) zřejmě v závěru husitských válek.²⁶⁹ Novými pány Hluku se stali bratři Arkleb a Ctibor z Ostrova, páni blízkých Kunovic.²⁷⁰ Přestože k zápisu celé transakce do zemských desk došlo až v roce 1437, tak v držení nových majitelů byl Hluk již na podzim 1434.²⁷¹ Oba bratři držící Kunovice i Hluk jako spoluvlastníci, na Hluku pojistili věno svým manželkám. Anna ze Zástřizl a z Moravan, manželka Ctibora z Ostrova, měla na „horní“ části Hluku (*in superiori parte ab illo fine, sicut ad Radiss itur, in hominibus ibidem*) již v roce 1437 zapsáno 150 hřiven pražských grošů, její švagrová Machna z Bludova, pak na „dolní“ části (*in inferiori parte cum hominibus*)

267) ŠMAHEL, F.: *Husitská revoluce I, Doba vymknutá z kloubů*. Praha 1993.

268) Stručně VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I*, s. 150–164.

269) ZDO I, kn. X, s. 378, č. 307.

270) Více POKLUDA, Z.: *Páni na kunovické tvrzí*, s. 56–63.

271) ZDO I, kn. X, s. 378, č. 307 (1437) a *Stavovské listiny 1212–1847*. Katalog (= *Švábský, Stavovské listiny*). Sestavil Mojmír Švábský. Brno 1965, s. 103–105, č. 326 (361) či *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích* (= *AČ*). Ed. Josef Kalousek. Sv. 10. Sněmy moravské z let 1412–1514. Praha 1890, č. 6, s. 350–354 (landfrýd ze září roku 1434, Arkleb z Kunovic a na Hluku vystupuje mezi svědky na s. 351). Ctibor z Hluku pak vystupuje v brněnském landfrýdu v ledna roku 1440, Švábský, *Stavovské listiny*, s. 106–109, č. 332 (366) či *AČ* 10, č. 12, s. 256–258. Vystupuje ještě v několika púhonech v polovině 15. století (asi 1448) a posléze zřejmě umírá, *KP III*, s. 564, č. 737, s. 593, č. 904, s. 628, č. 168, s. 645, č. 1130, s. 690, č. 288, s. 703, č. 1391a s. 709, č. 1427.

v roce 1447 dokonce 250 hřiven.²⁷² Takto rozdělen na dvě odlišované části (horní a dolní) se v následujících desetiletích ocitl Hluk ještě mnohokrát. Přestože své majetky bratři z Ostrova drželi společně, tedy nedílem, Arkleb sídlil na kunovické tvrzi, podle níž se také psal. Stejně tak v Hluku zase sídlil Ctibor, vystupující pak v pramenech jako Ctibor z Hluku., který zde v roce 1447 (rok před poslední zmínkou o něm v pramenech) pojistil na své „horní“ části věno 80 hřiven pražských grošů (*in superiori parte hereditatis sue ibidem in villa Hluck*) i své druhé manželce Anežce.²⁷³ Jeho smrtí se opět spojila držba Kunovic a Hluku, tentokrát v rukou Ctiborova synovce Hynka z Ostrova a Kunovic. Tento však zřejmě nebyl nejlepším hospodářem, a přestože zpočátku vládl značným majetkem, brzy se zadlužil a byl nucen svůj majetek odprodávat.

V roce 1460 tak Hluk s tvrzí, dvorem a dalším příslušenstvím (*villam Hluk cum hominibus censualibus et non censualibus agris cultis et incultis Curia et Braxatorio censibus vtilitatibus redditibus pratis pascuus molendino aquis fluuiis et non fluidis piscinis montibus vallibus siluis nemoribus rubetis lucis venacionibus*) přešel do majetku Jana ze Zástřizl, zvaného Mléčko.²⁷⁴ Převod byl sice opět zanesen do zemských desk až o čtyři léta později, v roce 1464, ale už v uvedeném roce 1460 se zmíněný Jan Mléčko ze Zástřizl podle Hluku tituluje.²⁷⁵ Jan Mléčko ze Zástřizl byl členem mocného a bohatého rodu, který vládl značnými majetky (vedle Hluku tento rod vlastnil Chvalkovice, Komorov, Nesovice, půl Kozojed, půl Dřevnovic, Němčičky, Morkůvky a Temice), jež po smrti jeho dvou bratrů soustředil ve svých rukou právě řečený Jan Mléčko, který v jejich rozšiřování dále pokračoval.²⁷⁶ Hlavním sídlem mu však nepochybně zůstávala hlucká tvrz, neboť právě Hluk stále nalézáme v jeho titulatuře.²⁷⁷ Brzy však držba Hluku opětovně prošla válečným intermezem a život jejích obyvatel se odvíjel na pozadí bouřlivých osudů regionu, jímž opět hýbala procházející vojska a který devastovaly válečné operace.

Než-li však přistoupíme k popisu těchto událostí, dovolme si opět malou odbočku. Již jsme se zmínili o příslušnosti Uherského Hradiště k brněnskému právnímu okruhu a postupném budování jeho vlastního právního okruhu na východní Moravě, do jehož rámce nepochybně spadal také Hluk.²⁷⁸ V jednom ze zápisů hradištské právní knihy se také přímo říká, že se na hradištské konšely obrátili „z Hluku lidé práva našeho užívající“.²⁷⁹ Krátce předtím, než vstoupila na Hluko opět válka, nám zápisy hradištských právních knih odhalují jména prvních konkrétních Hlučanů. Díky zápisu z roku 1465 se dozvídáme,

272) ZDO I, kn. X, s. 378, č. 308 (1437) a s. 403, č. 651 (1447).

273) ZDO I, kn. X, s. 404, č. 659 (1447).

274) ZDO I, kn. XI, s. 434, č. 165. Zajímavá je zmínka o sladovně (*braxatorio*), která již v této době naznačuje vlastní výrobu piva.

275) ZDO I, kn. XI, s. 434, č. 165 (1464); KP IV, s. 299, č. 199 (1460), s. 316, č. 312 (1460), s. 310, č. 273 (1460).

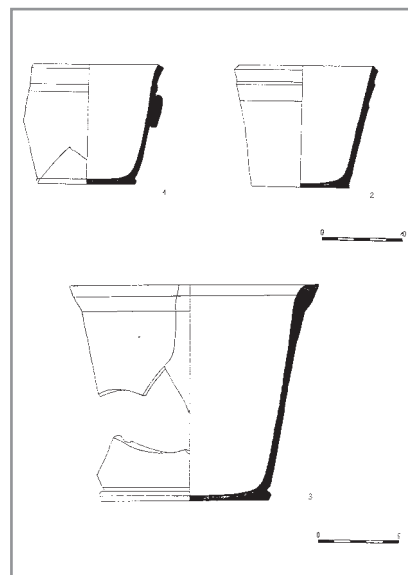
276) Získal právo užívat Polešovice (1460), Babice (1463) Sušice a Kudlovice (1464, Zvonovice (1464 a statek Týnec u Břeclavi (1466), více POKLUDA, Z.: *Tvrz v Hluku*, s. 152–153 a 160 (pozn.).

277) V letech 1463–1466 Jan Mléčko ze Zástřizl vystupuje v řadě majetkových operací a sporů a vždy se důsledně tituluje podle Hluku, KP IV, s. 94, č. 386, s. 269, č. 23, s. 310, č. 273, s. 340, č. 68, s. 367, č. 401, s. 374, č. 500, s. 381, č. 482 a 487, s. 452, č. 918, s. 471, č. 223 a s. 523, č. 1167 a 1168; *Archivy zrušených klášterů moravských a slezských (= AZK)*. Inventář pergamenu z let 1078–1471. Sv. 1. Ed. Jindřich Šebánek. Brno 1932, č. 1472, s. 312; ZDO I, kn. XI, s. 430, č. 116 a s. 437, č. 203; *Soupis český psaných listin a listů do roku 1526 (= SČPLL)*. Díl I. Originály listin. Sv. 1/1. Edd. František Beneš, Karel Beránek et alii. Praha 1974, s. 499, č. 2163 (1466), s. 506, č. 2194 (1466) a s. 513, č. 2229 (1467).

278) K hradištskému právnímu okruhu viz pozn. 145.

279) *Tkač, Liber informationum et sententiarum*, s. 169, č. 159.

Obr. 47. Ukázky keramiky z 15. století odkryté archeologickými výzkumy v Hluku. Vlevo džbán (provenienčně ze střední Moravy). Foto Ladislav Chvalkovský. Vpravo charakteristické loštické poháry. Kresba Jiří Kohoutek.



že hlucký obyvatel Jan Švec byl při bitce, jež se strhla v hradištské hospodě, zabít sekerou a šavlí. Z jeho zabití byl obviněn jiný Hlučan, řečený Blahut, přičemž v záznamu vystupují ještě dalších dva Hlučané, kteří byli svědky uvedeného činu – Petr Masař a Hošek.²⁸⁰

Od konce šedesátých let 15. století však již celou jižní Moravu opět zasáhla válka. Poté, co papež Pius II. v roce 1462 zrušil platnost kompaktát, netrvalo dlouho a rozhořel se nový, česko-uherský válečný konflikt mezi českým králem Jiřím z Poděbrad a jeho uherským protějškem Matyášem Korvínem.²⁸¹ Vedle následků vlastních probíhajících bojů trpělo zdejší obyvatelstvo nepochybně také průtahy i dlouhodobými pobyty vojsk obou stran v zemi.

Válka měla přímý dopad na život Hluku. V průběhu válečného tažení Matyáše Korvína v roce 1468, které vyvrcholilo neúspěšným obléháním Uherského Hradiště, došlo rovněž na oblehnutí a dobytí hlucké tvrze (stejně jako blízkých Kunovic a Uherského Ostrohu).²⁸² Snad již uvedeného roku 1468 či krátce poté byl Jan Mléčko ze Zástřizl nucen Hluk opustit a již se sem nikdy nevrátil. Uherský král Matyáš pak ihned daroval Hluk svému přednímu hejtmanu Francovi z Háje († před rokem 1476), po němž majetek převzal jeho syn Mikuláš Franc z Háje, který se podle Hluku i tituloval (jak nám prozrazují prameny z let 1483–1485 a nepochybně zde i sídlil).²⁸³ Především listina z 10. září 1485, v níž jistý Václav z Klachov svědčí, že byl 8. května téhož roku vyslán do Hluku od pana Jana Polomce z Po-

²⁸⁰) Tkač, *Liber informationum et sententiarum*, s. 111–112, č. 107. Uvedený Petr Masař vystupuje jako svědek ještě v další žalobě ostrožských měšťanů v roce 1485, *Tamtéž*, s. 197–199, č. 184.

²⁸¹) Více PLAČEK, M. – FUTÁK, P.: *Od kalicha přes úchvaty k zástavám*, s. 115–118. Obecně KALOUS, Antonín: *Matyáš Korvín (1443–1490) Uherský a český král*. České Budějovice 2009, s. 122–141; stručně TÝŽ: *Morava a Matyáš Korvín*. In: Jiří Mitáček a kolektiv: *Vládcové Moravy*. Brno 2007, s. 102–105.

²⁸²) Více o tažení KALOUS, A.: *Matyáš Korvín*, s. 126–135.

²⁸³) *Středověké listy ze Slovenska*. Ed. Václav Chaloupecký. Bratislava, Praha 1937, č. 178, s. 141–142 (1483, 2. 2.); *ŠPLL 2/1*, č. 3263, s. 762 (1484, 17. 8.), č. 3357, s. 782 (1485, 10. 9.) a č. 3390 s. 790 (1485), *KP V*, Půhony olomoucké 1475–1494. Ed. Vincenc Brandl. Brno 1888, s. 127–128, č. 528 (1485).



Obr. 48. Setkání českého krále Jiřího z Poděbrad s Matyášem Korvínem od Mikoláše Alše (1878). Obraz vyjadřuje chápání vztahu obou panovníků Františkem Palackým.

lomě a na Vlčnově za panem Francem, aby u něj vyšetřil, kteří jeho lidé loví ryby v potoku vlčnovského pána, jeho pobyt na hlucké tvrzi jednoznačně potvrzuje.²⁸⁴

Boje na jižní Moravě, které pokračovaly také po smrti krále Jiřího a nástupu Vladislava II. Jagelonského v roce 1471, ukončil je teprve roku 1479 mír uzavřený v Olomouci.²⁸⁵ Došlo však v důsledku ke značnému poničení regionu, řada vesnic zanikla či zpustla (řada z nich byla později obnovena), avšak obecně následky česko-uherských válek nejsou dnes považovány za až tak ničivé, jak se dříve předpokládalo. Na celém Slovácku přesto mělo být zničeno přes osmdesát vsí, na dnešním Uherskohradištsku pak dvanáct vsí, především v okolí komunikací směřujících z karpatských průsmyků do vnitrozemí a okolí opevněných (a obléhaných) míst (Uherského) Ostrohu, (Uherského) Hradiště a Buchlova (včetně pásu území mezi posledně dvěma jmenovanými).²⁸⁶ Teprve zmíněný olomoucký mír z roku 1478 otevřel cestu obnově válkou poničené země.

Mírová doba otevřela dveře rovněž nápravě majetkových poměrů v zemi. Již krátce po uzavření míru v Olomouci se v pramenech objevuje s pojmenováním podle Hluku rovněž Petr ze Zástřizl, syn jeho dřívějšího majitele Jana Mléčka, jenž nejspíše zemřel někdy v sedmdesátých letech 15. století.²⁸⁷ Jménem uvedeného Petra a jeho sester Markéty a Elišky pak již roku 1481 Mikuláše France z Háje u zemského soudu žalovali jejich poručníci (děti byli ještě nezletilé), tedy jejich

284) *SČPLL* 2/1, č. 3357, s. 782. O sporech mezi oběma sousedy v roce 1485 svědčí také zápis *KP V*, s. 127–128, č. 528.

285) PLÁČEK, M. – FUTÁK, P.: *Od kalicha přes úchvaty k zástavám*, s. 117–118; Obecně opět KALOUS, A.: *Matyáš Korvín*, s. 146–153, 168–195 či TÝŽ: *Morava a Matyáš Korvín*, s. 105–106.

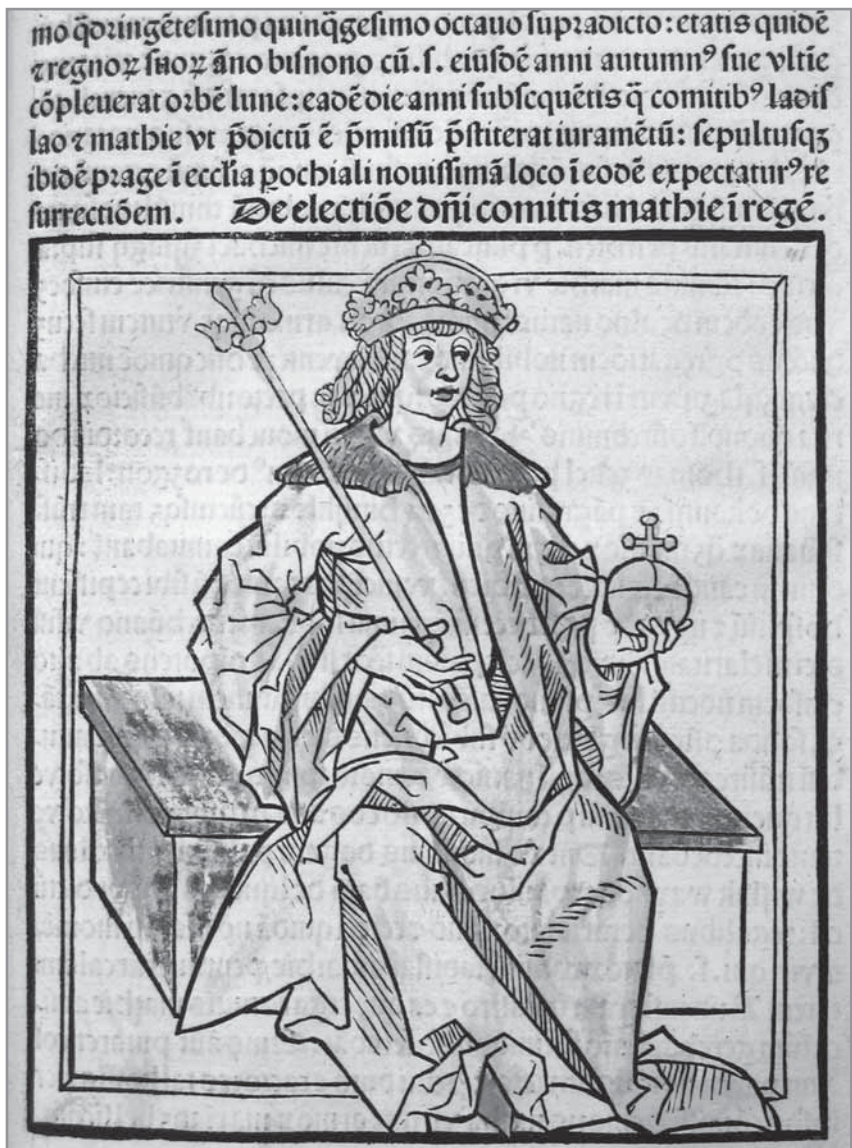
286) Ke škodám na Uherskohradištsku SNÁŠIL, R.: *Změny sídlištní sítě*, s. 403–404.

287) POKLUDA, Z.: *Tvrz v Hluku*, s. 153.

Obr. 49. Vyobrazení českého a uherského krále Matyáše Korvína v kronice *Chronika Hungarorum* Jana Thurócziho (1488).



Obr. 50. Vyobrazení erbu Žampachů z Potštejna.



288) *KP VI*, Půhony Olomúcké od r. 1483–1493. Ed. Vincent Brandl. Brunae 1895, s. 109, č. 644. Oba bratři (Protivec i Mikuláš) si byli zjevně s Janem Mléčkem blízcí, neboť již v letech 1463–1463 na řadě statků hospodařili společně, *AZK*, č. 1472, s. 312; *ZDO I*, kn. XI, s. 430, č. 116 a s. 437, č. 203.

289) *KP V*, s. 79, č. 375, s. 103, s. 294–295, č. 159, s. 338, č. 413, s. 454, č. 324, s. 549, č. 362; *VI*, s. 75, č. 453, s. 100, č. 587 a 588, s. 169, č. 988, s. 176, č. 1038, s. 199, č. 1183; *AČ VII*, Registra soudů komorního 1472–1482. Ed. Josef Kalousek, Praha 1887, č. 326, s. 534–535; *Lechner I*, s. 118, č. 50; srov. *POKLUDA, Z.: Tvrz v Hluku*, s. 153.

290) *ZDO II*, kn. XII, (1480–1566). Sv. II. Kraj Olomoucký. Ed. František Matějček. Brno 1948, s. 18, č. 110 (1480, Petr z Zástřizl a z Hluku) a *Lechner I*, s. 118, č. 50 (1481).

matka Anna z Tvorkova a strýcové (bratřenci Jana Mléčka) Protivec st. ze Zástřizl či Mikuláš ze Zástřizl.²⁸⁸ Ti se v průběhu let 1480–1482 intenzivně snažili rekonstruovat dědictví zmíněných sirotek a domáhali se rovněž uznání vlastnických práv a navrácení držby Hluku.²⁸⁹

Prameny nám prozrazují, že zvláště Protivec ze Zástřizl byl dobrým a poctivým poručníkem, který dobře pečoval o zájmy svých nezletilých příbuzných. Bohužel zmíněný Petr ze Zástřil zřejmě velmi záhy umírá (zmiňuje se pouze v letech 1480–1481),²⁹⁰ stejně jako jeho sestra Markéta, která se sice v roce 1483 provdala za Oldřicha

Šišku z Kounic, ale poté nejspíše také brzy umírá.²⁹¹ Celý majetek tak v lednu 1487 převzala poslední Eliška (již z rukou Jaroše ze Zástřizl, který pokračoval po smrti Protivce st. ze Zástřizl v poručnické správě dědictví po Janu Mléčkově).²⁹² Krátce předtím její poručníci dosáhli konečně i navrácení Hluku, když součástí dohod mezi českým králem Vladislavem Jagellonským a uherským králem a moravským markrabětem Matyášem Korvínem v Jihlavě v září 1486 bylo i ustanovení, že Hluk se vším příslušenstvím se navrací dědičce Jana Mléčka Elišce a Mikuláš Franc z Háje se musel spokojit s finančním odškodněním 1500 zlatých uherských od krále Vladislava.²⁹³ Skutečnost, že se uherský šlechtic s Hlukem nerad loučil nám dokládá skutečnost, že se zde stále snažil majetkově udržet a ještě v roce 1492 zde držel alespoň kus vinohradů.²⁹⁴

Eliška ze Zástřizl se v lednu 1487 stala paní rozsáhlých majetků, včetně Hluku, a byla tak žádanou partií. Již v uvedeném roce 1487 se provdala za bohatého východočeského šlechtice Jana Žampacha z Potštejna. Společně s ním pak nejpozději od jara 1488 spravovala rozsáhlé jmění v Čechách a na Moravě.²⁹⁵

Oba novomanželé dlouho vládli velkým a stabilním majetkem, přičemž nesporně hlucká tvrz často sloužila rovněž residenčním účelům.²⁹⁶ Teprve v roce 1513 se dozvídáme o finančních obtížích Jana Žampacha z Potštejna ve východních Čechách a po roce 1516 již rodu zůstaly jen moravské majetky.²⁹⁷ Jan Žampach krátce poté na podzim 1516 zřejmě umírá a majetků se (i se souhlasem své matky Elišky, která umírá až někdy po podzimu 1520) ujímá jejich nejstarší syn Václav Žampach.²⁹⁸

Zápisy hradíštských soudních knih nám v době vlády Žampachů z Potštejna v Hluku opět prozrazují jména dalších Hlučanů. V roce 1499 se hlucký fojt a konšelé obracejí²⁹⁹ do Hradiště o radu ve věci dědictví po předchozím fojtovi. Bývalý hlucký fojt měl po léčení (za nímž odjel až do daleké Kelče) zemřít a jeho dospělé děti z prvního manželství syn Martin Ryšavý a dcery Anna (provdaná Škrlová v Uherském Brodě) a Dorota (provdaná Pálová) žalovali svou macechu Mahdu a mladší děti Vaška a Kateřinu o podíl z dědictví po otci. „*Před právem Hluckým před fojtem i před konšeli*“ ve sporu svědčilo mnoho hluckých obyvatel: Oniken Ondra, Václav Honien, Pláček Vašek, Jan Dršťka, Jan Osuch, Ondřej Hanal, Bál, Michálek a Kunc.³⁰⁰ Spor byl rozsouzen tak, aby všichni (včetně vdovy a mladších dětí) dostali spravedlivý díl dědictví. O několik let později (1506) vystupují v jiném sporu jako svědek hlucký přísežný Jiřík Šen a další Hlučan Jan Němčanský.³⁰¹

291) KP V, s. 79, č. 375 a Lechner I, s. 118, č. 50.

292) KP VI, s. 107, č. 454, s. 153, č. 637 a 638.

293) AČ 10, č. 56, s. 291–295, o Hluku na s. 293; SČPLL 2/1, č. 1434, s. 801–802.

294) KP VI, s. 262, č. 1571, Mikuláš Franc z Háje pohání Jana Žampacha z Potštejna a na Hluku z celkem dvou čtvrtin vinohradu, jenž mu tento nechtěl vydat.

295) Společně vystupují již v listině v březnu 1488, AČ 16, Dopisy Viléma z Pernštejna 1480–1520. Listinář Viléma z Pernštejna 1304–1501. Ed. Josef Kalousek. Praha 1897, č. 376, s. 320–321. K zápisu do zemských desk došlo až v roce 1490, kdy rovněž Eliška ze Zástřizl přijímá svého manžela na svých majetcích na spolek včetně „na tvrz Hluk i se vsí“, ZDO II, kn. XIII, s. 44, č. 13 a s. 46, č. 34. V roce 1493 se již píše jako Eliška ze Zástřizl a na Žampachu, KP VI, s. 330, č. 2002; dále Moravský zemský archiv v Brně (= MZAB Brno), A 3, Stavovské rukopisy – knihy púhonné Olomouc (= PO), kn. X, inv. č. 690, f. 176r, 284r (2x); kn. XI, inv. č. 691, f. 18r (2x), 66v (2x), 98r, 133r (jedná se o zápisy převážně z druhého desetiletí 16. století týkající se sporného prodeje statku Velká Bystřice).

296) Řada zápisů dokazuje častou účast Jana Žampacha z Potštejna a na Hluku na jednáních se svými šlechtickými sousedy, například MZAB Brno, PO, kn. VII, inv. č. 687, f. 56v, 106v, 119r, 218r (2x), 237v; kn. IX, f. 167r (zde jsou zmíněni jako svědci Vašek Suchotovský, Jan Hnamýkův a Vašek Polajka z Hluku). K dalším majetkovým operacím srov. POKLUDA, Z.: Tvrz v Hluku, s. 154 a 160 (pozn.).

297) POKLUDA, Z.: Tvrz v Hluku, s. 154 a 160 (pozn.).

298) ZDB II (1480–1566). Sv. II. Kraj Brněnský. Ed. Tomáš Kalina. Praha 1950, kn. XIX, s. 155, č. 13; MZAB, PO, kn. IX, inv. č. 689, f. 216r, 261v; kn. X, inv. č. 690, s. 48r, 124v, 169r, 176r, 214v, 248r (2x), 252r (4x), 284r (2x), 321v, 323r (v zápisech figuruje jak Eliška ze Zástřizl a na Hluku, tak především její syn Václav Žampach, který vedl dlouhý spor s Janem z Kunovic o výběr mýtného a zadržování lidí a zboží v Hluku na cestě z Uherského Ostrohu do Uherského Brodu); kn. XI, inv. č. 691, f. 18r (2x), 19vr (7x), 66v (2x), 98r, 133r. Eliška ze Zástřizl se připomíná naposledy na podzim 1520 a krátce potom nejspíše umírá, MZAB, PO, kn. XI, inv. č. 691, f. 141v, 261r (2x).

299) Fojt (podle staroněmeckého Voigt, Vogt, či něm. Voigt, původně pocházející z latinského [ad]vocatus, tedy povolání) vykonával ve vesnicích založených podle práva emfyteutického (vznikajících právě především ve 13. století) funkci rychtáře. Vykonával soudní pravomoc v méně závažných majetkových a sousedských sporech a představoval místní samosprávu, VYKOUPL, Libor: Slovník českých dějin. Brno 2000, s. 174.

300) Tkač, Liber informationum et sententiarum, s. 216–219, č. 199.

301) Tkač, Liber informationum et sententiarum, s. 95–98, č. 93.



Obr. 51. Hrad Potštejn na počátku 16. století.

O dalších Hlučanech nás pak v roce 1516 informuje zápis o odezdávání zemské berně 18 zlatých a 5 grošů ze 79 hluckých poddaných usedlostí, které předával hlucký fojt Martin společně s Jiříkem Čechem a Martinem Hnáničkem.³⁰² Obecně se předpokládá, že v průběhu 16. století žilo na moravském venkově přibližně půl milionu osob, přičemž největší vesnice (v průměru se 41 usedlostmi v jedné vsi) měly být právě v Hradištském kraji, kam se řadí v rámci ostrožského panství rovněž ves (od roku 1525 městečko) Hluk.³⁰³ Z tohoto ohledu se Hluk řadil ke středně velkým vsím, přičemž jeho rozmach na počátku 16. století nebyl náhodou a povýšení na městečko, jehož se Hlučané dočkali od českého a uherského krále Ludvíka Jagellonského v roce 1525, bylo jen přirozeným výrazem tohoto rozvoje.

V závěru roku 1518 vdova Eliška ze Zástřizla a na Žampachu zvláštní smlouvou odstoupila svým čtyřem synům Václavu, Zdeňku, Burianovi a Hynkovi Žampachům všechny své majetky (již několik let spravované nejstarším Václavem).³⁰⁴ Bratři pak zřejmě až do roku 1527 spravovali majetky (včetně Hluku) společně a všichni se titulovali podle Hluku,³⁰⁵ jehož kamenná dominanta (a zřejmě aktuálně také rodové sídlo Žampachů), tedy hlucká tvrz, je označována v pramenech také jako zámek (1517 a 1520).³⁰⁶ Nepochybnou hospodářskou kvalitu Hluku vedle honosnosti panského sídla brzy dodalo i zmíněné povýšení na městečko v roce 1525,³⁰⁷ kterému předcházelo dělení majetku mezi jednotlivé bratry v roce 1527.

O samotném povýšení Hluku na městečko nám prameny mnoho nesdělují. Každopádně nejpozději do podzimu 1526 všichni čtyři Žampachové spravovali zděděné statky společně a k rozdělení všech rodových majetků došlo někdy v roce 1527.³⁰⁸ Hluk si na poloviny rozdělili nejstarší Václav Žampach a třetizozený Burian, přičemž oba sídlili na hlucké tvrzi.³⁰⁹ Všichni čtyři bratři si pak mezi sebe na čtyři díly rozdělili hlucké vinohrady.³¹⁰ Nejmladší Hynek Žampach (sídlící společně druhorozeným Zdeňkem v Němčičkách) pak v Hluku v roce 1529 držel ještě podsedeck.³¹¹

Rozdělení majetku zřejmě neproběhlo zcela hladce, neboť již v letech 1527–1528 nám prameny odhalují řadu neshod a sporů mezi bratry, vládoucími každý nad polovinou městečka a tvrze Hluk.³¹² Paradoxně nejvíce k neshodám mezi bratry přispíval nejstarší Václav, který měl mít největší zkušenosti se správou rodových statků, avšak rychle se propadal do dluhů a po polovině Dřevnovic (1527) již na podzim 1528 přišel o svou polovinu Hluku, jež nyní připadla jeho dlužníkům.³¹³

302) RADIMSKÝ, Jiří: *Berňová registra moravská z první poloviny 16. století. III. část.* ČMM 76, 1957, s. 339.

303) CHOCHOLÁČ, Bronislav: *Poddání na Moravě v 16. a 17. století.* In: *Morava v době renesance a reformace.* Ed. Tomáš Knoz. Brno 2001, s. 32. Dalšími v pořadí moravských krajů byly kraj Znojemský (29), Olomoucký (26), Přerovský (24) a Jihlavský (15).

304) Již 12. září 1518 jim převádí Němčičky, Morkůvky a Nesovice, *ŠČPLL* 3/2, č. 6173, s. 1485; *ZDB II*, kn. XIX, s. 161, č. 51 (zápis 1519). Lze předpokládat, že převod dalších majetků, včetně Hluku proběhl ve stejné době, respektive krátce poté, *MZAB, PO*, kn. XI, inv. č. 691, f. 141v (2x, Václav z Potštejna „na místě bratří svých mladších nedílých“).

305) *MZAB, PO*, kn. XI, inv. č. 691, f. 140r (Václav z Potštejna a na Hluku), 153r (Burian Žampach z Potštejna a na Hluku), 261r (2x Václav Žampach z Potštejna a na Hluku), 301 (Václav Žampach z Potštejna „na místě bratří svých nedílých“); kn. XII, inv. č. 692, f. 135r (Hynek z Potštejna a na Hluku).

306) *MZAB, PO*, inv. č. 690, kn. X, f. 252r (1517); kn. XI, inv. č. 691, f. 141v (2x, 1520).

307) *Národní archiv Praha*, Salbuch, č. 283, f. 184; srov. JANČAŘ, J.: *Hluk*, s. 26 a 186, pozn. 44.

308) Na zemském sněmu v Brně 23. září 1526 se ustanovuje v opatřeních proti Turkům, aby (vedle obecných ustanovení) mají pro potřebu zemské hotovosti postavit „páni Žampachové 8 koní“, *AČ 11*, Sněmy moravské z let 1515–1537. Ed. Josef Kalousek. Praha 1892, č. 130, s. 358–365, Žampachové s. 360; *MZAB, PO*, kn. XIV, inv. č. 694, f. 264r.

309) *ZDO II*, kn. XXII, s. 257, č. 34; *MZAB, PO*, kn. XIV, inv. č. 694, f. 25v (9x). Více k majetkovému dělení bratří Žampachů, *POKLUDA, Z.: Tvrz v Hluku*, s. 155 a 160 (pozn.).

310) *ZDO II*, kn. XXII, s. 257, č. 35; *ZDB II*, kn. XXIV, s. 218, č. 54; *MZAB, PO*, kn. XIV, inv. č. 694, f. 131vr (4x) a 132v.

311) *MZAB, PO*, kn. XIV, inv. č. 694, f. 25v a 284vr (4x).

312) *MZAB, PO*, kn. XIV, inv. č. 694, f. 25v (2x), 103r (2x), 130v.

313) *ZDO II*, kn. XXI, s. 247, č. 22; *ZDB II*, kn. XXIV, s. 218, č. 54; *MZAB, PO*, kn. XIV, inv. č. 694,



Obr. 52. Dobové vyobrazení rybníkářství. Rytina z přelomu 16. a 17. století. Národní muzeum Praha.

Jeho bratr Burian, vládoucí v druhé polovině městečka však umírá asi již roku 1529, kdy vystupuje v naposledy.³¹⁴ Jeho dědici se stali bratři Zdeněk a Hynek, který se po dohodě mezi bratry stal pá-nem poloviny Hluku.³¹⁵ Již v roce 1530 se mu podařilo vykoupit rovněž prodlouženou část Hluku (*puol tvrze Hluku, polovici městečka Hluku, s polovicí dvoru poplužního, s kostelním podacím s polovicí, s robotami, s lidmi platnými i neplatnými i se všemi poplatky, kteříž na těch lidech jsou, s rolí oranů i neoranů, s vinohrady a desátky vinnými, což k tej polovici přísluší, s rybníky, s rybníštěmi, s mlýny, s mlýništěmi, s vodami tekutými i netekutými, s horami, s lesy, s háji, s chrastinami, s doly, s lukami, s pastvami, s pastvištěmi, s mezemi i s hranicemi*) po bratru Václavu, jak nás o tom informuje zápis do zemských desk z roku 1531.³¹⁶ O tom, jakou cenu měl Hluk pro Žampachy svědčí skutečnost, že na vykoupení zadlužené poloviny městečka získal Hynek Žampach peníze prodejem celého svého původního dědictví: Nesovic, Chvalkovic, Komorova, dílu pustého Kozojedska (1531) a Těmic (1533).³¹⁷ Dluhy však zřejmě byly tak značné, že nakonec finančně vysílily i Hynka Žampacha a od roku 1536 se dostal zřejmě pod stále sílící tlak věřitelů, kteří jej nakonec po deseti letech donutili se Hluku vzdát.³¹⁸ Přestože se stále snažil během soudních sporů v průběhu roku 1540 najít východisko a Hluk udržet, nakonec Hynek Žampach musel kapitulovat a nejspíše již uvedeného roku 1540 (případně krátce poté) uzavřít kupní smlouvu s bohatým sousedem Janem z Kunovic.

314) ZDO II, kn. XXII, s. 257, č. 33–35; MZAB, PO, kn. XIV, inv. č. 694, f. 313v, 334r (2x).

315) Zdeněk, Burian a Hynek Žampachové na rodinných statcích Němčičky (na Hustopečsku), polovině Hluku a vinných desátkách v obou vsích vstupují na spolek v roce 1529, ZDO II, kn. XXII, s. 257, č. 33–35. Nejstarší Václav zde v roce 1530 rovněž ještě pobýval, avšak brzy odjel na česko-kladské pomezí, kde držel statek Mitvald (1538) a ještě v roce 1548 žil se sestrou Dorotou na dvoře v Mladkovicích, POKLUDA, Z.: *Tvrz v Hluku*, s. 155 a 160–161 (pozn.).

316) ZDO II, kn. XXIII, s. 272–273, č. 56.

317) ZDO II, kn. XXIII, s. 268, č. 41 (1531) a 281–282, č. 90 (1533).

318) K dalším osudům Hynka Žampacha (případně jeho úspěšnějšího bratra Zdeňka, který jediný jako hospodář na zděděných statcích obstál) stručně POKLUDA, Z.: *Tvrz v Hluku*, s. 156 a 161 (pozn.).

Ještě nežli se budeme věnovat další etapě v historii městečka Hluku, tedy vládě pánů z Kunovic, bych zmínil jednu důležitou proměnu, jež se udála i v okolí Hluku zřejmě v důsledku válečných útrap v závěru 15. století a na dlouho dobu změnila tvářnost nejen celého Hluka.

Situace po konci česko-uherské války v závěru 15. století byla záhy využita k dalšímu rozvoji hospodaření v celém regionu. V řadě míst se polnosti zaniklých vesnic ukázaly jako ideální místa pro zakládání nových rybníků. Rozvíjející se rybníkářství je typickým znakem progresivního šlechtického velkostatku. Opět bych si zde vypůjčil výstižné hodnocení situace z pera historika Libora Jana, který na stránkách dějin slovácké vsi Čejč konstatoval, že „ve druhé polovině 15. století šlechta, která se předtím realizovala na polích bitevních, z čehož jí plynuly nemalé hmotné zisky, musela v období míru přemýšlet, jak své příjmy zabezpečit jiným způsobem. Nejejektivnější cestou bylo nepochybně režijní podnikání, neboť poddanské platy a dávky nebylo možné z principu zvyšovat.“³¹⁹ Právě rybníkářství nepochybně patřilo mezi výnosné a oblíbené podniky rodících se šlechtických velkostatků.

Tam kde příznivé podmínky pro zřízení rybníky nebyly, tak v katastrech zaniklých a pustých vsí opuštěné usedlosti a polnosti nezřídka posloužily jako náhrada za zatopené grunty. V českých podmínkách (tedy i na Moravě) se prosadila stavba rozlehlých mělkých rybníků, dobře hnojených a vyhřívaných, v nichž docházelo k odchovu jedné z nejoblíbenějších sladkovodních ryb – kapra. Čechy a Morava jsou považovány za domovskou zemi této změny, kterou v polovině 16. století ve své práci popsal olomoucký biskup Jan Dubravius (1541–1553). Rybníkářství bylo oblíbené také pro skutečnost, že z něj příslušníkům šlechtických rodů nejenom plynuly velké zisky, ale po úvodní velké investici do zřízení rybníka, byly náklady na jejich další provozování (ve srovnání s dalšími výrobními odvětvími) relativně malé.³²⁰

I v okolí raně novověkého Hluku nám dobové prameny dokládají existenci hned několika rybníků. Urbář ostrožského paství z roku 1592 hovoří dokonce o osmi rybnících v okolí Hluku: Brodském, Trněném, Zájankovském a Horním,³²¹ dále Horních a Dolních Žabincích a rybnících Novém a Nad Mlýnem.³²² Kdo však byl stavitelem těchto rybníků nevíme. František Hořínek stavbu celkem šesti starších rybníků (jež datuje k roku 1517) přisoudil mylně Janu z Kunovic,³²³ přičemž uvedeného Jana zjevně pouze zaměnil s Janem Žampachem z Potštejna, který však byl roku 1517 již zřejmě také po smrti. Nevíme odkud čerpal údaje o založení rybníků v roce 1517, můžeme však sou-

319) JAN, Libor: *Středověké městečko, panský dvůr a lázně v letech (1222) 1234–1770*. In: Libor Jan, František Šalé, Václav Štěpánek a kolektiv: *Čejč. Dějiny slovácké obce*. Čejč 2006, s. 83.

320) PLAČEK, M. – FUTÁK, P.: *Od kalicha přes úchvaty k zástavám*, s. 118.

321) Tyto čtyři rybníky jsou považovány za nejstarší, viz více kapitola 1 *Příroda a krajina* z pera Jaroslava Hrabce.

322) JANČÁŘ, J.: *Hluk*, s. 34–35.

323) HOŘÍNEK, F.: *Slovácké městečko Hluk*, s. 196.

hlasit, že zakladateli hluckých rybníků zřejmě byli Žampachové z Potštejna. Zájmu Jana Žampacha z Potštejna o rybníkářství nasvědčuje rovněž smlouva, kterou uzavřel 21. února 1505 s Václavem z Ludanic a na Jemnici a která se týkala užívání pavlovického a němčického rybníka na Hustopečsku, jakož i rybolovu na zatopených bořetických pozemcích.³²⁴

Městečko Hluk pod vládou pánů z Kunovic a jeho začlenění do ostrožského panství

Novým pánem Hluku se tedy zřejmě roku 1540 stal Jan z Kunovic (do zemských desk byl převod zapsán teprve v roce 1557),³²⁵ který tak Hluk začlenil do svým značných majetků zahrnujících dvě velká panství: uherskobrodské a ostrožské.³²⁶ Jan z Kunovic získal „*tvrz Hluk a městečko, s dvory, s rolí oranů i neoranů, s lukami, s pastvami, s pastvištěmi, s horami, s doly, s lesy, s háji, s luhy, s chrastinami i s křovínami, s lovy, s hony, s čížbami, s mezemi, s hranicemi, s potoky tekutými i netekutými, s břehy, s rybníky, s rybníštěmi, s jezery, s mlýny, s mlýništěmi i s kostelním podacím, s lidmi platnými i neplatnými, s robotami, s užitky a požitky i se všemi poplatky i se vším plným právem, panstvím a příslušenstvím, tak jakž to zboží svrchupsané od staradávna v svých mezích a hranicích náleží a vymezeno je*“. Po jeho smrti v roce 1545 jeho synové Jan, Jetřich, Jaroslav a Arkleb přistoupili k majetkovému dělení.³²⁷ V rámci smluv mezi bratry, jež zřejmě vstoupily v platnost na jaře 1546, se pánem Hluku stal třetírožený Jaroslav z Kunovic, který nesporně držel vedle Hluku rovněž Nivnici, Blatnici, Dolní Němčí, díl Horního Němčí (v roce 1554 pak přikoupil zbývající díl), a zřejmě také Slavkov a Boršice.³²⁸ Hlucká tvrť se opět stala sídelní rezidencí, odkud Jaroslav z Kunovic vládl nejdříve s první manželkou Kateřinou z Víckova (od roku 1548) a po její brzkém úmrtí s druhou manželkou Eliškou z Lichtenštejna (někdy před rokem 1555).³²⁹ Snad právě tato šlechtična z mocného knížecího rodu přiměla Jaroslava z Kunovic k přestavbě hlucké tvrze, která již přestávala vyhovovat dobových nárokům na panskou rezidenci.³³⁰ Tuto renesanční přestavbu z let 1545–1559 nám dokládá také erb Jaroslava z Kunovic a Elišky z Lichtenštejna z roku 1559 dodnes zdobící nádvoří tvrze.

Obě manželství bohužel Jaroslavu z Kunovic nepřinesla potomka, a když záhy po rekonstrukci tvrze v říjnu 1563 umírá ve Vídni,³³¹ jeho



Obr. 53. Portrét moravského pána Jana z Kunovic otištěný v *Zrcadle slavného markrabství moravského* od Bartoloměje Paprockého z Glogol (1593).

324) *ŠCPLL* 3/1, č. 4905, s. 1182.

325) *MZAB, PO*, kn. XLVIII, f. 39 a 70; *ZDO II*, kn. XXVI, f. 402, č. 28 (1557).

326) K Janu z Kunovic a jeho vzestupu nejlépe POKLUDA, Zdeněk: *Páni z Kunovic*. In: Jiří Čoupek a kolektiv: *Kunovice v proměnách času*. Kunovice 1996, s. 256–258; srov. TÝŽ: *Hrad a panství Uherský Ostroh*. Slovákovo 1993, s. 164 či TÝŽ: *Ostrožští páni v 15.–17. století*. In: Blanka Rašticová a kolektiv: *Uherský Ostroh*. Uherský Ostroh 2000, s. s. 66–67.

327) *ZDO II*, kn. XXV, s. 332, č. 109 (1544–1545, poslední zmínka o Janu z Kunovic); *MZAB, PO*, kn. XIX, inv. č. 699, f. 180r a 190r.

328) *ZDO II*, kn. XXV, s. 352, č. 180 (Dolní Němčí 1548), s. 389, č. 298 (Horní Němčí 1554); kn. XXVII, s. 420, č. 33 (Nivnice a Blatnice 1560–1561). Samostatné vnímání hluckého panství dosvědčuje ještě zápis z roku 1572, kdy Jetřich z Kunovic potvrzuje své snaše (manželce syna Jana) Anně z Nevědomí na tvrzi a městečku Hluk s poplužním dvorem a robotami a všech Dolní Němčí, Horní Němčí, Slavkov a Boršice (se vším příslušenstvím panství) věno 6 500 kop grošů (1 kopa = 60 grošů, 1 groš = 7 denárů), *ZDO III* (1567–1642). Kraj olomoucký. Ed. František Matějka. Praha 1953, kn. XXVIII, s. 43, č. 93.

329) *ZDO II*, kn. XXV, s. 352, č. 180 (1548) a *Morava, moravské spisy české kanceláře a české komory*. Katalog I – II. Sest. D. Culková-Stuchlíková. Praha 1962, č. 186.

330) Více viz kapitola Miroslava Plačka *Tvrz v Hluku*.

331) Bartošková kronika (= *Zemek, Bartošková kronika*). Ed. Petr Zemek. Prameny k dějinám města Uherského Brodu. Sv. 2. Uherský Brod 2004, s. 59 a 29, pozn. 76.

Obr. 54. Erby Jaroslava z Kunovic a Elišky z Lichtenštejna na nádvoří hlucké tvrze.



Obr. 55. Portrét moravského pána Jaroslava z Kunovic otištěný v *Zrcadle slavného markrabství moravského* od Bartoloměje Paprockého z Glogol (1593).



332) ZDO III, kn. XXVIII, s. 10, č. 16; MZAB, PO, kn. XXIII, inv. č. 703, f. 339r; kn. XXIV, inv. č. 704, f. 288r–289v (3x), v zápisu se hovoří o Janu z Kunovic jako o nebožtíku. Eliška se ještě podruhé vdala za Šebastiána z Gutštejna, POKLUDA, Z.: *Páni z Kunovic*, s. 266.

333) ZDB II, kn. XXVIII, s. 428–430, zde zmínka na s. 429.

334) Zemek, *Bartoškova kronika*, s. 63; Bartoloměje Paprockého ze Zvole *Zrcadlo slavného markrabství moravského*. Olomouc 1593. Reprint Ostrava 1993, list 121.

335) Zemek, *Bartoškova kronika*, s. 72. K postavení Jana z Kunovic v zemské hotovosti, KAMENÍČEK, František: *Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání Obnoveného zřízení zemského (1526–1638)*. Sv. 2. Brno 1902, s. 293 a 294 (1566) a 279, kde se praví, že Jan z Kunovic byl již od roku 1556 zemský „musterherr“, tedy odpovídal ze přehlídky výstroje zemské hotovosti.

336) HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha 20042, s. 412 (v pozn. 34 odkazuje na folianty Jednoty bratrské z německého Ochranova, opis uložený v knihovně

statky připadly jeho bratrům Janu a Jetřichovi. Ti hned v roce 1563 na zemském soudu v Olomouci sjednávají vdově po zemřelém bratru výplatu 5 000 zlatých, které měla na Hluku pojištěny jako věno.³³²

Oba bratři posléze drželi Hluk společně, byť především Jan (ačkoliv měl, stejně jako Jetřich v Uherském Brodě, již residenci na Louce) rád využíval pohodlí přestavěné tvrze, podle níž se občas i psal (1564).³³³ O tom, že zde příležitostně sídlil, nás informuje také zpráva, že v Hluku v srpnu 1564 zemřela jeho dcera Magdalena.³³⁴ Sám Jan z Kunovic umírá již v roce 1566 v uherské pevnosti Ráb během tažení proti Turkům.³³⁵ Jediným pánem Hluku se tak stal Jetřich z Kunovic, jenž Hluk definitivně začlenil do ostrožského panství a Hluk ztratil residenční charakter, neboť (jak již bylo řečeno) Jetřich z Kunovic sídlil v Uherském Brodě, kde byla rovněž rodinná hrobka pánů z Kunovic.

V době vlády Jetřicha z Kunovic nad Hlukem sice zdejší obyvatelé svého pána zřejmě nevidali tak často jako v předchozích letech, avšak dopady jeho vlády na jejich životy byly znatelné. Lze bez nadsázky říci, že si městečko, stejně jako celá země, užívalo léta klidu a míru a vláda vzdělaného a svobodomyslného pána byla pro obyvatele Hluku jistě požehnáním. Velkou změnou byla nesporně náboženská svoboda, která dospěla i do Hluku. Nejpozději v roce 1582 měl i hlucký kostel spravovat evangelický kněz.³³⁶ Bylo tomu tak nejspíše i v letech 1594 a 1599, kdy v korespondenci s uherskobrodským děkanem Petrem Bergerem vystupuje B. Bonifác, služebník hluckého kos-

tela (*ornatissimo viro B. Bonifacio ministro ecclesiae hlucensi*) a (jak jej oslovuje uvedený děkan Berger) „důstojný a v nauce a zbožnosti nejtěnější muž“ a „nejdůstojnější služebník církve“.³³⁷ Důvodem obsazení hluckého kostela evangelickými kněžími byla nesporně náboženská orientace samotného Jetřicha z Kunovic, který vystupoval jako jeden z vůdců protestantské strany na Moravě.

Náležel rovněž k představitelům domácí šlechty, která se v šedesátých a sedmdesátých letech 16. století snažila (v reakci na silnou protireformaci) o obhajobu náboženských svobod a vznik evangelické církevní organizace na Moravě s vlastní jednotnou konfesí a církevní správou.³³⁸ Vznikají čtyři církevní kraje, přičemž jedním z nich byl Hradištský kraj. Jelikož však Uherské Hradiště zůstávalo baštou katolictví v regionu, centrem tohoto církevního kraje se měl stát Uherský Brod pánů z Kunovic, kam byl jako děkan dosazen novoutrakvista Pavel Kyrmezer.³³⁹ Právě jeho v roce 1576 Jetřich z Kunovic pověřil vypracováním církevního řádu pro farnosti brodského a ostrožského panství, který kombinoval luterství a nauku českých bratří.³⁴⁰

Severní část hradištského kraje měla v této době převážně luterská, jižní část dokonce (zvláště na konci 16. století za Jana Jetřicha z Kunovic) kalvinistická.³⁴¹ Silné postavení si v kraji udržovala Jednota bratrská, a „není jistě náhodou, že právě v této oblasti husitských



Obr. 56. Kresba nejstarší pečeti městečka Hluk.



Obr. 57. Město Uherský Brod na malbě z roku 1683.

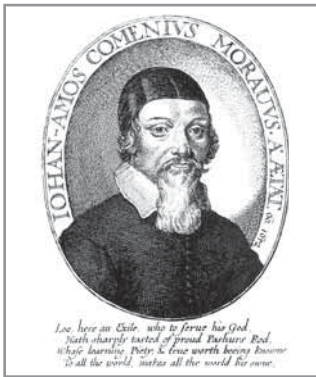
337) Zemek, Bartošova kronika, s. 175–178.

338) VÁLKA, J.: *Od husitství do Bílé hory*, s. 215.

339) Více ZEMEK, M. – SKÁČEL, J. – ZIMÁKOVÁ, A.: *Od husitství do Bílé hory*, s. 93 či POKLUDA, Z.: *Páni z Kunovic*, s. 260. Byl sem povolán v roce 1575 u Uherského Ostrohu, avšak již v roce 1580 byl pro svou neoblíbenost a silící odpor proti jeho osobě přeložen opět na faru v Ostrožské Nové Vsi a poté do Derfle.

340) VÁLKA, J.: *Od husitství do Bílé hory*, s. 215.

341) TAMTÉŽ. Na počátku 17. století měli být kalvinističtí kněží například v Derfli, Ostrožské Nové Vsi, Bojkovicích, Pitíně, Pozlovicích a Uherském Ostrohu. Srov. VÁLKA, Josef: *Morava reformace, renesance a baroka. Dějiny Moravy. Díl 2.* Brno 1995, s. 59; HRUBÝ, František: *Luterství a kalvinismus na Moravě před Bílou horou*. Český časopis historický 40–41, 1934–1935, s. 263–309 a 1–49, 237–268 a TÝŽ: *Luterství a novoutrakvismus v českých zemích v 16. a 17. století*. Český časopis historický 45, 1939, s. 31–44. Nejnověji se této problematice zevrubně věnuje ZEMEK, Petr: *Reformace a rozvinutí poreformačního katolictví v Uherském Brodě – křesťanská víra v proměnách času*. Uherský Brod 2006, 505 s.



Obr. 58. Portrét Jana Amose Komenského, poslední vůdčí osobnosti bratrské tiskárny, od Václava Holara.

tradic, reformace a náboženské svobody, se narodil roku 1592 ... Jan Amos Komenský, nejvýznamnější osobnost české kultury 17. století.³⁴² Pouze habáni do tohoto kraje neprošli tak mohutně, avšak právě Hluk zřejmě tvořil nejvýchodnější výspu rozšíření jejich přítomnosti v oblasti.³⁴³ Svědčí o tom zpráva, podle které Arkleb z Kunovic v roce 1595 nařídil hluckým novokřtěncům, kteří zde měli být již po mnoho let usazení, městečko Hluk opustit.³⁴⁴

Za zmínku stojí rovněž osoba Jakuba Palaiologa, světooběžníka a dobrodruha, jemuž pan Jetřich z Kunovic poskytl útočiště v Louce, avšak poté, co papež v roce 1581 nařídil jeho zatčení, byl v prosinci téhož roku vydán olomouckému biskupu, převezzen do Říma, kde jeho životní pouť ukončil inkviční soud a poprava v roce 1585.³⁴⁵ Je otázkou, zda i Hluk (respektive v té době neobývaná hlucká tvrz) poskytl tomuto kontroverznímu učenici dočasný asyl,³⁴⁶ avšak ještě v roce 1592 v Hluku na svobodném podsedku pobývala Eufrozina Palaiologová, snad jeho sestra či manželka.³⁴⁷

Jetřich z Kunovic byl vskutku renesanční postavou, a to nejenom svou svobodomyšlností a rozhledem. O jeho vzdělanosti svědčí také skutečnost, že na zámku v Uherském Brodě budoval knihovnu.³⁴⁸ V Hluku hostil také autora první mapy Moravy geografa Fabricia, jenž do mapy zaznamenal i místní „vřivou vodu“, kterou mu ukázal (jak vypovídá epigram Fabricia Jetřichovu synu Janu) „učitel v lékařském umění, Reymundus, obyvatel bohatého Hluku“, tedy Petrus Reumund, rodinný lékař Jetřicha z Kunovic.³⁴⁹ Historik Josef Válka o Jetřichu z Kunovic napsal, že „byl jedním z těch pánů, kteří projevovali o náboženské otázky osobní zájem; udržoval osobní i písemné styky s evangelickými akademiemi a teology a poskytoval na svých panstvích podporu kněžím, kteří byli jinde pro své neortodoxní názory pronásledováni.“³⁵⁰

Již starší zápisy hradištské právní knihy ukazují, že Hlučané nebyli zdaleka jenom mírumilovné holubičky. Tzv. černé knihy práva loveckého z hradu Buchlova nám vypovídají v roce 1581 o dalším z těch, kteří „rostli pro šibenici“.³⁵¹ Dne 24. května 1581 na mučení v Brně vypověděl Mikuláš z Hluku, syn Jindřicha Holuba, že v roce 1580 s partou kompliců na Hodonínsku okrádal a někdy také vraždil osamělé cestující a kradl za noční tmy.³⁵² Přestože pramen neuvádí ortel, který nad ním soud vynesl, není sporu, že za své skutky zaplatil hrdlem. I v samotném Hluku máme doklady o výkonu hrdelního práva, k němuž mělo městečko Hluk využívat mistra popravčího u Uherského Brodu.³⁵³ Starší literatura z toho vyvozovala, že Hluk

342) VÁLKA, J.: *Od husitství do Bílé hory*, s. 215. Jednota bratrská měla sbory v Uherské Brodě, Bojkovicích, Záhorovicích, Nivnicích, Dolním Němci, Žeravících, její členové jsou pak doloženi také v Kunovicích, Popovicích, Havřicích, Drslavicích, Vlčnově, Komní a dokonce Uherském Hradišti.

343) PAJER, Jiří: *Studie o novokřtěncích*. Strážnice 2006, mapa mezi s. 64 a 65.

344) TAMTÉŽ, s. 21.

345) Zmiňuje se o něm pro rok 1581 rovněž uherskobrodská Bartošková kronika, *Zemek, Bartošková kronika*, s. 131–132, kde se praví, že měl pobývat v Louce pánů z Kunovic tři nebo čtyři léta. Více HROCH, Miroslav: *Přilíš smělé sny. Příběhy marných zápasů a zapomenutých hrdinů*. Praha 1986, s. 9–27, který na s. 20 píše, že „mu ochranu poskytl na svém panství Hluk pan Jetřich z Kunovic“, který se s ním měl znát díky svému příteli Vilému z Rožmberka, pro nějž měl Palaiolog sbírat politické informace; srov. POKLUDA, Z.: *Páni z Kunovic*, s. 260–261.

346) K pobytu na panství Hluk HROCH, M.: *Přilíš smělé sny*, s. 20.

347) MZAB, G 10, Sbírká rukopisů Moravského zemského archivu, kniha 623, *Registra správní panství ostrowského*, léta 1592 (= MZAB, Urbář 1592), fol. 430v.

348) KNOZ, Tomáš: *Karel st. ze Žerotína. Don Quijote v labyrintu světa*. Praha 2008, s. 185 a 187. Tato knihovna později prostřednictvím Jana z Kunovic a Jana Bernarda z Kunovic obohatila také knihovnu fond samotného Karla st. ze Žerotína.

349) JANČÁŘ, J.: *Hluk*, s. 26–29, odkazuje zde na zmínku o Fabriciovi návštěvě Hluku v práci Tomáše Jordána *Knihy o přirozených vodách hojitelných a teplicemi moravských slavných čtyřem stavu markrabství moravského připsaná v Holomúci u Fridricha Milichtalera*, 1581.

350) VÁLKA, J.: *Od husitství do Bílé hory*, s. 215.

351) VERBÍK, Antonín (Ed.): *Černé knihy práva loveckého na hradě Buchlově*. Brno 1976, s. 55–57.

352) Více k popisu jeho činů JAN, L. – CHOCHO-LÁČ, B.: *V časech johanitů, husitů a habánů*, s. 84–85.

353) JANČÁŘ, J.: *Hluk*, s. 26.

náležel do právního okruhu města Uherský Brod.³⁵⁴ Ve skutečnosti se však zřejmě nejednalo o nic jiného, než-li že se představitelé obce obraceli o tuto netradiční službu do sídla své vrchnosti, kterým byl po většinu doby vlády pánů z Kunovic právě Uherský Brod. Odvolací právní instancí zůstávalo stále Uherské Hradiště, pouze s tou drobnou změnou, že podle nařízení císaře Rudolfa II. z 23. února 1583 bylo Uherskému Hradišti zakázáno se dále odvolávat u složitějších případů do Brna, ale měli se obracet přímo na apelační soud v Praze.³⁵⁵ Postavení Uherského Hradiště v rámci udílení právních naučení v širokém regionu východní Moravy však zůstalo zachováno (i když právě s jedinou výjimkou v Uherském Brodě, historicky náležejícímu k jinému, než-li brněnskému právnímu okruhu, tedy k právu hlubčickému).

Záznamy ještě z doby kolem poloviny 17. století nám odhalují rovněž dřívější krátkou existenci malého soudního okruhu hluckého, vázaného zřejmě na oblast krátkodobě existujícího panství Hluk (vedle vlastního městečka Hluk na obce Horní a Dolní Němčí, Boršice, Slavkov a Strání).³⁵⁶ Informuje nás o tom zpráva z června 1660, kdy hlucký purkmistr Mikuláš Duchka a Štěpán Kučera předstoupili před uherskobrodskou městskou radu, aby jim (na přímluvu ostrožského hejtmána) byla odpuštěna suma 13 zlatých dluhu důkladků, tedy roční platy za poskytování služeb mistra popravicího, které Hluk od roku 1639 měl neplatit.³⁵⁷ Vlastní případy uplatňování výkonu práva v Hluku jsou zmíněny k roku 1583, kdy například kat za plat 1 zlatý a 2 groše stínal hluckého pastýře, který měl dvě ženy, či Hakla z Hluku, který měl za 4 lokty plátna koupit cizí ženu. V roce 1581 byl štat také nejmenovaný muž, který měl mít manželku z Hluku, a po němž hlučtí řezníci poslali na Strání peníze, které on nepředal, ale utratil.³⁵⁸

Jetřich z Kunovic umírá v roce 1582,³⁵⁹ avšak jeho dědicové syn Arkleb a vnuk Jan Jetřich přikročili k dělení rozsáhlých majetků teprve po roce 1592, kdy byl za tímto účelem sestaven urbář celého panství. Tento urbář nám přináší velmi podrobné informace o podobě Hluku na konci 16. století.

Dříve, než-li však přistoupíme k sumarizaci údajů obsažených na jeho stránkách, zmiňme se krátce o životě poddaného obyvatelstva (Hluk nevyjímaje) v dané době. Pokud budeme hovořit o otázce běžného života a každodennosti obyvatel hluckých usedlostí, lze říci, že jejich podoba v mnohém navazovala na starší, ve středověku ukotvené modely. V této době získala formy, v nichž posléze víceméně přetrvávala (v téměř nezměněné podobě) po několik následujících sta-



Obr. 59. Portrét moravského pána Jetřicha z Kunovic otištěný v *Zrcadle slavného markrabství moravského* od Bartoloměje Paprockého z Glogol (1593).

354) KUČERA, Jan: *Paměti královského města Uherského Brodu*. Brno 1903, s. 178–180; srov. JANČÁŘ, J.: *Hluk*, s. 26.

355) ZEMEK, M. – SKÁČEL, J. – ZIMÁKOVÁ, A.: *Od husitství do Bílé hory*, s. 86.

356) KUČERA, J.: *Paměti královského města*, s. 329.

357) Stejná situace, kdy museli purkmistr a konšele městečka Hluk splatit služnou částku důkladků ve výši 9 zlatých a 20 grošů, je zmíněna již v roce 1616, TAMTÉŽ.

358) Zemek, *Bartoškova kronika*, s. 124–125. Poté co se skrýval, byl nakonec dopaden u Slavkova a odveden do Uherského Brodu.

359) Zemek, *Bartoškova kronika*, s. 143. Umírá ve velmi vysokém věku 72 let v září 1582 v Brně a byl pochován v rodinné hrobce v Uherském Brodě. Zde byla pochována v roce 1561 rovněž jeho druhá manželka Eliška ze Žerotína a nejspíše také roce 1571 zemřelá Magdalena z Ludanic a na Hluku, Zemek, *Bartoškova kronika*, s. 52 a 81; Bartoloměje Paprockého ze Zvole *Zrcadlo slavného markrabství moravského*. Olomouc 1593. Reprint Ostrava 1993, list 121. Jetřich z Kunovic byl ženatý celkem třikrát: s Dorotou Šlikovou, Eliškou ze Žerotína († 1561) a Magdalenou z Ludanic († 1571); srov. POKLUDA, Z.: *Páni z Kunovic*, s. 261.

Obr. 60. Vyobrazení selské usedlosti s hnojištěm. Anonymní dřevoryt k prostějovskému vydání Esopových bajek (1557).



letí až do doby, kdy podobu zdejšího života dokumentovali moderní etnografové.

Ve stručnosti lze konstatovat, že rodinný cyklus byl v této době třígenerační. Nejstarší generace žila na usedlosti jako výměnkáři (toto postavení jim obvykle zajišťovala smlouva uzavíraná při střídání generací ve správě usedlosti či při jejím prodeji). Střední generace byla pochopitelně řídící (obvykle po sňatku přejímal jedno z dětí držení gruntu, nikoliv nezbytně to musel být nejstarší syn). Nejmladší generace – děti – pak podle svého věku a schopností vykonávala čelední práce (převážně však na jiných nežli domovských gruntech). Celá rodina (i další členové domácnosti) žili na usedlosti, jež dosud konstrukčně i vnitřní strukturou vycházela ze středověkého modelu členění domu (světnice – síň – komora či chlév, popřípadě špýchar), přičemž byla pouze rozšiřována o další komory a přístěnky, případně dále vnitřně členěna. Dvůr s hnojištěm pak obklopovaly další hospodářské budovy. Stavebním materiálem nadále dominantně zůstávalo dřevo, jež však nyní již plně nahrazovalo také dříve často užívané vyplétané proutí. Obytným (a rovněž vytápěným) centrem domu byla světnice (jizba).³⁶⁰

Gruntovní hospodáři (tedy držitelé jednotlivých větších i menších usedlostí) byli nesporně základem vesnice. Na základě zákupního práva (tedy práva emphyteutického, zajišťujícího dědičnou držbu půdy) byly držiteli (avšak nikoliv majiteli) půdy nebo jiných polnos-

³⁶⁰⁾ CHOCHOLÁČ, B.: *Poddaní na Moravě*, s. 40.



Obr. 61. Dobové vyobrazení setí.
Rytina z přelomu 16. a 17. století.
Národní muzeum Praha.

tí u gruntu. Již v průběhu středověké vnitřní kolonizace krajiny ve 13. a 14. století byla původní plužina v okolí vsí rozdělena na jednotné díly – lány. Tyto lány pak později mohly být dále děleny na čtvrt-, půl-, třičtvrtělán, ale dokonce i $\frac{1}{8}$ lánu, přičemž k tomuto zvýšenému štěpení lánu mělo docházet především právě v nížinných oblastech, kde i menší usedlosti (půllánové) dokázaly uživit hospodáře s jeho rodinou. Úkolem dobrého gruntovního hospodáře pak bylo nejenom postarat se hmotně o potřeby své rodiny (respektive všechny členy své domácnosti), ale především splnit své odvodní povinnosti vůči panovníkovi, vrchnosti a církvi.³⁶¹

Většinu času života obyvatel vesnice vyplňovala práce na gruntu či na panských polích, přičemž lze říci, že i čas moravské venkova byl již v této době komplikovaným systémem, spojujícím různé přístupy a aspekty plynutí času a jeho členění. Především se nadále uplatňovalo starší členění dne podle pozice slunce na obloze a s tím dále související dělení roku podle ročních období a neopominutelného hospodářského zemědělského cyklu, jenž především určoval běh dne a potažmo celého roku. Dny odpočinku pak určoval církevní kalendář, tedy neděle s sváteční dny.³⁶²

V oblasti zemědělského nářadí bylo v 16. století největší změnou rozšíření obilní (hrabičné) kosy. I nadále však bylo běžné užívání srpů ke žnám. Běžné již bylo užívání pluhů, jakož i symetrických oradel (rádla, háku) pro přeorávání dříve zkyplené půdy. Ornice se upravo-

361) CHOCHOLÁČ, B.: *Poddání na Moravě*, s. 36–37, 39. Otázce hospodaření venkovských usedlostí na Moravě v tomto období se nověji věnoval přehledně TÝŽ: *Selské peníze. Sonda do finančního hospodaření poddaných na západní Moravě koncem 16. a v 17. století*. Brno 1999; obecně srov. VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy 2*, s. 35–39.

362) Obecně k otázce vnímání času ve středověku pro Moravu BOROVSKEJ, Tomáš: *Čas, minulost, memoria středověkého Brna (prolegomena)*. Brno v minulosti a dnes 20, 2007, s. 13–38 (zde i další domácí i zahraniční literatura); srov. NODL, Martin: *Čas a minulost ve vnímání vesničanů pozdněstředověkých Čech*. Listy filologické 121, 1998, s. 255–275.

vala bránami tvořenými nářadí: dřevěných i železných hrábí, senných (dvouzubých) i hnojných (vícezubých) vidlí, cepů, železných motyk, kopáčů, dřevěných rýčů s okovaným lisem, širokých dřevěných lopat k čištění obilí, pil, různých typů seker, nebozezů, dlát apod. K čas-
tým pomocníkům hospodářů pak náležely rovněž řezačky (jednoduché dřevěné stolice s kosířem upevněným na čepu, sloužící k úpravě píce pro dobytek) či vozy (vesměs již z části či úplně okované). V zimě jako dopravní prostředek sloužili sáně.³⁶³

Hlavní péče v rostlinné výrobě byla věnována pěstování obilovin, v bližším okolí gruntů tzv. „vaření“, tj. hráchu, čočky, vikve či prosa a pohanky. K zahradním kulturám 16. století patřily jedlé druhy řepy, zelí, cibule, ředkev, mrkev, mák aj. Opomíjet (i pro raně novověký Hluk) nemůžeme ani ovocnářství, jež v 16. století bylo již na velmi dobré úrovni. Živočišná výroba byla limitována množstvím píce pro dobytek. Zvířata se pásala jak na obecních pastvinách, tak na sklize-
ných polích, na loukách a nejspíše i v blízkém lese Hlubočku. Tradiční byl chov hovězího dobytka, ovcí, vepřů, slepic a hus, v malém měřítku koz a kachen. Nadále se udržoval med jako univerzální sladidlo, tedy i tradice chovu včel.³⁶⁴

Obvyklé bylo, že se část obyvatel vesnice vedle zemědělské činnosti živila i řemeslem, či jiným přivýdělkem, což nám ostatně prozrazují i jména řady z nich (jména Tkadlec, Stolař, Kovářů, Masař, Kolář, Ptáč-
níkova dávají tušit vedlejší činnosti jejich nositelů). Počet řemeslníků určovala především velikost lokality, existence či blízkost vrchnostenského hospodářského dvora, blízkost významných komunikací apod. V Hluku máme doloženého mlynáře stojícího na pomyslném vrcholku venkovských řemeslníků, nejspíše zde byl kovář, předpokládat můžeme také krčmáře, rovněž náležejícího k zámožnější vrstvě obyvatel vesni-
ce. Dalšími vesnickými řemeslníky bývali řezníci, krejčí, koláři, bednáři, tesaři, zedníci, někdy dokonce i lazebníci atd., existenci některých z těchto řemesel však v Hluku spolehlivě doložit nemůžeme.³⁶⁵

Centrem společenské zábavy ve vsi byla již v této době krčma. K zábavám pak nejen v hospodě, ale také při různých oslavách (svatbách, křtinách ad.) náležely tanec a zpěv (jenž měl navíc nezastupitel-
né místo v religiózním životě obyvatel, bez ohledu na jejich vyznání). Zábava dětí spočívala především v různých pohybových aktivitách (hry na schovávanou, na honěno apod.), objevují se již i hračky (koník jako symbol muže bojovníka a hospodáře, či panna, jako obraz ženy hospo-
dyně a matky; neobvyklé nejsou ani miniatury kuchyňského nádobí), prameny připomínají také hry s koulemi poháněnými holemi.³⁶⁶

363) CHOCHOLÁČ, B.: *Poddaní na Moravě*, s. 42.

364) Srov. TAMTÉŽ.

365) Srov. TAMTÉŽ.

366) Srov. TAMTÉŽ, s. 43.

V otázce nápojů a pokrmů se pak nejvíce přibližujeme obrazu, jenž nám pro ještě dobu relativně nedávnou predestinují výzkumy etnografů. Zde bych si dovolil citovat historika Bronislava Chocholáče, který napsal: „*V dnešní době je často jako vzor zdravé výživy připomínána lidová strava našich předků. Ve své době to však tak jednoznačné jistě nebylo. Jídlo se skládalo z hodnotných celozrnných moučných výrobků, luštěnin, mléka, příznivé skladby tuků a živočišných bílkovin, z dostatku vitamínů, ale to pouze za předpokladu, že surovin k vaření byl dostatek jak v množství, tak i v pestrosti. Lidové vrstvy často trpěly sezónní nebo i trvalou podvýživou.*“³⁶⁷ Z moučných pokrmů se tedy vařily noky, různé druhy kaše (například z prosa, pohanky či ovsu aj.), pekly se nekvašené placky, různé typy pečiva, pražilo se obilí nebo hrách (pražma). Po celý rok se konzumovala mléčná strava. Vajíčka se v jídelníčku objevovala podle možností statku. Spotřeba masa pak byla nejspíše sezónní záležitostí, jež kulminovala většinou především v zimních měsících. Rybí maso bylo dosud (i přes značný rozvoj rybníkářství) pro svou vysokou cenu těžko dostupné a jako postní jídlo jej nahrazovala zvýšená konzumace ovoce a zeleniny (různé druhy zelí a řepy, mrkev, celer, petržel, kopřivy, šťovík, lebeda zahradní, cibule, pastinák; syrová a sušená jablka a hrušky, slívy, známé již byly i meruňky a broskve, konzumovaly se také lesní plody atd.). K dochucení pokrmů vedle soli sloužily různé druhy koření (například kmín, pelyněk, muškát, máta, kopr, bazalka, libeček, také šalvěj, šafrán, skořice, hořčice a pepř, jež byly užívány rovněž jako léčiva). K pití bylo určeno běžně především kvašené pšeničné pivo, také nekvašené šťávy z mízy stromů a různé mošty. Víno se pilo méně. Voda se pak užívala především k vaření, méně často jako nápoj.³⁶⁸

Obecně je předbělohorské období (i na moravském venkově) považováno za zlatý věk svého hospodářského a duchovního vývoje, jemuž klimatické podmínky, vliv cenové revoluce a absence dlouhodobých válečných konfliktů umožňovaly rozvoj venkovské ekonomiky. Tento vývoj ovšem definitivně ukončila třicetiletá válka, jež byla následována také rostoucí byrokratizací státního aparátu a zvýšením povinností ze strany vrchnosti. To vedlo k transformaci poměru držitelů gruntů k jejich statku od původního „živnostenského“ přístupu k jeho chápání jako životní jistoty, kterou je nutné za cenu jakýchkoliv obětí držet a obhospodařovat.³⁶⁹

Jaká byla tedy v roce 1592 podoba městečka Hluk a jeho hospodářské výsledky. Předně se urbář zmiňuje „*zámek ... od kamene dobrzie wystawený*“, k němu náleží panský dvůr rovněž „*w nowie dobrzie*

367) Srov. TAMTÉŽ.

368) Srov. TAMTÉŽ.

369) Srov. TAMTÉŽ, s. 44.

Obr. 62. Titulní list urbáře ostořského panství z roku 1592 a první list jeho části věnované městečku Hluk. Foto Jiří Mitáček.

370) MZAB, *Urbář 1592*, f. 449v–450r a 448v, z výnosu žita (je zde uveden převod 1 kopa = dvě a 1/2 měrice) u panského dvora se 280 měric bere na semeno, 800 jde do panského pivovaru na 40 várek piva (1 várka = 20 měrice = 16 sudů piva) a 295 měric na prodej (1 měrice = 15 grošů, tedy celkový výnos je 147 zlatých a 15 grošů); u rži není uveden převod z kopy na měrice, ale nejspíše je stejný jako u žita; u pšenice je převod uveden 1 kopa = tři měrice, z tohoto výnosu jde 50 měric na semeno, a 205 na prodej (1 měrice = 10 grošů, celkem vynášejí 68 zlatých a 10 grošů); hrachu se ročně (mimo semeno a domácí potřebu) ročně prodalo za 50 zlatých; z výnosu ovsu bylo užíváno 180 měric na semeno, 600 měric pro koně a jiné domácí potřeby a 420 měric na prodej (1 měrice = 7 grošů, celkový výnos 98 zlatých); prodejem konopí (ať již semene či přediva, neboť každý obyvatel městečka musel ročně z panského konopí napříst dvě klubka po 3 a 1/2 denárech, tedy o celkovém výnosu 4 zlaté a 2 groše) se ročně získalo 90 zlatých; seno pak pochopitelně sloužilo jako krmě ovcí a dobytku na panském dvoře.

371) MZAB, *Urbář 1592*, f. 451vr. Z ovčínů pocházely roční zisky (z prodeje dvojí vlny, tj. jarní a podzimní, skopců, jehňat a ovčího mléka) celkem 1 100 zlatých; z hovězího dobytka (obstávaného slámou, plevami a pastvou v režii dvora) se prodejem volů, telat, sýrů a másla získalo ročně 250 zlatých; výnos vepřového pak činil 80 zlatých.

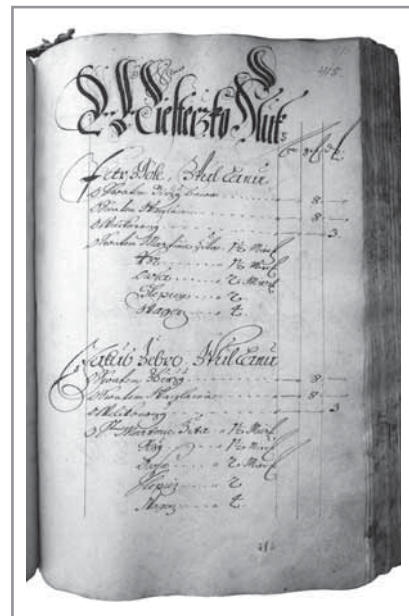
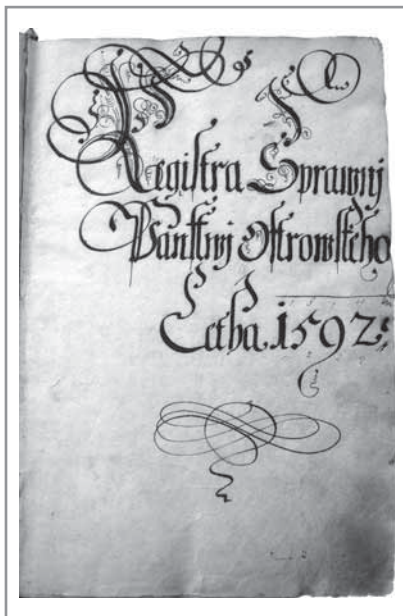
372) MZAB, *Urbář 1592*, f. 449r, 452r–453v. Roční výnosy ovocných zahrad byly 50 zlatých. Výnosy z šafrance (vynášející „*funt i wice*“ šafránu ročně) činily 10 zlatých. Panských vinohradů bylo 12 ačtelů a vynášely podle úrody cca 10 beček vína (1 bečka = 10 věder), přičemž jedna bečka stála 12 zlatých. Pán městečka pak dostával rovněž desátek z poddanských vinohradů (označované v Hluku za velké), podle úrody až 12 beček (1 bečka po 15 zlatých)

373) MZAB, *Urbář 1592*, f. 449v, 451r. Celkem pivovar vyráběl 640 sudů piva ročně (40 várek po 16 sudech). Hluký pivovar je pak doložen již od roku 1460, ZDO I, kn. XI, s. 434, č. 165.

374) MZAB, *Urbář 1592*, f. 452v, 453v. První mlýn (na jisté vodě, o dvou kolých dobrzie *wystaweny*) se pronajímá a vynášejí 30 zlatých ročně, druhý (s dvorem, polí a loukami) vynášejí ročně přinejmenším 90 zlatých (mimo náklad). Cihelna vynášejí ročně cca 40 zlatých z prodeje cihel (podle roku).

375) MZAB, *Urbář 1592*, f. 452v. Mimo vrchnost v Oklukách nikdo lovit nesměl, respektive rybář by měl povinně veškerý úlovek ryb a raků nosit na zámek. Jejich snaha je v urbáři ohodnocena výnosem asi 4 zlatých.

376) MZAB, *Urbář 1592*, f. 453r–454v. U jednotlivých rybníků se uvádí, že Nový rybník vynášejí na 60 kop kaprů, sázených sem „na trzy tepla“ a nepočítaně karasů a potěru, rybník Nad mlýnem pak 30 kop kaprů (opět sázených „na trzy tepla“) a taktéž nevyčíslené množství karasů a potěru, ze čtyř rybníků nad Hlukem 210 kop se získává „plodů na výtah“ i pro další rybníky, podobně i z Horního a Dolního Žabince pod Hlukem, které dávají na výtah plodů 70 kop.



wystaweny“, ke kterému přísluší „*luk a polý dostatek*“ (o ročním výnosu 1 375 měric žita, 700 kop rži, 255 měric ječmene, 70 vozů hrachu, 1 200 měric ovsu, 200 kop konopí a 500 vozů sena).³⁷⁰ Z dalšího příslušenství panského dvora zmíníme ovčiny (kde bylo 1 500 ovcí), z hovězího dobytka padesát dojníc a sedmdesát jalovic, dále sto padesát sviní a „*husý, kaczat a slepicz do niekolyka kop*“.³⁷¹ Součástí hospodaření panského dvora byly rovněž zahrady (dvě štepnice a taktéž jedna šafrance), v nichž „*owotcze, jablek, hrušek, karlátek y jinših owoctze, tež wselijaké kuchyňské wiecz y tráwy pro dobytek z dostatkem býwá*“, a panské vinohrady ve Staré hoře.³⁷² K zámku patřil rovněž pivovar „*dobrze wystaweny*“ (na ročních čtyřicet várek po šestnácti sudech) se sladovnou, spilkou a dalším příslušenstvím a chmelnicí.³⁷³ V městečku byly taktéž dva panské mlýny a cihelna.³⁷⁴

Zapomínat nelze ani na další užítky vrchnosti z celého katastru městečka Hluk a jeho obyvatel. Zmíněn je prospěch z potoka Okluky, který se popisuje jako „*potok tekutý stálý, w němž jest ryb rziczných jielců, hrůzů, mrzenů y raků zdostatek*“.³⁷⁵ Hlavním zdrojem rybího masa však nepochybně byly rybníky v okolí Hluku. Rybníků je celkem osm: Nový, Nad mlýnem, čtyři nad městečkem a dva pod městečkem (Horní a Dolní Žabinec), přičemž jejich celkový výnos z prodeje kaprů, plodů, karasů a potěru (*drůbežie*) byl ročně přinejmenším 185 zlatých.³⁷⁶ Uvádí se rovněž profit z panského háje nad Hlukem, na-

zývaného „Lypowey“, z nějž se (mimo potřeby vrchnosti) dřevo i prodává (ročně až za 20 zlatých).³⁷⁷ Mimo panský dvůr se uvádějí ještě panská pole pronajímaná za odevzdání skopného a vynášející celkem 100 kop obilí (50 kop ozimu a 50 kop jaře).³⁷⁸ Také hlučtí řezníci (*masaři*), kteří byli v této době v Hluku čtyři, byli povinni ze svého krámu každý pánu městečka odvézt 1 kámen přepuštěného loje.³⁷⁹

V celém Hluku urbář zaznamenal 124 poddanských usedlostí (tedy o 45 více, nežli v roce 1516, tj. o 56 % více),³⁸⁰ což svědčí o nesporné prosperitě městečka. Z uvedených 124 usedlostí pouze dva gruntovní hospodáři spravovali celolánové polnosti (z toho jeden lán byl svobodný) a jeden lán náležel hlucké faře, jedna usedlost byla $\frac{3}{4}$ lánová, 69 bylo půlláníků (z toho jeden osvobozený), třicet čtvrtláníků (bez obecního $\frac{1}{4}$ lánu) a dvacet podsedků (opět jeden svobodný).

Celé lány držela hlucká farnost, pan Václav Sudkovský (jeho dvůr měl být svobodný)³⁸¹ a Martin Machů.³⁸² Tři čtvrtě lánový grunt měl Mikuláš Hnátek.³⁸³ Půllánové dvory drželi Petr z Hole, Jakub Žebro, Jan Morávek, Jiřík Martišů, Václav Rytíř, Václav Zálešák, Jíra Trojanů, Mikuláš Trojanů, Václav Burač, Pavel Zlik, Daniel Mezírka, Mikuláš Tkadlec, Mikuláš Bagala, Pavel Stolař, Daniel Tkadlec, Václav Vaškeř, Jan Komínek, Matěj Rozdělalů, Václav Miškeř, Václav Kovářů, Jan Trojanů, Jan Duchků, Jan Vávru, Jan Štěrba, Martin Školných, Ondra Trojanů, Jak Krklů, Karel Vlčanský, Martin Roháčků, Jan Žlebský, Jura Vachňů, Jíra Rausek, Matěj Macháčků, Jan Hanáček, Jura Jakšů, Jan Nevšovský, Jura Drábek, Ondra Sopoušků, Matyáš Pyskatý, Martin Nevšovský, Jan Rohanů, Tomáš Vysušilů, Jura Flagha, Bartoš z hory Janů, Martin Vávru, Mikuláš Drgů, Václav Hladký, Juro Uhrových, Martin Zhrzenů, Martin Krchavého, Mikuláš Drabíků,³⁸⁴ Jan Vysušilů, Martin Kovářů, Šimek Drabeků, Mikuláš Karel, Jan Čeňků, Daniel Čech, Filip Vracovský, Jan Vávru, Jan Meziříčský, Jan Kozlík (jeho půllán byl svobodný),³⁸⁵ Jan Jílek, Václav Hašín, Bartoš Ortelů, Matěj Banů, Tomáš (uveden bez příjmení), Jan Koníček, Jan Křtěníček a Václav Ortelů.³⁸⁶ Usedlosti s polnostmi $\frac{1}{4}$ lánů obhospodařovali Jiřík Drábek, Jíra Majásek, Jiřík Rausek, Toman Hurýsků, Martin Vašatků, Matouš Rozdělalů, Jan Žlebský, Jiřík Tkadlec, Pavel Masař, Martin Kolář, Matěj Masař, Jan Roháček, Martin Buchů, Václav Zaufalý, Martin Písař, Václav Blišťů, Pavel Dobšů, Jura Knížetský, Mikuláš Raků, Zuzana Ptáčníkova, Eva Slezanka, Jíra Zhutný, Gregor Stolař, Daniel Stolař, Vašek Hašín, Václav Pešků, Jakub Vachinů, Matouš Rohanů, Martin Duchků, Michal Kovářů.³⁸⁷ Jeden čtvrt lán byl obecní.³⁸⁸ Hlucké podsedky pak drželi Vojtěch Tesař, Jan Tomšů, Matouš Škataušek, Vojtěch Škataušek,

377) MZAB, Urbář 1592, f. 452r.

378) MZAB, Urbář 1592, f. 453v. Cena jedné kopy ozimu se vyčísľuje na 1 a $\frac{1}{2}$ zlatého, u jaře je to jeden zlatý, celkem tato pole mají vynášet ročně 125 zlatých.

379) MZAB, Urbář 1592, f. 452r. Jejich počet je zřejmý ze skutečnosti, že jsou podle urbáře odevzdávány 4 kameny loje, jeden po dvou zlatých.

380) POKLUDA, Z.: *Tvrz v Hluku*, s. 158.

381) ZEMEK, Metoděj: *Místopis jednotlivých obcí. Hluk*. In: Vladimír Nekuda a kolektiv: *Uherskohradištsko*. Brno 1992, s. 497, uvádí svobodné držitele v Hluku: Martina Opršala z Jetřichovic v roce 1583 na svobodném mlýně, Václava Sudkovského na svobodném dvoře a Eufrozínu Paleologovou na svobodném podsedku v roce 1592, Adama Čačka z Hernsdorfu na svobodném dvoře a Kateřinu Hřivínku z Újezdcu na svobodném mlýně v roce 1595 a Jiříka Lukovského z Lukova na svobodném dvoře v roce 1609.

382) Lánové polnosti MZAB, Urbář 1592, f. 428v, 429v a 430r.

383) Tři čtvrtě lánový grunt MZAB, Urbář 1592, f. 441v.

384) František Hořínek se domníval, že by se mohlo jednat o stejnojmenného přítele Jana Amose Komenského, HOŘÍNEK, F.: *Slovácké městečko Hluk*, s. 213. Zápis v urbáři MZAB, Urbář 1592, f. 435r.

385) Svobodný půllán Jana Kozlíka, MZAB, Urbář 1592, f. 441v.

386) Půllánici MZAB, Urbář 1592, f. 415v–419r, 420r–422r, 423r–429r, 430r–431r, 433vr, 435v–436r, 437r, 439v, 440vr, 441r–443r.

387) Čtvrtlánici MZAB, Urbář 1592, f. 416v–420v, 421vr, 423v, 426r, 428r, 430v, 432vr, 433r–435v, 438r, 439r, 441v.

388) MZAB, Urbář 1592, f. 442r.

389) Podsedci MZAB, *Urbář 1592*, f. 419v, 420vr, 430v, 433v, 434r, 436v–439r, 442r, 443r.

390) MZAB, *Urbář 1592*, f. 444v. Jeden zlatý moravský (nebo i rýnský) se rovnal 30 bílým grošům, jeden takový groš pak činil 7 denárů (bílých penízů), SEJBAL, Jiří: *Základy peněžního vývoje*. Brno 1997, s. 197–198, 212. Platilo se po 8 groších na sv. Jiří a sv. Václava, tři denáry na Velikonoce z půllánu (respektive poměrně podle jiné velikosti gruntu).

391) MZAB, *Urbář 1592*, f. 444r.

392) MZAB, *Urbář 1592*, f. 444v. Tyto platby odváděly ze svých gruntů Jiří Martišů (15 grošů, 3 denáry), Václav Rytíř (8 grošů), Mikuláš Trojanů (3 groše, 5 a ½ denáru), Václav Burač (4 groše), Daniel Mezířka (7 grošů, 6 a ½ denáru), Martin Kolář (2 groše), Daniel Tkadlec (4 groše), Václav Vaškeř (11 grošů, 5 a ½ denáru), Jan Komínek (7 grošů, 3 a ½ denáru), Matěj Rozdělalů (11 grošů, 3 a ½ denáru), Václav Miškeř (4 groše), Jan Roháček (7 grošů, 3 a ½ denáru), Václav Kovářů (11 grošů, 5 a ½ denáru), Jan Trojanů (4 groše), Jan Vávru (21 grošů, 3 a ½ denáru), Jan Štěřba (4 groše), Martin Školných (4 groše), Jan Krklů (2 groše), Pavel Vlčianský (4 groše), Martin Roháčků (8 grošů), Jan Zlebský (4 groše), Jura Vachňů (7 grošů, 3 a ½ denáru), Martin Buchů (4 groše), Jira Rausek (8 grošů), Matěj Macháčků (11 grošů, 5 a ½ denáru), Jan Hanáček (11 grošů, 3 a ½ denáru), Jura Jakšů (15 grošů, 3 a ½ denáru), Jan Nevšovský (19 grošů), pan Václav Sudkovský (27 grošů), Jura Drábek (11 grošů, 3 a ½ denáru), Martin Macků (15 grošů, 2 denáry), Ondra Sopausků (11 grošů, 3 a ½ denáru), Matyáš Pyskatý (4 groše), Martin Nevšovský (7 grošů, 5 a ½ denáru), paní Eufrozina Paleologová (14 denárů, 3 a ½ denáru), Václav Blišťů (3 groše, 5 a ½ denáru), Tomáš Vysušilů (8 grošů), Jura Flagha (4 groše), Bartoš z Hory Janů (3 groše, 5 a ½ denáru), Martin Vávru (3 groše, 5 a ½ denáru), Jura Knížetický (3 groše, 5 a ½ denáru), Mikuláš Raků (4 groše), Václav Hladký (11 grošů, 3 a ½ denáru), Martin Matělajů (15 grošů), Juro Uhrových (4 groše), Jira Zhutný (3 groše, 5 a ½ denáru), Daniel Stolař (4 groše), Martin Zhrzenů, (8 grošů), Václav Pešků (3 groše, 5 a ½ denáru), Martin Kovářů (15 grošů, 3 a ½ denáru), Jakub Vlachovský, (7 grošů, 3 a ½ denáru), Šimek Drábeků (4 groše), Martin Činovatý (11 grošů, 3 a ½ denáru), Mikuláš Školných (11 grošů, 5 a ½ denáru), Martin Hašínů (11 grošů, 3 a ½ denáru), Martin Křtěníčků (4 groše), Jan Čeníků (3 groše, 5 a ½ denáru), Jan Vávru (11 grošů, 5 a ½ denáru), Jan Meziříčský (3 groše, 5 a ½ denáru a navíc jeden zlatý za včelín pod hájem), Mikuláš Hnátek (3 groše, 5 a ½ denáru), Jan Jilek (11 grošů, 3 a ½ denáru), Matěj Banů (4 groše), Pavel Mudronů (4 groše), Jan Křtěníček (celkem dva zlaté a 2 a ½ denáru), Václav Ortelů (8 grošů), Jan Štavnický (11 grošů a ½ denáru), MZAB, *Urbář 1592*, f. 415r–416v, 417vr, 419v, 421r–439v, 440r–443r.

393) MZAB, *Urbář 1592*, f. 444r–445v.

394) MZAB, *Urbář 1592*, f. 445r.

Jura Sucholozský, Matěj Macháčků, paní Eufrozina Palaiologová (její podsedek byl svobodný), Martin Matělajů, Mikuláš Karel, Jan Černý, Václav Šeplavý, Jakub Vlachovský (ptáčník), Bartoň (bez příjmení), Matěj Masař, Martin Činovatý, Mikuláš Školných, Martin Hašínů, Matěj Křtěníčků, Pavel Mudronů a Jan Štavnický.³⁸⁹

Odvozy vrchnosti probíhaly čtyřikrát ročně v pevně stanovené termíny. Peněžní odvozy obyvatel městečka Hluk byly odváděny v termínech sv. Jiří (24. dubna) a sv. Václava (28. září) a každoročně představovaly celkem 54 zlatých a 10 grošů.³⁹⁰ Další drobnější plat odváděli hlučtí hospodáři pravidelně na Velikonoce a to v celkové výši 1 zlatý, 10 grošů a 6 denárů.³⁹¹ Řada Hlučanů si rovněž pronajímala panské louky, loučky (často pusté) a štěpnice (pod Hájem). Společně z jejich nájmu odváděli 21 zlatých, 10 grošů a 8 a ½ denáru.³⁹² V posledním každoročním platebním termínu, na sv. Martina (11. listopadu), byly odváděny naturální dávky. Odevzdáváno bylo žito (celkem 131 a ¼ měřice, přičemž jedna měřice měla hodnotu 20 grošů, tedy celkový výnos byl 87 zlatých a 15 grošů), pšenice (celkem 131 měřic, přičemž 1 měřice stála 15 grošů a celkem vynesla 65 zlatých, 18 grošů a 3 denáry), oves (celkem 209 měřic po 8 groších za jednu, tedy o celkovém výnosu 55 zlatých a 26 grošů), dále tři kopy (1 kopa = 60 kusů vajec) a 55 slepic (po 7 groších za slepici, celkem o výnosu 15 zlatých a 20 grošů; jen připomeňme, že plat půllánika například na sv. Jiří byl 8 grošů, tedy slepice za 7 grošů nesporně nebyla častým hostem na jídelníčku), dále šest kop vajec (po 3 groších za kopu, celkem v ceně 19 zlatých a 1 groš).³⁹³ Celkové výnosy z hluckých gruntovních hospodářství za žito, reř, oves, za slepice a vejce jsou uváděny ve výši 302 zlatých, 10 grošů a 5 denárů.³⁹⁴

Vedle výše uvedených peněžních odvodů museli Hlučané svému pánu odvádět také robotní povinnosti. Každý půlláník musel ročně tři dny orat na panském, jeden den vozit obilí či seno z panských polí, deset dní žít panské obilí, jeden den hrabat seno, každý pro potřeby panského dvora a zámku dovézt dvě fůry dřeva a vyvézt šest fůr hnoje do panských Újezdů.³⁹⁵ Hlučtí čtvrtlánici pak museli plnit vždy polovinu těchto kvót (tedy úměrně velikosti svého gruntu). Dohromady to mělo činit celkem ročně 786 koňských a 962 pěších dní robot pro panský dvůr.³⁹⁶ Podsedníci pak na panských Újezdách museli sklízet panský hrách (bez ohledu na jeho množství), sklízet a tkát konopí, jakož i sadit a okopávat zelí.³⁹⁷ Společnou povinností všech obyvatel Hluku bylo pracovat na údržbě hluckých rybníků, jejich výlovu a přepravě ryb, vozit bezplatně kohokoliv, kdo je jim přikázán za 1 míli, pomáhat

při lovu v panském lese, opravách a údržbě panských budov, napříst dvě klubka panského konopí (což platilo pro každého obyvatele Hluku jednotlivě), jakož i starat se o panské vinohrady a vydržovat obecního hlásného, který v noci na zámku hlásil a ve dne nosil dřevo do pivovaru a na zámek.³⁹⁸ Kolektivní povinností obce bylo ročně vyšenkovat osm beček panského vína.³⁹⁹ Výnos všech robot urbář vyčísluje sumou 393 zlatých a 12 grošů.⁴⁰⁰

Celkový sumář vrchnostenského výnosu městečka Hluk vyčíslovaný urbářem roku 1592 činil ročně 4 705 zlatých moravských a 75 bílých grošů.⁴⁰¹

Jenom pro srovnání ještě uvedme pro tuto dobu další známé ceny potravin a služeb. Například denní mzda tesaře – tovaryše v roce 1594 činila 4 groše, u zedníka – mistra 7 a ½ groše, u tovaryše 6 grošů, u nádeníka 3 groše, mistr rybníkář pobíral v roce 1612 6 grošů denně, pokrývač v roce 1603 zase 8 grošů.⁴⁰² Obvyklé ceny potravin a osobních potřeb v roce 1594 byly následující: měřice pšenice (53,55 litru) 22 grošů, libra masa (513,75 gramů) 1 a ½ groše, slepice 2 a ½ groše (tedy podstatně méně, než-li účtoval urbář ostrožského panství), husa 6 grošů, kůň 15–20 kop grošů, kopa vajec 5 grošů (zde ujišťujeme naopak vyšší cenu, než-li v urbáři), pár bot stál 18 grošů.⁴⁰³

Hluko v bouřích konce 16. a první poloviny 17. století

Přelom 16. a 17. století však přinesl obyvatelům městečka Hluk opět nepokojné doby. V roce 1592 dochází opět k vyhocení vztahů habsburské monarchie s osmanskou říší, která aktuálně uzavřela mír s Persií. Uvolnila si tak ruce k dalšímu střetu se svým největším protivníkem. V roce 1593 pak dochází k formálnímu vyhlášení konfliktu.⁴⁰⁴ Regionem opět procházejí vojenské oddíly, jejichž povinný „mustruňk“ (to jest vojenská přehlídka spojená s kontrolou počtu ozbrojenců a s revizí jejich výzbroje) proti Turkům probíhal v nedalekém Hodoníně. Zemské sněmy v letech 1593 a 1594 stanovily, že na pomoc uherskému vojsku arcivévody Matyáše nejdříve 700 jezdců a 500 pěšáků, posléze (v době kdy bylo již posláno 300 jezdců) dalších 500 jezdců a 200 střelců. Každý třicátý (později již každý dvacátý) poddaný měl být ozbrojen nebo místo něj vyplaceno 5 kop grošů měsíčně turecké daně. Na vydržování vojska byla rovněž vypsána

395) MZAB, *Urbář 1592*, f. 445r–446r, 447r–448v. Celkem se jednalo o 262 a ½ dní orání, 87 a ½ dní svázení obilí, stejně tak i sena, 525 fůr hnoje a 175 fůr dřeva, dále 875 dní žeti a 87 a ½ dne sklizení sena. Jeden den práce poddaného se záprahem na poli byl oceňován 8 groši, přivezení fůry dřeva pak oceněno 3 groši, hnoje jeden groš, pěší roboty pak jsou ohodnoceny 2 groši.

396) JANČÁŘ, J.: *Hluk*, s. 33.

397) MZAB, *Urbář 1592*, f. 448v. Urbář zde vyčísluje sumu 18 podsedků, jichž se povinnosti týkají. Ceně jejich práce při sklizení hrachu je vyčíslena sumou jeden zlatý a 15 grošů.

398) MZAB, *Urbář 1592*, f. 446r–447r. Uváděný hlásný stál obec 12 zlatých. Co se týkalo předání klubek konopí, celkový počet klubek činil 244, a při ceně 3 a 1/2 denárů za klubko vynesl 4 zlaté a 2 groše.

399) MZAB, *Urbář 1592*, f. 448r.

400) MZAB, *Urbář 1592*, f. 448r.

401) MZAB, *Urbář 1592*, f. 454v. Stálé důchody a roboty každoročně vynesly 535 zlatých, 22 grošů a 5 denárů.

402) SEJBAL, J.: *Základy peněžního vývoje*, s. 212.

403) TAMTĚŽ.

404) JANÁČEK, Josef: *Rudolf II. a jeho doba*. Praha 1987, s. 315–319; s důrazem na jihovýchodní Moravu srov. MĚŠTÁNEK, Tomáš: *Poměry na Moravě na přelomu 16. a 17. století v období válek tureckých a povstání Štěpána Bočkaje*. Uherské Hradiště 1997, s. 6–8.

405) HLAVINKA, Karel – NOHÁČ, Jan: *Hodonský okres. Vlastivěda moravská. Sv. II. Místopis. Brno 1926, s. 91–92; obecně k situaci v zemi a muštrůnkům KAMENÍČEK, F.: Zemské sněmy, s. 175–179; srov. STERNECK, Tomáš: Město, válka a daně. Brno v moravském berním systému za dlouhé války s Vysokou Portou (1593–1606). Praha 2006, s. 70–72, 137–162 či přehledně rovněž TÝŽ: Soumrak „zlaté doby“ moravských měst. Dlouhá válka s Turky (1593–1606) a zeměpanská města v markrabství. In: Jiří Mitáček a kolektiv: Královská města v životě země moravské. Brno 2011, v tisku.*

406) AČ 11, č. 130, s. 360.

407) NOVOTNÝ, Jaroslav: *Moravský berní systém v století XVII. Příspěvek k hospodářským dějinám země. ČM 58, 1934, s. 152–157, k Hluku zvláště s. 202 (Tabulka I.).*

408) MZAB, PO, kn. XXXIII, inv. č. 713, f. 234vr.

409) Například zde vydává listinu 29. dubna 1603, kdy Jiřího Thurza z Bethleemu, na Bytč, Hříchově a Lietavě žádá, aby se doptal tureckých vězňů v Nových Zámčích, zda se zaručí za nějakého Turka, který se chce vyplatit z vězení řečeného Arkleba z Kunovic a na Uherském Brodě, MACÚREK, Josef – REJNUŠ, Miloš: *České země a Slovensko ve století před Bílou horou. Z dějin vztahů v oblasti zemědělství, řemesla, obchodu a vzájemné obrany. Praha 1958, s. 345, č. 182.*

410) PAJER, J.: *Studie o novokřtěncích*, s. 21. Odkazuje přitom na práci ZIEGELSCHMID, A. J. F.: *Die älteste Chronik der Hutterischen Brüder. New York 1943, s. 570 a 571, ovšem upozorňuje na v literatuře dosud mylně uváděnou lokalizaci těchto zpráv do Žerotínského Velké nad Veličkou.*

411) Švábenský, *Stavovské listiny*, s. 236, č. 1068 (1124) a 1070 (1126), oba záznamy jsou z 15. března 1609, kdy se ještě oba bratři psali na Uherském Brodě a na Hluku; MZAB, PO, kn. XXXVII, inv. č. 717, f. 89vr, 109r–110v, 233r, 406r; kn. XXXVIII, inv. č. 718, f. 240r–241vr (4x).

412) Nivníci již od roku 1609 držel jako zástavu Hanuš Petřvaldský, MZAB, PO, kn. XXXVII, inv. č. 717, f. 262, 354; XXXVIII, inv. č. 718, f. 73, 137vr (1613).

413) MZAB, PO, kn. XXXIX, inv. č. 719, f. 394vr.

414) POKLUDA, Z.: *Tvrz v Hluku*, s. 158.

415) MZAB, PO, kn. XXXIX, inv. č. 719, f. 41r (1616); ZDB III (1567–1641). Knihy brněnské. Ed. Miloslav Rohlík. Praha 1959, kn. XXXI, s. 453, č. 2 (1617, Jan Jetřich z Kunovic na Ostrově a Hluku); *Moravské korespondence a akta z let 1620–1636. Sv. I. Ed. František Hrubý (= Hrubý, Moravské korespondence). Brno 1934, s. 329, pozn. 3. V Hluku navíc někdy před rokem 1614 zemiela malá dcera Jana z Kunovic, MZAB, PO, kn. XXXVIII, inv. č. 718, f. 312r.*

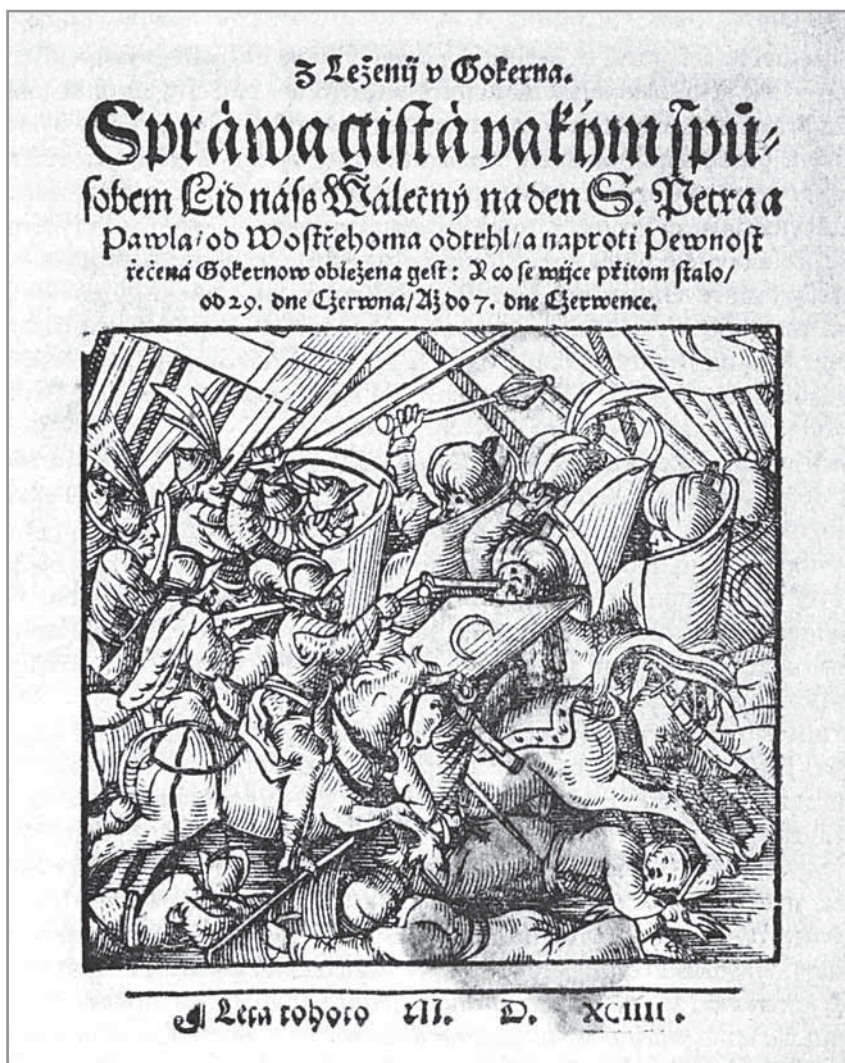
416) MZAB, PO, kn. XXXIX, inv. č. 719, f. 145, 413; *Hrubý, Moravské korespondence I*, s. 328–329, č. 204 (1623).

zvláštní daň 7 a ½ groše z každého poddaného.⁴⁰⁵ Panství Hluk již za vlády Žampachů z Potštejna mělo při tureckém nebezpečí v roce 1526 povinnost postavit pro potřeby zemské hotovosti osm zbrojných koní.⁴⁰⁶ V letech 1618–1619 to již měli být dva a ¼ zbrojní koně, stejně jako v dalších letech 1634, 1638, 1641 a 1643, kdy ovšem již byly „hlucké“ koně (stejně jako nivnické a ostrožské) považovány „za něco málo zkažené“.⁴⁰⁷ V případě přímého ohrožení země se pak zemské vojsko mělo vrátit a bránit Moravu.

V atmosféře přípravy na novou válku došlo v roce 1593 k opětovnému rozdělení majetků pánů z Kunovic. Hluk byl společně s městečkem Nivnicí a vesnicemi Dolním Němčím, Horním Němčím, Slavkovem, Boršicemi a Stráním dočasně připojen k brodskému panství, které spravoval Arkleb z Kunovic.⁴⁰⁸ I Arkleb z Kunovic občas zřejmě pobýval na hlucké tvrzi, avšak jeho hlavní rezidencí zůstával Uherský Brod, případně české Konopiště.⁴⁰⁹ Nejspíše již nebyl tak svobodomyšlný jako jeho otec, neboť v roce 1595 se dochovala zpráva, že na příkaz pana Arkleba z Kunovic a na Uherském Brodě z Hluku, kde byli po mnoho let usazení, museli odejít zdejší novokřtění.⁴¹⁰

Po smrti Arkleba z Kunovic v roce 1609 byl jeho majetek rozdělen mezi jeho dva syny Jana a Jetřicha a v květnu 1610 se novým pánem Hluku stal starší Jan z Kunovic.⁴¹¹ Hlucká tvrz se tak naposledy stala sídlem vlastní vrchnosti, odkud Jan z Kunovic a na Hluku vládl své doméně, sestávající ještě z vesnic Dolní Nemčí, Horní Nemčí, Slavkov, Boršice a Strání.⁴¹² V září 1610 si Jan z Kunovic na hluckou tvrz přivedl i manželku Zuzanu Štřelovou z Dilav a pojistil jí na hluckém panství věno 15 000 zlatých.⁴¹³ Již tato suma dosvědčuje hodnotu a kvalitu městečka Hluku i okolního panství. Starší dluhy a nesporně honosný styl života Jana z Kunovic,⁴¹⁴ vlastní v té době tolika představitelům předních šlechtických rodů, však brzy uvrhl hluckého pána na strmou dráhu ekonomických potíží, jimž nedokázal vzdorovat. Již v roce 1616 byl nucen hlucké panství (bez již dříve zastavené Nivnice) za 80 000 zlatých prodat svému šťastnějšímu bratranci Janu Jetřichu z Kunovic a na Ostrohu.⁴¹⁵ Jan z Kunovic se pak rychle propadal do stále větší chudoby a umírá již v roce 1624.⁴¹⁶

Ekonomické potíže panství byly nesporně do značné míry právě také důsledkem citelných škod, které městečko Hluk i okolní vsi postihly jen o několik let dříve, při vpádu Bočkajovců. V letech 1604–1606 totiž došlo k povstání uherské protestantské šlechty pod vedením sedmihradského magnáta Štěpána Bočkaje (Bocskay), jehož oddíly posléze několikrát zaútočily na nedostatečně chráněnou



Obr. 63. Dobové noviny zpravující o bojích s Turky roku 1594.



Obr. 64. Portrét vůdce uherské protestantské šlechty Štěpána Bočkaje.

a bráněnou jižní Moravu. Štěpán Bočkaj sice nejspíše na počátku povstání uvažoval cílevědoměji o vojenských operacích na Moravě, avšak jednání podřízených velitelů, považujících násilnosti za přijatelný prostředek nátlaku na případné spojence a následná živelnost akcí se nakonec zcela vymkly kontrole. Hrůzné zprávy o drastických útocích Bočkajovců na Moravu a do Rakouska docházející do Prahy přiměly i císaře Rudolfa II. zajímat se více o vývoj povstání. Především však jejich ohlas umlčel i největší odpůrce Habsburků a nikdo se neodvažoval zaujmout k nabídkám Štěpána Bočkaje, snažícího se navázat kontakt s předáky stavovské opozice v dalších zemích monarchie, kladný postoj.⁴¹⁷

417) Obecně JANÁČEK, J.: *Rudolf II.*, s. 379–387 (zde zvláště s. 382–383); pro celou jihovýchodní Moravu obšírně MĚŠTÁNEK, T.: *Poměry na Moravě*, s. 64–126.



Obr. 65. Podoba Karla staršího ze Žerotína.



Obr. 66. Dobové vyobrazení novokřtěnců.

Karel st. ze Žerotína, jedna z nejvýraznějších osobností moravského stavovského života závěru 16. a především první čtvrtiny 17. století, měl o situaci v zemi napsat, že „nikdo nebyl před lety šťastnější, nikdo není nyní nešťastnější jako Morava“.⁴¹⁸ Právě Karel st. ze Žerotína ve svém dopise Jiřímu z Vrbna dne 11. května 1605 píše z Přerova, kam právě přijel z Uherského Hradiště, že „včera nežli jsem odjel, přišli noviny ..., že jest Hluk vypálen a lidi, kteříž odtud do nějakého lísku nedaleko Hradiště byli utekli od Hejdukův obležení a mordování“.⁴¹⁹ Odjel však dříve, nežli se dočkal návratu oddílu jezdců hejtmána Jiřího Hodického z Hodic, vyslaných jim na pomoc. O dopadu těchto útoků na život obyvatel městečka Hluk vypovídá rovněž zápis z *Lamentací* brněnského radního písaře Jiříka Hovoria, který popisuje, jak v květnu 1605 „z městečka Hluku pana Archleba, též také z Blatnice městečka, z Velký, z Ostroha, z Veselí, z Strážnice všudy naskrz vyhnali a peníze, klenoty, a jiné věci, což se jim líbilo, pobrali, a kteříž pak čeho hájiti chtěli, smutní a zarmoucení lidé, životy své sou potratili, kteříž pak s břemeny svými na vozích zboží své, potravu vystěhovali, mnoho jich i s tím zahynouti nenadále musilo. Jakož jest tomu pravda jistá, nedaleko městečka Hluku v jednom hájku v chrástí, což byli lidé z mnoha vsí a některých městeček statku počítajíc na sta vozuov do něho zavezli a z Blatnice Velké i Malé a Lhoty Ostrovske a Hluku a odjinud, kdo co mohl, chudí i bohatí tam vyvezli, majíce naději, že tam spíše jim to vostatí moci bude; ale pohříchu nenadále jedné noci zrádci a špehaři z nemalým houfem tam sou vtrhli a vše naskrze pobrali a lidí tam mnoho postínali.“⁴²⁰ Stejně hrůzy popisuje také text *Lamentací*, pláč a naříkání země Moravské, kde se praví, že nepřátelé při útoku 30. května 1605 „všecko pálili, mordovali, sekali, peníze brali, muže, ženy, pacholata a děvečky jímali, vázali, na koně sázeli a některé při koních hnali a přeč vedli“, přičemž poté nocovali „v Žebĺíně, Hlubléku řečeném, táhnouce se od Ostrova k Hluku a Veliké Blatnici, pilné jich bylo to údolí“.⁴²¹ Dne 31. května pak v Hluku měli být zabiti také dva novokřtěnci (Johanes Pindtner a Jonas Gartner), kteří zde nejspíše měli v nájmu panský dvůr.⁴²² Snahy Bočkajovců získat Moravany na svou stranu se však mýjely účinkem a výsledkem situace bylo nakonec na počátku června 1605 pouze vystupňování bezohledného drancování a ničení. Zprávy dobových informátorů přinášejí mnohé hrůzy pálení, rabování a vraždění, nejstrašlivější zápisy však hovoří o nakládání nájezdníků se zajatými ženami, kdy „staré ženy stínali, mordovali a sekali berouc od nich peníze, mladé ženy, děvečky i panenky jímaly, vázali a na koně brali; kde leželi, tehdy do naha je svlíkali, ruce jim za hřbetem

418) CHLUMECKÝ, Peter von: *Carl von Zierotin und seine Zeit 1564–1615*. Brunn 1862, s. 343.

419) *Spisy Karla staršího z Žerotína*. Oddělení 2. Listové psaní jazykem českým. Sv. 2. Listy z roku 1598, 1605. Ed. Vincenc Brandl. Brno 1871, č. 495, s. 381–382; srov. AČ 27. Dopisy Karla st. z Žerotína 1592–1610. Ed. František Dvorský. Praha 1904, s. 242, č. 875.

420) *Prameny ke vpádům Bočkajovců na Moravu a k ratifikaci míru vídeňského od zemí Koruny české roku 1605–1606 (= Kameníček, Prameny ke vpádům Bočkajovců)*. Ed. František Kameníček. Historická archiv. Sv. 4. Praha 1891, s. 43–46, č. 11, k Hluku zvláště s. 45.

421) Kameníček, *Prameny ke vpádům Bočkajovců*, s. 88–111, č. 48, zde zvláště s. 97.

422) PAJER, J.: *Studie o novokřtěncích*, s. 21 a 167. Píše se zde přímo, že byli posekáni (*Hulka den 31. Maß Nidergehauten*).



Obr. 67. Císař Rudolf II.

Obr. 68. Dobové vyobrazení hrůz třicetileté války.

nazpátek svazovali a tak jich podle sebe líhati nechávali. Tu s některou sedm, deset, dvanáct i čtrnáct činiti mělo, až ani vstávati, ani choditi nemohly; k té bídě ještě je karbáci mrskali, tu neodpustili ani věku, ..., některé tak zbědované nechávali, aby zahynuly“.⁴²³ Teprve jednání o uzavření míru mezi rebelující uherskou šlechtou a císařem Rudolfem II. v letech 1605–1606 přinesla klidnější léta zuboženému kraji a jeho obyvatelům.⁴²⁴

Závažným problémem dobového vrchnostenského hospodaření bylo (vedle strážní způsobených průchody nepřátelských, ale pohříchu také vlastních oddílů vojáků) rovněž zbíhání poddaných, jež právě v časech neklidu v zemi nebylo zjevem výjimečným. Výrazem vztahu poddaného k jeho vrchnosti v této době byl slib tzv. člověčenství (původem vycházející z lenního práva). Například v roce 1582 se dozvídáme, že po smrti Jetřicha z Kunovic dne 24. září měl purkmistr a radní města Uherský Brod, stejně jako fojtové ze vsí přínáležejících k městu přísahat člověčenství samotnému Arklebu z Kunovic, přičemž zpráva obsahuje také poznámku, že na panstvích ostrovském, hluckém a louckém měla podobná přísaha proběhnout 21. září 1582.⁴²⁵ Poddaný se při slibu člověčenství zavazoval k poslušnosti a věrnosti vrchnosti. Pokud se poddaný ujímal usedlosti, sliboval, že na ní bude řádně hospodařit (jako sankce zde mohlo být užito také nuceného prodeje), aniž by zhoršil její stav. Tento příslib pak skládal rukoudáním

423) Kameníček, *Prameny ke vpádům Bočakovců*, s. 100, č. 48.

424) JANÁČEK, J.: *Rudolf II.*, s. 381, 385–387; srov. MĚŠTÁNEK, T.: *Poměry na Moravě*, s. 110–126..

425) Zemek, *Bartoškova kronika*, s. 143.

Obr. 69. Portréty českého „zimního“ krále Fridricha Falckého a císaře Ferdinanda III. Habsburského.



nejčastěji vrchnostenskému úředníkovi (mnohdy pak byl zabezpečen také existencí rukojmích).⁴²⁶ Tento závazek zakotvoval poddaného do hierarchie dobové řádné společnosti, nejednalo se tedy pouze o jednostranný akt podřízení se vrchnosti. Ta naopak přijetím tohoto slibu na sebe přejímala břímě právní ochrany poddaného.⁴²⁷ V případě Hluku jsme o sběhnutí poddaného informováni listinou Jana z Kunovic a na Hluku z 27. června 1611, vydanou přímo v Hluku, v níž žádá město Trnavu, aby Trnavští uvěznili a poté mu vydali jeho uprchlého drába Mikuláše Sabaku.⁴²⁸

Posledními pány Hluku před vypuknutím strastí třicetileté války byli protestantští velmožové Jan Jetřich z Kunovic (1616–1617) a jeho syn Jan Bernard (1617–1625).⁴²⁹ Jan Jetřich záhy po převzetí Hluku umírá a jeho majetek převzal jeho syn. Jan Bernard byl dosud velmi mlád (v letech 1612–1613 teprve absolvoval studia na univerzitě ve švýcarské Basileji). Útrapy třicetileté války, odstartované 23. května 1618 pražskou defenestrací císařských místodržících Viléma Slavaty z Chlumu a Jaroslava Bořity z Martinic, nesporně poznamenaly rovněž životy obyvatel vsí ostrožského panství. Mnoho přímých zpráv o zdejších dění (natož pak o životě vlastního Hluku) však nemáme.

Každopádně, když se moravské evangelické stavy na jaře 1619 připojily k protihabsburskému povstání, připojil se rovněž Jan Bernard z Kunovic.⁴³⁰ Dokonce byl v květnu 1619 zvolen jedním ze zemských direktorů,⁴³¹ podílel se na dočasné povstalecké vládě a zastával i řadu dalších funkcí (byl členem zemského soudu, zasedal v komisi pro revizi zemských svobod, stal se komisařem pro Hradištský kraj⁴³² a působil například také v komisích pro zabírání církevních statků a oceňování

426) Úředníku na hluckém panství známě v tomto období několik: roku 1577 byl hluckým úředníkem jistý Jiřík Balám, jehož předchůdcem byl v té době již zemičelý Václav z Hruštěbrodu, v roce 1584 jím byl zase Bolff Max, *Zemek, Bartošova kronika*, s. 101–102 a 159.

427) Nověji přehledně CHOCHOLÁČ, B.: *Poddaní na Moravě*, s. 33–36.

428) MACŮREK, J. – REJNUŠ, M.: *České země a Slovensko*, s. 345, č. 182. TAMTÉŽ, s. 116–117, pozn. 234, a 118, se uvádí v Trnavě rovněž jistý Martin z Hluku, zmíněný v dopise úředníkem panství Hluk městu Trnava z 2. května 1606.

429) POKLUDA, Z.: *Páni z Kunovic*, s. 265.

430) K českému stavovskému povstání a Moravě nejlépe VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy 2*, s. 90–98.

431) KAMENÍČEK, F.: *Zemské sněmy*, s. 506, pozn. 1; srov. POKLUDA, Z.: *Páni z Kunovic*, s. 265.

432) Z důvodů tureckého nebezpečí a snazšího a rychlejšího sbírání zemského vojska byla již v roce 1529 Morava rozdělena na čtyři kraje: Jičínský, Olomoucký, Brněnský a Hradištský (hradištským hejtmanem byl Jan z Kunovic). Hranice krajů byly upřesněny v roce 1576, kdy se na jejich vymezování za hradištský kraj podílel Jetřich z Kunovic, KAMENÍČEK, F.: *Zemské sněmy*, s. 173–175, 203.



Obr. 70. Městečko Hluk na Komenského mapě z roku 1627.

majetků osob, které se provinily proti povstalecké vládě).⁴³³ V lednu 1620 byl také členem poselstva vítajícího na Moravě českého „zimního“ krále Fridricha Falckého a stal se jeho komořím.⁴³⁴

Rovněž Hluko zasáhly události především po bitvě na Bílé hoře 8. listopadu 1620. Činnost Jana Bernarda z Kunovic jej po zvrácení dalšího vývoje v zemi ve prospěch katolické strany přivedla na seznam „arcirebelů“. ⁴³⁵ V červnu 1621 byl již na útěku v cizině a do země se nevrátil. Dne 2. září 1622 byl (spolu s dalšími) odsouzen ke ztrátě cti, hrdla a statků.⁴³⁶

433) KAMENÍČEK, F.: *Zemské sněmy*, s. 522, pozn. 4; srov. POKLUDA, Z.: *Páni z Kunovic*, s. 265.

434) VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy 2*, s. 96–98; srov. KAMENÍČEK, F.: *Zemské sněmy*, s. 525–529 (zvláště s. 525, pozn. 5) či POKLUDA, Z.: *Páni z Kunovic*, s. 265.

435) Hrubý, *Moravské korespondence I*, s. 183–192, č. 127 (Brno, 7. 3. 1622).

436) POKLUDA, Z.: *Páni z Kunovic*, s. 265–266, jeho potomci zůstali již natrvalo v Německu a jeho syn Jan Dětřich měl zastávat vysoké hodnosti u dvora hessensko-kasselských lantrkrabat a v roce 1686 měl být povýšen na hraběte.

Rebelující stavy se však nevzdávaly lehce a usilovaly o zvrácení situace ve svůj prospěch. Tomu měla napomoci také vojska knížete Jana Jiřího Krnovského a rovněž sedmihradského knížete Gábora Bethlena, jehož vojska silně nakrátko ovládla východní Moravu.⁴³⁷ Uherská vojska Gábora Bethlena o síle asi 1 000 mužů vtrhla na východní Moravu, za pomoci 9 000 mužů Matyáše z Thurnu a dalších emigrantů protáhla krajem na počátku roku 1621 a vrátila se opět na podzim 1623, když v prvním případě z místa setkání u Hodonína vytáhla na královské město Uherské Hradiště, úspěšně hájené pěti tisícovou císařskou armádou pod Buquoyem (v druhém alespoň poplenili statky velehradského kláštera).⁴³⁸ Nepřátelská vojska vstoupila do země opětovně na podzim roku 1621, kdy se znovu pokusila dobýt silně opevněné Uherské Hradiště. Stejnou pohromou pro kraj jako nepřátelské jednotky však byla i „spřátelená“ císařská armáda, která při zajišťování svého zásobování byla stejně nemilosrdná. Když se například na podzim roku 1626 krajem vracela armáda Albrechta z Valdštejna, rovněž tvrdě vymáhala kontribuce.⁴³⁹ Kupříkladu uherskobrodské panství muselo pro potřeby Valdštejnovy armády v listopadu roku 1626 dodat každodenně 10 000 bochníků chleba, a to navzdory skutečnosti (jak ji popisuje uherskobrodský úředník Petr Uher) že „*grunty zdejší, ano i všecek tento kout od nepřitele pokažen jest a téměř v nic obrácen je*“.⁴⁴⁰ Válka zasáhla okolní kraj opět koncem třicátých a především počátkem čtyřicátých let 17. století,⁴⁴¹ kdy zdejší usedlosti nemilosrdně pustošily opět nejdříve uherské oddíly Gábora Bethlena, které tady „*nejen s poddanými ... ukrutně a nekřesťansky zacházely, ... dědiny ... takměř v niveč obrátily, ženského pohlaví poctivých osob veliký počet násilně a hůře nežli způsobem pohanským zprznily*“,⁴⁴² posléze po dvakráte (1642 a 1645) švédské jednotky generála Torstensonova. Teprve mír roku 1648 přinesl znavené zemi potřebný klid. To však již nad dřívějším panstvím pánů z Kunovic (tedy i nad Hlukem) vládl mocný knížecí rod Lichtenštejnů.

Tato kapitola vznikla v rámci institucionálního záměru Moravského zemského muzea IZ MK00009486202 „*Výzkum vývoje lidské společnosti ve vztahu k Moravě a ideje českého národa ve středoevropském kontextu*“.

437) VÁLKA, Josef: *Pobělohorská doba*. In: Vladimír Nekuda a kolektiv: *Uherskohradištsko*. Brno 1992, s. 222–223.

438) Více TAMTĚŽ, s. 223. V roce 1626 kolem Uherského Brodu ještě protáhla Mansfeldova a Výmarská vojska do Uher.

439) TAMTĚŽ, s. 223.

440) Hrubý, *Moravské korespondence*. Sv. II. Ed. František Hrubý. Brno 1937, s. 45–46, č. 29.

441) Zápisy z doby třicetileté války na Hradištsku přináší práce *Mährische und schlesische Chroniken*. Ed. Christian d'Elvert. Teil 1. Quellen-Schriften zur Geschichte Mährens und Österr.-Schlesiens. 1. Section. Chroniken u. dgl. Brünn 1861, *Erreignisse im Hradischer Kreise von 1605–1656* von Georg Rudolf Prziensky, s. 353–364 (autor byl měšťanem Uherského Hradiště, kde byl jeho otec purkmistrem a byl v roce 1620 zabit voják Gábora Bethlena); *Denkwürdigkeiten der Stadt Ostrau*, s. 365–366; *Denkwürdigkeiten der Stadt Wesely*, s. 388–389. Srov. VÁLKA, J.: *Pobělohorská doba*, s. 223–224.

442) Takto psal hodonínský pán Zdeněk hrabě ze Žampachu v květnu 1632 císaři Ferdinandu II. o škodách na svém panství, Hrubý, *Moravské korespondence II*, s. 377–379, č. 225. Není důvodu se domnívat, že se nepřítel na jiných panstvích choval jinak.